

TARTALOM Mécses a te igéd

NÉMETH ZOLTÁN: *Vadosfai advent* 441

Tanulmányok

GOTTFRIED ADAM: *Megfestett megigazulás. Lucas Cranach A törvény és a kegyelem című képe és Wenzel Aichler variánsa* 442

KOREN RÉKA: *Tarthatjuk egymást szorosan? Az érzelem fókuszú párterápia és a „Tarts szorosan” program* 447

Figyelő

Évforduló

STERMECZKY ANDRÁS: *Erős várunk az Isten. Az evangélikus templomépítészet Nagy Tamás dunaújvárosi interpretációjában* 452

Krisztusban mindnyájan életre kelnek

KEVEHÁZI LÁSZLÓ: *„Taníts engem...” Búcsú dr. Muntag Andorné Bartucz Judittól (1932–2016)* 455

SZIRMAI ZOLTÁN: *Igehirdetés Muntag Andorné Bartucz Judit temetésén (Mk 10,14.16)* 456

Az igehirdető műhelye

PÁPAI ATTILA: *Advent 4. vasárnapja (Fil 4,4–7)* 457

SZABÓNÉ MÁTRAI MARIANNA: *Karácsonyeste (Zsid 1,1–6)* 460

LACKNERNÉ PUSKÁS SÁRA: *Karácsony ünnepe (Mik 5,1–4a)* 463

BLÁZY ÁRPÁD: *Karácsony 2. napja (Ézs 11,1–9)* 466

PETHŐ-UDVARDI ANDREA: *Óév este (Ézs 30,8–17)* 469

DOBÓ DÁNIEL: *Újév (1Móz 17,1–8)* 472

KOCH SZILVIA: *Vízkereszt ünnepe (1Mt 2,1–12)* 474

SZLAUKÓ ORSOLYA: *Vízkereszt ünnepe után 1. vasárnap (Lk 2,41–52)* 477

Vadosfai advent

■ NÉMETH ZOLTÁN

A kilencvenes évek első felének valamelyik adventjén történt. Teológushallgató voltam, és szupplikálni mentem Vadosfára, ahol akkor Sümeghy Jóska bácsi volt a helyi és a hozzá tartozó gyülekezetek lelkésze. Az egyik, amire a mai napig emlékszem, az a pattogó tűzhely mellett a konyha melege, ahol beszélgetve üldögéltünk még vacsora után. Ez a melegség azt a figyelmet, szeretetet is kifejezte, amivel Jóska bácsi és felesége körülvettek engem a náluk töltött idő alatt. Másnap, ha jól emlékszem, őt istentiszteleten mondtam el a magammal hozott, előre megírt prédikációt. Az utolsó alkalomra már annyira begyakoroltam magam a szövegben – és mi tagadás, már nekem magamnak is sok volt ugyanazt ötödjére is elmondani –, hogy beleszóttam a gondolatmenetbe egy személyes élményt, ami a vonaton történt velem Vadosfa felé utazva, de hogy pontosan mi volt az, arra már nem emlékszem. Utolsó szolgálatomat követően az autóban kértem Jóska bácsit, hogy mondjon véleményt az igehirdetésemről. Rövid hallgatás után csak ennyit mondott:

– Az a személyes élmény a vonaton, az jó volt!

Kaptam még finom vacsorát, majd Jóska bácsi kikísért a vonathoz. A megálló Vadosfán a falun kívül van, és mi ketten gyalogoltunk egymás mellett a havas úton, téli estében, szikrázó csillagok alatt. Különös dolog az emlékezet. Nem biztos, hogy pontosan úgy volt minden, ahogy emlékszünk rá, mégis az a fontos, ahogy emlékezetünkben megmaradt. Arra emlékszem, hogy aránylag hosszú gyaloglás után egyszer csak kirajzolódott a sötétben a megálló apró, kivilágított épülete. Nem nagyobb egy buszmegállónál. Az esti megvilágításban egészen feltűnővé váltak a graffitik és feliratok, amelyek az épület falát „díszítették”. Nem lehetett nem észrevenni és elolvasni őket. Már erre sem emlékszem pontosan, de az biztos, hogy magvas életbölcsesek, igazságok helyett nyomdafestéket nem tűrő obszcén és trágár szavak, mondatok éktelenkedtek a falakon. Én mint afféle „mai fiatal” nem lepődtem meg igazán, és különösebben meg sem botránkoztatott a látvány, de nagyon kíváncsi voltam, hogy vajon hogyan reagál milder-

re az én új öreg barátom. Talán úgy tesz, mintha nem venne észre – jól bevált taktika ez kínos helyzetekben. Esetleg hangot ad felháborodásának egy „mivé lett a világ” jellegű mondat kíséretében. A szemem sarkából figyeltem. Nem tett úgy, mint aki nem látja azt, ami a szeme előtt van, épp ellenkezőleg. Még a mozdulataira is emlékszem. Hátrattett kézzel állt szálegyenesen, közben előre-hátra hintázott, hol a csizmája orrára, hol a sarkára helyezve át a testsúlyát, és figyelmesen, akkurátusan végigolvasott mindent. Aztán egyik kezével az épületre mutatott, idős emberek arcán ritkán látható huncut mosollyal rám nézett – mint aki tudja, mi a jár a fejemben –, és így szólt:

– Látod, fiam, ebben a világban kell nekünk hirdetnünk az evangéliumot!

Különös, hogy egészen jelentéktelennek látszó élmények válhatnak meghatározóvá az életünkben. Számomra ez a történet mindent elmond az életről, az emberségről, a lelkészi szolgálatról, és nem utolsósorban az abban való jelenlétről és a benne való derűs megöregedésről. A későbbiek során többször végiggondoltam és kielemeztem magamban a Vadosfán történeteket. Akkor ott csak annyit éreztem, hogy lelkészként majd így és ezt szeretném én is. Nem találkoztam többet Jóska bácsival. A lelkészavatásomra küldtem neki meghívót, eljönni nem tudott, de hosszú baráti, atyai levelet írt, amit a mai napig őrzök.

Az én vadosfai adventi áldásommal kívánok neked tartalmas, szép adventet, kedves olvasó, kedves lelkész testvérem:

Adassék neked otthonos tűzhelymeleg, ahonnan indulsz, és ahová megérkezel!

Adassék meg neked, hogy úgy tudj szólni emberekhez, hogy az őszinte, de egyben építő is legyen!

Adassék neked felszabadultság és bátorság arra, hogy szolgálataidban meg tudj mutatni személyes érintettségedet!

Adassék neked az Örömhírből táplálkozó derű az Örömhír hirdetéséhez, a dolgok szemléléséhez, a fájó vagy örvendetes történések megéléséhez!

Megfestett megigazulás

Lucas Cranach A törvény és a kegyelem című képe és Wenzel Aichler variánsa

■ GOTTFRIED ADAM

A Luther-évtized (2008–2017) keretében mindenképpen helyénvaló foglalkozni Lucas Cranach összes alkotásaival.¹ Ez különösen is érvényes *A törvény és a kegyelem* című művére, amellyel Cranach szakértő módon ültette át képre a reformáció központi teológiai tételét, az egyedül a hit által történő megigazulást. Művét tehát „megfestett megigazulásnak” nevezhetjük, s ennek alapvonásait fogjuk itt kibontani. Wenzel Aichler osztrák művész freskón mutatta be ezt a tematikát, eredetisége miatt ezzel is foglalkozunk.

Lucas Cranach A törvény és a kegyelem című képe

A művész Lucas Cranach tiszta szerencse volt a reformáció számára. Joggal nevezték őt „a reformáció programfestőjének”. *A törvény és a kegyelem* című képét *A törvény és az evangéliumnak* is lehetne nevezni: hatásos és pontos ábrázolása ez a reformátori hitfelfogásnak.

Bizonyára nem véletlen, hogy a művész éppen 1529-ben lépett a nyilvánosság elé ezzel az oktatóképpel. Ebben az évben ért véget azoknak a fáradozásoknak a szakasza, amelyek arra irányultak, hogy a katolikus egyház szervezeti keretei között érvélt az egyház reformját. Ekkor kezdődik az evangélikus gyülekezeti élet tudatos felépítése. Luther Márton ebben az évben publikálta a *Kis és a Nagy kátét*, a Klug-énekeskönyvet, a *Traubüchleint* és bővített alakban a *Bethbüchleint*. Ezekhez illik Cranach *A törvény és a kegyelem* című képe, amelyen a reformáció központi témájáról van szó: „A bűnös megigazulása”, vagy másként fogalmazva: „Az ember feltétel nélküli elfogadása Isten részéről”. Cranach fennmaradt előtanulmányai bizonyítják, mennyire birkózott annak az üzenetnek az ábrázolásával,

hogy az embernek végtelen értéke van Isten szemében. Azt is tudjuk, hogy élénk tanácskozást folytatott Lutherrel és Melanchthonnal a kép megformálásáról.

A *Luther und die Folgen für die Kunst* című kiállítás (1983) katalógusában ezt olvassuk erről a képről: „A törvény és a kegyelem», az Ó- és Újszövetség antitézise alighanem a legjelentősebb és legnagyobb hatású protestáns emlékeztető- és oktatókép. Nagy átütő erejű képi antitézisekkel illusztrálja Luthernek Pál nyomán kialakított tanítását arról, hogy a bűnös ember egyedül Isten kegyelme és a megfeszített Krisztusba vetett hit által igazul meg a törvény előtt. A protestáns megigazulástan eme, a század közepéig gyakran ismétlődő dogmaképének magyarázatául többnyire Pál írásából vett idézetek kísérik a képi ábrázolást.” (HOFMANN 1983, 210. o.)

Alkalmanként hallani lehet, hogy a kép ötlete Luther-től származik, ez azonban nem egészen helytálló. Nagyon is léteznek ennek a képnek az előfutárai. Az a mód azonban, ahogyan Cranach megformálta a témát, határozottan kifejezi Luther teológiájának közvetlen hatását.

A késő középkori oktatóképek kiváltották Luther tiltakozását, mivel azok gyakran ábrázolják Mária, a szentek vagy az egyház közvetítői szerepét. Feltételezhető, hogy ezeket a képeket Luther olyan új, könnyen érthető oktatóképpel akarta helyettesíteni, amely az evangélikus hit összességéért szolgálhatott: „Cranach több előkészületi rajzon próbálta ki Luthernek erre az új oktatóképre vonatkozó elképzeléseit, hogy végül két 1529-ben keletkezett festményen két eltérő képi megoldást találjon; ezek aztán gazdagon kifejtett követésre találtak a protestáns művészetben.” (Uo.)

A Cranach által javasolt két képi megoldásnak közös az alapszerkezete: középen egy fa választja ketté a képet. A bal oldali rész a törvény (Ószövetség) idején, a jobb oldali rész a kegyelem (Újszövetség) idején ábrázolja az embert. A képek abban különböznek egymástól, ahogyan az egyik, illetve a másik ábrázolja az embert. A *gothai típuson* (1. kép)

¹ Ezzel kapcsolatban lásd például: *Bild und Botschaft* 2015; SEYDERHELM 2015.

1. kép. Lucas Cranach: *Kárhozat és megváltás*. Stiftung Schloss Friedenstein, Gotha

az ember kétszer szerepel – a kép bal és jobb oldalán egyaránt látható; ezzel szemben a *prágai típuson* (2. kép) csak egyszer lehet látni az embert – a kép közepén, a fa alatt.

Fordítsuk figyelmünket először a gothai típusra! A kép a bibliai (üdv)történetet mutatja az első ember bűnbeesésétől az utolsó ítéletig, és a Biblia központi szövegeire hivatkozik. A festett kép és a bibliai idézetek kölcsönösen magyarázzák egymást. Ennek során a művész a bibliamagyarázat sajátos módszerét, a tipológiát használja. Ez egy értelmező gondolkodási forma, amelyet az jellemez, hogy hasonlóságok rendszere révén egymáshoz rendeli az Ó- és az Újszövetség eseményeit és személyeit. Az ószövetségi típusnak (előképnek) újszövetségi antitípus felel meg. Például ahogyan Jónás próféta három napig volt a hal gyomrában (típus), úgy volt Krisztus három napig a sírban (antitípus). Ez a képtipológia lehetővé teszi ó- és újszövetségi események sokaságának egymáshoz rendelését, valamint azt is, hogy egyazon képen ábrázolják az üdvtörténetét menetét és összetettségét.

A *kép bal oldala* a törvény hatását ábrázolja. Isten a szigorú bíró. A bűnbeesés óta az ember a bűn igáját hordja, ezért áldozatul esett a halálnak és az ördögnek. A képnek ez a fele az ember félelmét mutatja.

A *kép jobb oldala* a kegyelmet mutatja be. Keresztelő János Krisztushoz utasítja az embert. Krisztus az emberek bűneiért ment a keresztre. A kereszt alatt megjelenik a Bárány képe, amely a kereszt üdvözítő jelentőségét húzza alá. A kép jobb oldalán látható az üres sír is, ami pedig a hűvétra utal: Krisztus legyőzte a halált és az ördögöt. Jobboldalt fenn lezárásként a fényes világosság által körülragyogott, feltámadt Krisztus mennybemenetele látható.

A középkorban többnyire az ígélet és a beteljesedés sorrendjében formálták meg az Ó- és az Újszövetség egymás-

hoz rendelését. Cranach képe viszont a kontrasztot hangsúlyozza. A képnek ezt az antitetikus strukturálását a közepen álló fa húzza alá. Levelei baloldalt, a törvény oldalán elszáradtak. A jobb oldalon, az evangélium oldalán sarjadoznak és zöldek a levelek. Ez világosan fejezi ki a halál (bal oldal) és az élet (jobb oldal) ellentétét. A kép egésze kifejezetten gazdag szimbolikájú. Az antitetikus kompozíciónak köszönhetően magáról a képről leolvasható az üdvtörténet hármass időfelosztása:

– Baloldalt a háttérben a bűnbeesés jeleníti meg az *ante legem* (a törvény előtti) időt.

– A *sub lege* (a törvény alatti) időt baloldalt elől a próféták körében álló Mózes szemlélteti. Mózes a törvény tábláit tartja a kezében. A kép közepén, hátrébb sátrak sátrak jelképezik a kivonulás időszakát. Egy rúdra rögzített kígyó is látható (4Móz 21,6–9); a rúd és a kígyó Krisztus keresztjére utal. Ezt a folyamatot már maga a Biblia is tipologikusan értelmezi: Jn 3,14-ben azt mondja Krisztus: „*És ahogyan Mózes felemelte a kígyót a pusztában, úgy kell az Emberfiának is felemeltetnie.*”

– A *sub gratia* (a kegyelem alatti) időt a kép jobb oldali részén a Megfeszített és a Feltámadott jelzi, valamint Keresztelő János, aki Krisztushoz utasítja az embert.

A *prágai képtípuson* (2. kép) egyszer látható az ember, a kép közepén elhelyezve: az Ó- és az Újszövetség, a törvény és a kegyelem között. Ily módon az ember nem válik egyfajta „válaszúton álló Héraklészé”, hanem mindkettőre szüksége van: a törvényre és az evangéliumra egyaránt. Feltűnő, hogy a fa bal oldalán megfestett próféta, akárcsak a kép jobb oldalán elhelyezett Keresztelő János, Krisztusra mint a Megváltóra hívja fel a figyelmet.

Ezen túlmenően további módosítások találhatóak a képen. Az utolsó ítélet helyett „a Tízparancsolat átadása Mózesnek” szerepel (baloldalt fenn), a Mennybemenetel helyett pedig egy Mária-ábrázolás látható (jobboldalt fenn). Összességében azonban – a gothai képtípushoz hasonlóan (1. kép) – itt is Isten kegyelme (jobb oldal) van szembeállítva az ítélő Istentől való félelemmel (bal oldal). Mindamellert arról a felismerésről van szó, hogy tetteimmal nem válthatom meg saját magamat, hanem Istennek Krisztusban adott kegyelmét kell elfogadnom a hit által.

Ugyanakkor feltűnő az ember megváltozott ábrázolása. Noha lábai még az ószövetségi oldal felé irányulnak, a feje már egyértelműen jobbra, Krisztus felé fordul. Keresz-

2. kép. Lucas Cranach: *A törvény és az evangélium*. Prágai Nemzeti Galéria

telő János Krisztushoz irányítja az embert. Feltűnik, hogy a bal, vagyis az ószövetségi oldalon álló próféta is a Megfeszítettre mutat az ujjával.

A Cranach-féle oktatókép világosan állítja a szemlélő szeme elé a reformátori üzenetet, ezért beszélhetünk „megfestett megigazulásról”. A kép koncepcióján végzett munka a következő években folytatódott, és több változatot eredményezett a Cranach-műhelyben.

Wenzel Aichler A törvény és az evangélium című freskója Rantenben

A további hatástörténet során a téma Wenzel Aichler általi megformálása az egyik legsikerültebb ábrázolás. Ez az önálló továbbfejlesztés 3×4 méteres freskóként található meg a ranteni plébániatemplom külső falán. Ranten a Mura mentén fekszik Ausztria Steiermark tartományában. A freskó keletkezése az 1570 körüli időre datálható. Az egyházközségben ekkoriban Martin Zeiller evangélikus lelkész szolgált. Ő Salzburg környékén született 1527-ben, teológusként Philipp Melancthon hallgatta Wittenbergben, de Luther Mártont már nem érte meg ott. Wittenbergi időszakából ismerős volt számára *A törvény és a kegyelem* kép. 1553-ban nevezték ki a ranteni lelkészi hivatalba, itt tért át a protestantizmusra. Ez nyilvánosan is megmutatkozott, amikor 1567-ben megházasodott.

A freskót Wenzel Aichler spittali polgár és festő készítette el, aki Kärnten és Steiermark uralkodó művészalakja volt a 16. század második felében. Sok megbízója a referen-

máció híve volt, ő pedig az új protestáns képtémákra specializálódott.

A freskó jó állapotban maradt fenn (3. kép).² A kép alapszerkezete változatlan: középen szimmetrikusan kétváltasztja a fa, bal oldalon ószövetségi, jobb oldalon újszövetségi jelenetek láthatók. Ezt a kép háttérében látható feliratok rögzítik: VETUS TESTAMENTUM (baloldalt) és NOVUM TESTAMENTUM (jobbaldalt).

Ha a kép *bal oldalára* tekintünk, nagy táblákat látunk. Ezek nem a Tízparancsolatot ábrázolják, hanem azokról a nagy emlékkövekről van szó, amelyeket Izraelnek fel kell majd állítania, amikor átkelt a Jordánon (5Móz 27,2–3). Ezeket a köveket kell Izrael népé-

nek felállítania, mésszel befestenie, és rájuk írnia a törvény szavait. A jobb oldali táblára latin nyelven 5Móz 27,26 van felírva: „*Átkozott, aki nem tartja meg ennek a törvénynek az ígét.*”

A bal oldali táblán hebraizáló írásjelek olvashatók, és feltehetően ugyanarról a szövegről van szó héberül. A Mózes személye fölötti felírt szalagon ez áll: „*A törvény Mózes által adatott, a kegyelem és az igazság Jézus Krisztus által jelent meg.*” (Jn 1,17)

A képi ábrázolás teológiai értelmezése szempontjából ez központi jelentőségű. *Balra fön*n erősen felhős ég látható, jobbra haladva a felhőzet csökken. Itt ismét látható Mózes, ahogyan a Sínai-hegyen a mennyből megkapja a két kőtáblát. A hegyen lévő Mózeshez hosszan elnyúló út vezet. Az út alsó végén ismét látható Mózes, amint az aranyborjú körüli tánc láttán összetöri a kőtáblákat.

A kép a bűnbeesést is ábrázolja. Ádám és Éva a tudás fája alatt áll. Éva a tiltott gyümölcs után nyúl a jobb kezével, bal kezével pedig ad egy példányt Ádámnak. Az előtérben balra, az emlékkövek mellett az izraeliták sátrai láthatók, valamint a rézkígyó, erre mutat rá Mózes. Különösen feltűnő, hogy az oszlopon lévő rézkígyó a jobb oldalon lévő

² A freskó az első képe egy három fő képből álló ciklusnak: 1. A törvény és az evangélium, 2. A súlyosan megpróbált Jób története, 3. Az utolsó ítélet Krisztussal mint a világ bírójával. A fő képekhez mindig társulnak egyes bibliai történetek bibliai idézetekkel. A ciklus egészében harmonikus. Terjedelmi okokból az első freskóra szorítkozunk.

3. kép. Wenzel Aichler: *A törvény és az evangélium*. Ranten bei Murau, Steiermark

kereszt szemközti párjaként lett világosan s ennek megfelelően azonos méretben megrajzolva.

A 4. kép *jobb oldali részének* felső pereme erősen felhős mennyei zónát mutat, benne az Atyaistennel mint a világ Urával. Mária imádkozva térdel Sion hegyén. Alat-

4. kép. A ranteni freskó jobb oldala

ta Jézus születésének ábrázolása. A kép középpontjában a keresztre feszítés áll, ez uralja a képet. Mellette a feltámadt Krisztus látható: a sziklasírban álló kőszarkofágból lép ki, bal lábával szétapossa az ördögöt, s a kereszt zászlajának rúdjaival ledöfi a halált. A Megfeszített mögött Isten Báránya látható a győzelmi zászlóval. A feliratos szalagok egyike feltehetően a Jn 1,29-ből vett mondást tartalmazza: „*Íme, az Isten Báránya, aki hordozza a világ bűnét.*”

Az előtérben Keresztelő János áll, vastag könyvvel a bal kezében: ez az evangélium prédikátorává „stilizálja” őt. János ránéz a középen lévő emberre, és jobb karját ki-

nyújtva, ujjával a kereszten függő Krisztusra mutat.

A kép középpontjában a mezítelen ember helyezkedik el. Kőaljaton ülve, a fa alatt, „a válaszüton álló Héraklész” stílusában ábrázolja őt a művész: döntenie kell, hogy a törvényt vagy a kegyelmet választja-e.

Az ember imára kulcsolta kezeit (5. kép). Teste még balra, az Ószövetség felé irányul, feje viszont már jobb felé, az Újszövetség felé tájékozódik. Baloldalt Mózes – kinyújtott bal karjával, kezével és mutatóujjával – az emlékövekhez, azaz a törvényhez utasítja őt, jobboldalt viszont Krisztushoz irányítja Keresztelő János. Az ember jobb lába a törvény oldalán található, bal lába viszont határozottan az evangéliumi oldal felé lép. Az ember feje fölött feliratos tábla található, rajta Róm 7,24-25 latin szövege: „*Én nyomorult ember! Ki szabadít meg ebből a halálra ítélt testből? Hála az Istennek, a mi Urunk, Jézus Krisztus!*”

Ebben a jelenetben kézzelfogható „A törvény és a kegyelem”-kép középpontja: az ember az Ó- és az Újszövetség között áll. Az egyiket Mózes és a törvénytáblák jelenítik meg, a másikat Keresztelő János, illetve az, hogy ő Krisztusnak a kereszten végbevitt megváltói művére utal. A halált hozó törvénnyel a művész szembeállítja a bűnös megigazulását mint ami az életet hozza el a Jézus Krisztusba vetett hit által.

Egyébként a freskó színezése aláhúzza a megváltási oldal „túlsúlyát”. A kép ószövetségi oldala sötét és komor hangulatot áraszt, olyan, mintha az egész árnyékban lenne. Az újszövetségi oldalon viszont fény veszi körül Istent. A felhők színe is részben eléggé világos árnyalatú (sárga szín). Maga a kereszt is fényesen jelenik meg, miközben a rézkígyós oszlop homályban marad.

5. kép. Az ember Mózes és a Keresztelő között

„A törvény és az evangélium” mint képprogram – eltérő hangsúlyok Cranachnál és Aichlernél

A ranteni *A törvény és az evangélium*-freskó teljesen Lucas Cranach *A törvény és a kegyelem*-képe prágai típusának hagyományát követi. A ranteni freskó alatt található egy felirat, amely közli: az ábrázolás laikusok számára készült, hogy felismerhessék az örök életre vezető utat, és lássák, mit kell tenniük.³ Ez az üdvösségre vezető út a törvény ismeretével kezdődik, és annak tudásával, hogy már az első emberek áthágták Isten parancsát. Heimo Reinitzer a következőkre mutat rá: „A törvénynek a megváltáshoz vezető út szempontjából vett jelentőségét azáltal hangsúlyozza úgy, mint előtte vagy utána senki más, hogy nem a megújított törvénytáblákat ábrázolja embermagasságúan, hanem a törvényt tartalmazó emlékköveket, és azokat – elsőként ebben a képtípusban – Ézsaiás próféta helyett odaállítja közvetlenül a meztelen ember mellé, akinek Mózes behatóan megmagyarázza a táblák tartalmát, az áldást és az átkot.” (REINITZER 2006, 1: 71. o.)

Azzal, hogy kicseréli Ézsaiás prófétát, aki a prágai típuson a keresztől balra látható, és helyébe Mózeset veszi föl, a ranteni képprogram határozottan élesebben ragadja meg az Ó- és az Újszövetség ellentétességét.

– Az *Újszövetség oldalán* további változtatások mutatkoz-

³ REINITZER 2006, 1: 384. o.: *Hominibus Scriptur[is] [H]oc Idiotis C[er]nent[ur] Via in [Vit]a[m] Aeternam] vident Quid [...] Debemus – így hangzik a latin szöveg; a német szövegváltozat ma már nem olvasható.*

nak. Mózes feje fölött újra megjelenik az Írásból vett idézetként Jn 1,17: „A törvény Mózes által adatott, a kegyelem és az igazság Jézus Krisztus által jelent meg.” Ez ismételtlen aláhúzza a törvény jelentőségét, Mózeset és Krisztust típusként és antitípusként hozza kapcsolatba, sőt szembeállítja őket egymással. Ez olyan gondolati alakzat a lutheri teológiában és hagyományban, amellyel nagyon gyakran lehet találkozni.

Mivel erősen kidomborította a törvényt és annak gyilkos szerepét, Aichler le tudott mondani a halotti ruhában lévő halotról (a bűn zsoldja a halál), aki a prágai képtípuson a kép bal oldalán látható. Ehelyett most azt látjuk, hogy az Újszövetség oldalán a Feltámadott széttapossa a (csontvázként ábrázolt) halált (lásd 4. kép).

További új motívumként Aichler bevezeti az aranyborjú körüli táncot. Ezzel szemben a jobb oldalon újdonságként hozzáteszi a betlehemi istálló születési jelenetét.

– Az *Újszövetség oldalán* szintén további változtatásokat lehet megfigyelni. Aichler új mozzanatként illesztette oda az Atyaisten ábrázolását a kereszt fölött; arany háttérrel, a világ mennyei Uraként mutatja be: bal kezében egy a kereszttel megkoronázott földgömböt tart, miközben jobb keze áldó gesztust mutat. Ez a motívum nem található meg Cranachnál a törvény és a kegyelem-tematikában. Egyúttal meglepő az antropomorf ábrázolásmód. A kép bal oldalán nagyjából ugyanabban a magasságban a Tízparancsolat Mózesnek történő átadása látható. Itt Istennek csak a két keze látszik, amelyek leadják a mennyből a parancsokat. A kép felépítése alapján ezt úgy lehet magyarázni, hogy a művész baloldalt fönn a büntető Istent akarja ábrázolni (Tízparancsolat), jobboldalt fönn pedig a kegyelmes Istent (áldást adó Atyaisten).

– A *kép közepén lévő embert illetően is* eltérő hangsúlyok érzékelhetők. Cranach az ember megosztottságát emeli ki erősebben: a test, az imádkozó kezek és a két láb balra irányul, s közben csak a fej fordul jobbra. Aichler úgy formálja meg a testtartást és az imádkozó kezeket, mint Cranach, de mindkét láb előre felé, a kép szemlélője felé irányul, miközben a bal láb alsó része határozottan jobbra, a megváltás oldala felé mutat. Ezért úgy tűnik, hogy a jobb oldal ábrázolásában „atmoszférikusan” érvényre jut az evangélium. Ehhez illik a kereszt mögötti felhők világos, sárga színe, ahogyan az Atyaisten képének arany háttéré is.

A ranteni freskó egyértelműen Lucas Cranach prágai típusú *A törvény és a kegyelem*-képének hagyományában áll, de önálló bánásmódról tanúskodik a teológiai program megfogalmazását és a művészi kivitelezést illetően. A pokol és az ördög ábrázolásmódjának visszaszorulását nézetem szerint haladásnak kell tekinteni az eredeti típushoz képest. Mózes személyének erősebb hangsúlyozása világos eleme az önálló teológiai feldolgozásnak: nagy szabadságot kölcsönöz Aichler teológiai képprogramjának. A Mózes és Krisztus közötti ellentétesség kidolgozása teszi ezt lehetővé. Biztosan állítható, hogy a kép kompozícióját tekintve a ranteni kép egyenrangú Lucas Cranach prágai típusú *A törvény és a kegyelem* képével.

A ranteni freskó jól sikerült példája annak az oktató-képnek, amely szívhez szólóan „alakítja képpé” az ember és a hitből való megigazulás evangéliumi felfogását.

„A törvény és a kegyelem”, illetve „a törvény és az evangélium” tematika központi jelentőségű a reformáció számára. A *törvény és a kegyelem* képével Lucas Cranach új képtípust teremtett. Más művészek átvették és sokféleképpen variálták azt az új képtípust, amely egészen különböző kommunikációs felületeken találta meg a helyét: festményeken, rézkarcokon, fametszeteken, kódexek miniatúráin, fafaragásokon, érméken, táblaképeken, reliefeken, szöszéki képeken, falfestményeken, könyvillusztrációkon, üvegablakokon, epítáfiumfestményeken, kőepítáfiumokon, kandallóreliefeken, kerámiákon, kályhacsempéken, a zomácfestészetben és Luther-bibliák címloldalán.⁴ A kép rendkívül népszerű volt a re-

⁴ Lásd a dokumentációt itt: REINITZER 2006.

formáció első századában, és ma is arra ösztönözhet, hogy elgondolkodjunk az evangélium üzenetén.

Hivatkozott művek

Bild und Botschaft. Cranach im Dienst von Hof und Reformation.

Kiad. Stiftung Schloss Friedenstein Gotha – Museumslandschaft Hessen Kassel. Morio Verlag, Heidelberg, 2015

HOFMANN, Werner 1983. *Luther und die Folgen für die Kunst.* Prestel Verlag, München.

REINITZER, Heimo 2006. *Gesetz und Evangelium. Über ein reformatorisches Bildthema, seine Tradition, Funktion und Wirkungsgeschichte.* 1–2. köt. Christians Verlag, Hamburg.

SEYDERHELM, Bettina 2015. *Cranach-Werke am Ort ihrer Bestimmung.* Friedrich Pustet, Regensburg.

Fordította: Gromon András

Tarthatjuk egymást szorosan?

Az érzelem fókuszú párterápia és a „Tarts szorosan” program

■ KOREN RÉKA

„Tudjuk, hogy a szerelem sebezhetővé tesz minket, de azt is tudjuk, hogy soha nem érezzük magunkat annyira biztonságban és vagyunk annyira erősek, mint amikor biztosak vagyunk benne, hogy szeretnek minket.” (Sue Johnson)

Napjainkban egyre nagyobb figyelem és érdeklődés övezi a Kanadából eredő, Észak-Amerikában és Nyugat-Európában már elterjedt és széles körben alkalmazott „Hold Me Tight”, magyarul „Tarts szorosan” programot. A szakirodalom és a gyakorlati tapasztalat is azt mutatja, hogy ez a program egy rendkívül hatékony, egyedi párkapcsolat-megerősítő, strukturált prevenció módszer, amely lehetőséget kínál pároknak a kapcsolatuk gazdagítására, stabilizálására, minőségi változtatására. De honnan is ered ez az egész? Mi az oka a problémák egyre gyakoribb kialakulásának, és miért nehezebb megküzdni velük? Mi az, ami más a mostani nemzedék életében, és mi az, amin változtathatnának a nehézségek elkerülése érdekében?

Honnan erednek a problémák?

Az elmúlt fél évszázadban bekövetkezett társadalmi és kulturális változások jelentősen kihatottak az emberek párkapcsolattal és elköteleződéssel kapcsolatos elvárásaira. A tradicionális nemi szerepek komoly változáson mentek keresztül,

a férfiaknál gyakoribb lett a (korábban kizárólag női sztereotípiába tartozó) házimunka végzése, míg elterjedt lett a nők háziasszony szerepből való kitörése és munkavállalása, mi több, fokozott jelenléte a gazdasági és politikai életben. A válás intézménye újításokon ment keresztül, aminek következtében a folyamat egyszerűsödött, és nem igényelt különösebb indokokat, így könnyebbé vált. A karrier fontosságának növekedésével és a fiatalok városba költözésével sok esetben a párok távol kerültek a származási családjuktól, esetlegesen barátoktól is, és így a számukra fontos személyek közül a partnerük lett az, aki valóban elérhető maradt. Míg nagyanyáink korosztálya egy egész falutól kapott szeretetet, mi ugyanazt a mennyiséget egy embertől várjuk: a partnerünkötől.

E változások együttes hatása igen jelentős volt, s a párkapcsolat és házasság terén valóságosan elvárásokhoz vezettek, túlmutatva a korábbi gyermeknemzéshez, családalapításhoz kapcsolódó elvárásokon. A változó körülmények hatására a házasságnak hamarosan nem az egyik fél halála jelentette a végét, hanem a válás. Sok kapcsolat volt és van nehézségeknek kitéve a kialakult irreális elvárások miatt. Számptalan cikk született arról, hogy ezek a nehézségek, konfliktusok egy házasságon vagy párkapcsolaton belül az egészségre milyen romboló hatással vannak. A szív- és érrendszeri panaszoktól kezdve az immunrendszer nem megfelelő működésén át a hormonháztartási zavarokig egészségügyi problémák tömkelege ve-

zethető vissza egy megromlott szerelmi kapcsolathoz. Nem is beszélve a szerfűggőség és a szorongásos és depressziós tünetek kialakulásáról, valamint a fokozott öngyilkossági hajlamról olyan személyek esetében, akik számára kilátástalan a házasságuk, párkapcsolatuk helyzete. Ezek a vészjósló jelek hívták fel az egészségügy figyelmét a házasság és párkapcsolat minőségének fontos szerepére az emberek egészségi állapotában. Kutatók kezdtek foglalkozni a párkapcsolat és az egészség összefűggésével, és egyre nagyobb figyelem irányult a kapcsolatok minőségére. Kimutatták többek között, hogy azok a férfiak, akik úgy éltek meg, hogy a feleségük nem mutatja ki a szeretetét irántuk, kétszer annyiszor kaptak torokgyulladást az adott vizsgálati időszak alatt, mint azok, akik tapasztalták házastársuk szeretetét. Azoknál a nőknél pedig, akik feszültek éltek meg kapcsolatukat, és gyakori veszekedésekről számoltak be, jelentősen magasabb vérnyomást és fokozott stresszhormonszintet mutattak ki, mint azoknál, akik boldog házasságról számoltak be. Ez mindössze két példa a sok közül arra vonatkozóan, hogy a párkapcsolat vagy házasság minősége közvetlen összefűggésben van a felek egészségi állapotával. Arra vonatkozóan is folytak kutatások, hogy hogyan hat a boldog párkapcsolat félelem idején. Coan és munkatársai vizsgálatukban fMRI segítségével mutatták ki, hogy nők a férjük kezét fogva kevésbé tartottak a a bokájukra irányított sokkoló okozta fájdalomtól, mint azok, akik egyedül néztek szembe ezzel az eshetőséggel. Bár nem ilyen jelentősen, de a félelem egy idegen férfi kezét fogva is csökkent mértékű volt. Ami azonban még érdekes, hogy a férjük kezét fogó nők kisebb fájdalomról számoltak be abban az esetben, ha kaptak sokkot, mint azok, akik mellett nem volt ott a társuk. Ezek az eredmények is amellet szólnak, hogy kellő figyelmet és energiát kell arra fordítani, hogy ezek a kapcsolatok a személyiség túl az egészségre is építő hatással legyenek.

Miután szakemberek felismerték, hogy a szerelmi kapcsolat (házasság vagy párkapcsolat) erősítheti a fizikai jólétünket, és ezáltal pozitív hatással lehet ránk és az egészségi állapotunkra, az egészségügyet is foglalkoztatni kezdtek a párkapcsolati distressz megelőzésének lehetőségei.

A szerelem

Az életünk szerves részét képezi a szerelem és a szeretet, az ezeket övező gondolatok, hiszen találkozunk vele történelmi eseményekben, irodalmi művek és cikkek olvasásakor, dalok, zeneszámok hallgatásakor, a televízió műsoraiban pedig reggeltől estig megtalálható, mégis úgy tűnhet, hogy nehéz megfogni a lényegét. Vágyakozunk utána, imádkozunk érte, de sokszor mi magunk sem tudjuk megfogalmazni, hogy mi is valójában a szerelem. Sokan egy kölcsönös haszonnal járó szövetségnek gondolják, mások a gének továbbörökítését célzó biológiai folyamatnak, de vannak olyanok is, akik egy megfoghatatlan, véletlenszerűen változó eseménynek tartják.

A tudomány fejlődésével ezek a hidegvérű, valamint misztikus megközelítések már nem állják meg a helyüket, annál is inkább, mert a szerelmi kapcsolat az emberek többségénél a kapcsolatok között is központi helyet foglal el. Szerencsénkre a tudomány kellő figyelmet fordított a témára, és egyre újuló kutatások foglalkoznak azzal, hogy minél pontosabb választ kapjunk arra, mi is valójában a szerelem. Amit tudunk, hogy az egyik legmeghatározóbb túlélési mechanizmus. Nem a szaporodás és fajfenntartás miatt, hiszen az szerelem nélkül is menne, hanem azért, mert a szeretet és a szerelem olyan érzelmi kötődésekhez vezet néhány másik emberrel, amelyek biztonságos menedéket jelenthetnek az élet nehéz eseményeinek megélésekor. Ez az igény, hogy kötődjünk számunkra fontos emberekhez, velünk született, a génjeinkben van, és elősegíti a fizikai és mentális egészségünket, vagyis a túlélésünket.

A kötődéselmélet

A 20. század elejéig az volt az elfogadott szemlélet, hogy a gyerekeket nem szabad sokat ölelgetni, dédelgetni, mert akkor nyámnyila, életképtelen felnőttek lesznek. A 20. században azonban változás következett be John Bowlbynek köszönhetően, aki nemesi családból származó férfiként gyermekkorában kevés érzelmi törődést kapott a szüleitől. Érdeklődése és tapasztalatai oda vezettek, hogy Charles Darwin evolúciós elméletét alapul véve megfogalmazta a fontos személyek közelségének szükségességét és fontosságát. Úgy vélte, hogy a fontos személyek közelsége növeli a túlélési esélyeket, hiszen a fizikai támogatáson túl érzelmi menedékként is tudnak szolgálni, így jelenlétük evolúción is hasznos, nem is beszélve arról, hogy alapvető szükségleteket elégít ki. Ehhez az elméletéhez alapul szolgált az a tapasztalata is, amit nevelőotthonban nevelkedő gyermekeknél látott, hogy sok esetben az érzelmi törődés és fizikai érintés hiányában „érzelmi kielékezés” okozta halálukat.

Bowlby és kolléganője, Mary Ainsworth kötődési mintázatokat vizsgáltak kisgyerekek és elsődleges gondozójuk (legtöbb esetben az édesanya) között. Az úgynevezett „idegen helyzet” kísérlettel azt vizsgálták, hogy a gyermekek hogyan reagálnak egy számukra stresszes helyzetben, amikor egy játékokkal teli szobában az elsődleges gondozójuk (nevezzük most anyának) magára hagyja őket egy idegenrel, majd visszatér, később az idegen és az anya is elhagyja a szobát, és a végén az anya újra visszatér. Legadaptívabb kötődési stílusnak a biztonságos kötődést találták, amelyben a gyereket megviseli, hogy az anyja elmegy, de biztos benne, hogy számíthat rá és vissza fog térni. Az ilyen kötődésű gyermekek szülei kiszámíthatóak, és érzékenyen reagálnak a gyermekük igényeire. A gyermekek nyugodtan kimerészkednek a világba felfedezni, mert tudják, hogy van egy biztos menedékük, ahova visszatérhetnek, és ahol biztonságot kapnak. A bizonytalan kötődésnek két fajtáját kü-

Alexander Milov: *Szerelem*. Konfliktushelyzetben felnőttként gyakran elfordulunk egymástól, eltávolodunk, hogy „védjük” magunkat, de benső, gyermeki énünk ilyenkor is kapcsolódni szeretne.

lönbötötték meg, a szorongó-ellenállót és a szorongó-elkerülőt. Mindkét esetben az a jellemző, hogy a gyermek tart attól, hogy a szükségletei nem lesznek kielégítve. Az anya távozásakor ezek a gyermekek bánatosak, de a visszatéréskor nem fogadják örömmel. Az elkerülők nem keresik és nem is fogadják szívesen a kontaktust, míg az ellenállók dühvel fogadják a közeledést. Később kibővítették a csoportokat a dezorganizált kötődési móddal, amely leginkább a traumát átélt szülők gyermekeire lehet jellemző. Úgy találták, hogy ezek a kötődési mintázatok megmaradnak az élet során, és a későbbi fontos személyekhez való kötődést is jellemezni fogják. Susan Johnson a biztonságos kötődési szükségletet egy egész életen át tartó legfőbb érzelmi szükségletnek tekinti, amely a boldogságunk nélkülözhetetlen alapja. Erre a megközelítésre alapozta Les Greenberggel az érzelem fókuszú terápia módszerét, amelyről hamar bebizonyosodott, hogy az egyik leghatékonyabb terápiás módszer.

A családterápia

A házassági problémák a családban nemcsak a szülőket érintik, hanem nagymértékben hatnak a család minden egyes tagjára, így a gyerekekre is. Az érzelmi feszültség szorongáshoz és depresszióhoz is vezethet a gyerekeknél, de sajnos az sem ritka, hogy a gyerek pszichoszomatikus tünet hordozója lesz. Ilyen esetben a család hamarabb szokott szakemberhez fordulni segítségért, mint akkor, ha „csak” a szülők házassága sínyli a dolgot. Rendkívül hatékony megoldásnak mutatkozik a családterápia, mely bár nagymértékben épül pszichoanalitikus hagyományokra, távol áll a „klasszikus” díványszcenáriótól.

A rendszerszemléletű családterápia az 1950-es években alakult ki Amerikában, a hatékonyabb segítségnyújtás céljával. Európában az 1970-es években terjedt el. Fő jellemzője, hogy az oksági viszonyokat cirkulárisnak tekinti, tehát nem feltételez lineáris kapcsolatokat, hanem a családon belül mindent összefüggőnek tart.

Az egyéni kezelést végző terapeuta világos képet tud kapni a hozzá járó személyről, az érzéseiről, a környezetében lévő személyekről kialakult gondolatairól, azonban nem látja a kapcsolatokat. Ha ez a személy családterapeutához megy, kirajzolódnak a családi viszonyok, a kölcsönhatások, hogy milyen szerepet tölt be az illető a családban, és milyen lehetősége van megélni azt a szerepet. Észrevehetőek lesznek eltérések az egy családi szinten lévők között (pl. szülők, testvérek), tehát szélesebb spektrumot fog látni a szakember. A családtagok jól demonstrálják a családi kapcsolatokat, helyzeteket és szerepeket, így a terapeuta nincs rászorulva, hogy a hozzá járó személy szemszögéből kapjon betekintést, hanem saját tapasztalatán keresztül értheti meg ezeket. Ezáltal a terapeuta sokkal jobban tudja értelmezni a helyzetet, és ennek megfelelően folytatni a kezelést, hiszen a tágabb képpel a beavatkozási lehetőségek palettája is nő.

A családterápia egyik változata a párterápia, amikor egy párkapcsolat tagjai vesznek részt terápiás ülésen. A terapeuta ilyenkor törekszik egy biztonságos légkör megteremtésére, amelyben kifejezésre juthatnak a felek szükségletei, és elköteleződhetnek vagy adott esetben eltávolodhatnak a terápiától. A terapeuta ebben a felállásban megtapasztalja, milyen a pár tagjai közti kommunikáció, és milyen interakciókat folytatnak egymással, és ennek megfelelően a párkapcsolatukat érintő kérdésekben a leghatékonyabb terápiás módszereket tudja alkalmazni.

Az érzelmekre fókuszáló terápia, avagy az EFT

A pár- és családterápiák egyik kevésbé ismert, ám annál hatékonyabb módszere a Kanadából indult érzelem fókuszú terápia (Emotionally Focused Therapy, EFT). Az 1980-as évek közepén dr. Sue Johnson és dr. Les Greenberg által létrehozott, strukturált terápia a megszokottnál jelentősen rövidebb idő alatt képes hatékonyan javítani a nehéz helyzetbe jutott párkapcsolatok minőségét. Átlagosan kilenc-húsz ülés után tapasztalható a kézzelfogható eredmény. A terápia strukturáltságát kilenc lépéses folyamata adja; ha az egyik szinten a pár sikeresen túljut, léphet a soron következőre. A kapcsolatokban problémát jelentő szinteken a párok hosszabban el szoktak időzni, hogy alaposan megoldják az elakadásokat. A kilenc lépés három szakaszba rendeződik, amelyek a párkapcsolat stabilizálására, a nehézségeken való túljutásra és a változások megszilárdítására összpontosítanak. Az EFT-módszer alap gondolata az, hogy a problémák okát a biztonságos kötődés megszűnése vagy hiánya, illetve a negatív interakciós ciklusok megléte jelenti. Az érzelmi jelzések, amelyek arra irányulnak, hogy a partnert közelebb hívják, idővel eltorzulnak, és negatív, destruktív megnyilvánulásokká válnak. Ez leggyakrabban kritikus hangnemben, haragban és látszólagos közönyben jelenik meg, amelyek pont az ellenkező eredményt hozzák, vagyis a partnereket eltávolítják egymástól. Az EFT szerint a felek ebben a „negatív táncban” gyakran különféle pozíciókat foglalnak el, mint amilyen az „üldöző” és a „visszavonuló”. Ez leegyszerűsítve azt jelenti, hogy a kötődési igényét az üldöző fél gyakran kritikus megjegyzésekkel és a partnere számára érthetetlen haraggal fejezi ki, miközben valójában arra vágyik, hogy a társa mellette legyen és támogassa. Ez az igény gyökerezhet múltbeli eseményekben, tapasztalatokban, amikor az illető úgy érezte, hogy egy számára fontos pillanatban az a személy, akire a legnagyobb szüksége volt, nem volt jelen, nem tudott rá számítani. Ez akár jelentéktelennek tűnő esemény is lehetett, de ha az adott személy életében fontos momentumot jelölt, akkor könnyen lehet, hogy a magárahagyottság érzése kötődési traumát eredményezett. Az üldöző jelen állapotából következő reakciókat partnere sokszor nem is érti, és ezért inkább távol marad, visszahúzódik, lezár a partnere előtt. Ezek a viselkedéses megnyilvánulások egy ördögi kört eredményeznek, hiszen az egyik fél, amikor különösen igényli társa közelségét, az eltávolodásra tiltakozással válaszol, s viselkedésével még jobban eltávolítja a másikat magától, ezzel a kötődési és kapcsolódási igénye fokozódik, amelynek hatására még érzékenyebben fog reagálni partnere válaszmentességére. Abban, hogy a pár kikeveredjen ebből a negatív táncból, az EFT kiváló segítséget nyújt számunkra. A terapeuta támogató magatartással azonosítja és ismerteti a párokkal a negatív interakciós ciklusukat, amibe a veszekedéseik alkalmával belekerülnek. Ezt követően a viselkedés mögött meghúzódó – sokszor az illető személy számára sem nyilvánvaló – kötődéssel kapcsolatos érzelmeket fedi fel,

és ezek tükrében újrakeretezi, újrafogalmazza a problémát. Ezután a terapeuta újrastrukturálja a pár kötődését, amelynek keretén belül a párok a saját és társuk valós érzelmeivel egyaránt megismerkednek. A terápia utolsó szakaszában a terapeuta törekszik a változások megszilárdítására, hogy a hatás valóban hosszú távú legyen.

Az EFT mindig a jelen helyzettel foglalkozik. Nem a múltbeli traumákat próbálja feloldani, hanem megérteni azok hatását a párokkal, és létjogosultságot ad nekik, anélkül, hogy eluralnák a pár életét. Azzal, hogy a trauma érvényesítve van, és a terapeuta segít a párnak megérteni, jelen helyzetükre hogyan van hatással, a felek megismerhetik egymás viselkedésének a valódi mozgatórugóját, és ezáltal tudnak a saját viselkedésükön is változtatni.

Az EFT célja, hogy ez a kötődés kialakuljon és erősödjön, biztos alapot szolgáltatva a későbbi közös élmények boldog megélésének. Az eddigi kutatások kimutatták, hogy az EFT kiemelkedően hatékonyan bizonyul a párkapcsolatok erősítésében, amely 70-75%-ban sikeres terápiás folyamatot jelent, amelyek eredménye még az ülések végétel is tartósan bizonyul.

A „Tarts szorosán” program

Az érzelmekre fókuszáló terápiás módszernek létezik egy preventív célú, strukturált, házastársi kapcsolatot megerősítő formája is, amely egy intenzív háromnapos vagy nyolc héten át heti két órán keresztül tartó program keretében nyújt támogatást házaspároknak. Ez alatt az időszak alatt a pároknak lehetőségük adódik előadások formájában megismerni a strukturált program lépéseit, a hallottakat valódi terápiás felvételken keresztül értelmezni és megérteni, valamint párjukkal saját élményként megtapasztalni négyszemközti beszélgetések keretében, a terapeuta esetleges támogatásával. Az első alkalommal a párok megismerkedhetnek a módszer alapját jelentő elméleti megközelítésekkel, az ezt követő alkalmakkor pedig a program keretét nyújtó hét beszélgetésre kerül sor. A program preventív szemléletű, a párkapcsolatok erőforrásaira összpontosít, feltárja a még komoly krízist nem provokáló elakadásokat, a párok között kialakuló negatív interakciós ciklusokat, és helyettük az elsődleges érzések tudatosítását és közvetlen kifejezésének folyamatát támogatva igyekszik helyreállítani a biztonságos kötődést a pár tagjai között. A negatív interakciós spirálok csökkentik a bizalmat a párkapcsolatban, és fokozzák a felek sebezhetőségét. A program által facilitált beszélgetések célja, hogy a párok hozzáférhetővé és válaszkésszé váljanak, és érzelmileg bevonódjanak, hiszen a konfliktusok mögött az érzelmi eltávolodás áll.

Az, hogy ráhangolódjunk a saját érzéseinkre, kifejezzük a szükségleteinket, olykor kihívást jelent számunkra is, a másikra ráhangolódni pedig még nehezebb. Ha úgy érezzük, a másik nem reagál a gyakran ki sem mondott szükségleteink-

re, hogy védjük magunkat, kialakítunk egyfajta megküzdési módot, amelyet aztán megszokásból nehezen adunk fel, hiszen segített átvészelni a számunkra fájdalmas helyzeteket. Ez a megküzdési stratégia azonban tartóssá teheti az eltávolodást. Az ilyen negatív ciklusok alakítják ki az úgynevezett „ördögi párbeszédet”. A „Tarts szorosan” program keretében a párok megkeresik a saját „dialógusaikat”, és azonosítják, hogy az hol szokott a kapcsolatukban elindulni, és mi az a pont, amikor átveszi az irányítást. Ezt a „táncot” a saját lendülete viszi tovább, és ez lesz a pár legnagyobb ellensége, amelyet csak együttes erővel tudnak legyőzni. Ha felismerik és azonosítják a spirált, le tudják állítani. A pár mindkét tagjának a saját viselkedéséért és érzeliséért kell a felelősséget vállalnia, nem pedig a másikéért. Tehát ha azonosították az „ördögi párbeszédet”, meg kell állni, és azonosítani kell a viselkedést és az érzeléseket is (például: „azért vagyok kritikus, mert haragszom rád”), és észrevenni, hogy a cselekedeteink hatással vannak a partnerünkre. A program része az is, hogy a másik érzelése iránt érdeklődjünk, és mi is megosszuk a saját érzeléseinket. Azt mondják, hogy sok esetben a párok, akik régóta együtt vannak, ismerik egymást, és olvasják egymás gondolatait. A jobb pillanatokban elképzelhető, hogy így van, de erre nem szabad hagyatkozni. Egy biztonságosnak megélt kapcsolatban nem okoz nehézséget megosztani egymással az érzeléseket, de ha porszem került a gépezetbe, az az „ördögi párbeszéd” kialakulásához vezethet. Az egyik legfontosabb eleme a „Tarts szorosan” programnak egy biztonságosabb alap kialakítása a szerelmi kapcsolatban, amelyre félelmek nélkül lehet építkezni.

A „Tarts szorosan” program hatékonyságának híre hamar eljutott Magyarországra is, ahol az első program megvalósítására 2016 januárjában került sor az Antropos Mentálhigiénés Egyesület szervezésében. Az egyesület meghívására holland terapeuta látogattak hazánkba, és a nemes kezdeményezést támogatva megtartották az első programot hazai párterapeutáknak és házastársaiknak. A visszajelzés egyértelműen pozitív volt mind a program struktúrája szempontjából,¹ mind pedig a kapcsolat- gyakorlat hatása szempontjából.² A sikeren fellelkesül-

¹ „A januári programot nagyon professzionálisnak, ugyanakkor érthetőnek, átláthatónak és rendkívül hatásosnak tartjuk.” „A csoport vezetőinek felkészültsége és hozzáállása véleményem szerint sokat tett a program sikeréért, valamint az, hogy szorosan követték a párok fejlődését a hétvége során.”

² „A saját kapcsolatunkban jelentős változást hozott a következő dolgok megértése: a szüleinkhez fűződő viszony és ennek kihatása a saját kapcsolatunkra, az önrontó spirálok létezése, és az, hogy egymást hogy tudjuk ezek megértésében és leküzdésében segíteni. Több beszélgetést is elindítottak a fentiek a program alatt és után, és ez nagyon pozitív irányban befolyásolta a kapcsolatunkat, több olyan nehézségen is sikerült felülkerekedni, ami korábban nem ment.”

ve idén novemberre szervezték a második „Tarts szorosan” programot, amelyre ismét külföldi vezetőket hívott meg a programot koordináló Érzelem Fókuszú Család- és Párterápiás Alapítvány.

Mind az érzelme fókuszú párterápia, mind a „Tarts szorosan” program modellje szorosan harmonizál az egyház által is képviselt ember- és családképpel. A családot, a kapcsolatokat értéknek tekintik, amely a támogatáson túl erőforrást is jelent az egyén számára. A párterápia és a program is azon dolgozik, hogy a párok és családok egységét megtartsák, és ez az egység örömforrásként szolgáljon. Az érzelme segítségével biztonságos kötődést alakítanak ki, ami gyógyító környezetet teremt a pár és a család életében, amely segíteni fogja őket a negatív érzelmeik megfelelő szabályozásában. A párterápia és a program során a személyek bizalma is formálódik, erősödik, és csökken az érzéketlenné válás, elvonulás tendenciája. A párok között kialakult biztonságos kapcsolat megvédi őket az újratraumatizációtól, és ellenálló képességet fejleszt ki bennük. Minden kapcsolatnak van egy boldog kezdete, de az élet nehézségei okozhatnak hullámvölgyeket is, amelyek kiábrándítóak és elkeserítőek lehetnek. A cél az, hogy a párok visszataláljanak egymáshoz, és dolgozzanak a kapcsolatukon. Ahogy dr. Sue Johnson mondja: „A szerelem nem cukormáz életünk tortáján. Alapvető szükségletünk, mint az oxigén vagy a víz. Ha ezt egyszer megértjük és elfogadjuk, könnyebben tudunk a párkapcsolati problémák mélyére jutni.”

Felhasznált irodalom

- BOWLBY, J. 1969. *Attachment and Loss*. 1. köt. *Attachment*. Basic Books, New York.
- COAN, J. A. – SCHAEFER, H. S. – DAVIDSON, R. J. 2006. Lending a Hand: Social Regulation of the Neural Response to Threat. *Psychological Science*, 17. évf. 1032–1039. o.
- GURMAN, A. S. 2008. A Framework for the Comparative Study of Couple Therapy: History, Models, and Applications. In: uő (szerk.): *Clinical Handbook of Couple Therapy*. The Guilford Press, New York. 1–31. o.
- JOHNSON, S. M. – WHIFFEN, V. E. 1999. Made to Measure: Adapting Emotionally Focused Couple Therapy to Partners' Attachment Styles. *Clinical Psychology – Science and Practice*, 6. évf. 4. sz. 366–381. o.
- JOHNSON, S. M. 2008. *Hold Me Tight. Seven Conversations for a Lifetime of Love*. Little, Brown and Company, New York.
- PALMER, G. – JOHNSON, S. M. 2002. Becoming an Emotionally Focused Couple Therapist. *Journal of Couple and Relationship Therapy*, 1. évf. 3. sz. 1–20. o.
- SNYDER, D. K. – CASTELLANI, A. M. – WHITMAN, M. A. 2006. Current Status and Future Directions in Couple Therapy. *Annual Review of Psychology*, 57. évf. 317–344. o.

Erős várunk az Isten

*Az evangélikus templomépítészet Nagy Tamás dunaújvárosi interpretációjában**

■ STERMECZKI ANDRÁS

A reformáció ötszázadik évfordulója kapcsán a 46. zsoltár parafrázisa meglehetősen gyakran hallható. Hasonlóan jellemző az evangélikus templomok homlokzatán ez a felirat, amely egyben rendszeres köszöntése is az evangélikusoknak. Többnyire templomaink bejárata felett olvasható a Luther által is kedvelt idézet. De mit is jelent ez a hazai evangélikus templomépítészetben?

A 16. század elején, a reformáció indulásakor az „áttért” településeken egyszerően tovább használták a római templomokat, sok helyütt még a díszítő elemekhez sem nyúltak az evangélikus ősök. Ám az újonnan született gyülekezetek számára egyre inkább szükségessé vált új templomok építése. Németalföldön ennek nincsenek olyan élesen látható határai, mint Dél-Erdélyben vagy a Kárpát-medencében. Hazánkban három-négy komolyabb evangélikus templomépítési hullám volt tapasztalható. Először a déli végeken a szász kereskedők emeltek erőszerű építményeket, amelyeknek közepén vagy legbelső udvarán a templom állott. Ezek egy része eleve – erős várként – erődtemplomnak épült, de nagyobb részüket a 15–16. században erősítették meg falakkal (olykor három fal is körbeveszi a templomot), amelyek a török vesz ellen készültek oltalmul. A falakat kettős céllal tervezték: egyfelől kívülről védőpajzsként álltak, másfelől a belső oldalukon fedett fülkéket helyeztek el, így egy-egy család és jószágaik számára ideiglenes lakásként funkcionáltak. A templom épületegyüttese így szakrális és fizikai oltalmat is nyújtott. Ha az imádság háza erős várként szolgált és ellenállt, akkor az oda betérők megigazulva élhettek tovább. Ezért tenni kellett oda betérve és azt megvédve. A középkor hajnalán született bencés rend jelmondata (ora et labora) is hasonló teológiai tartalommal bírt.

Ez napjainkban ismét igen aktuális, mintha a történelem ötszáz év elteltével ismételné önmagát. Bő kétszáz évvel később, az ellenreformációt követően II. József német-római császár, magyar és cseh király 1781 október végén kiadott türelmi rendeletének köszönhetően a protestánsok is építhettek templomot a következő kritériumokkal: „Ahol legalább száz, nem katolikus család élt, ott azok saját költségükön létesíthettek, illetve fenntarthattak helyi gyülekezeteket, sőt – torony és harang nélkül, nem közútról nyíló bejárattal – templomokat is építhettek.” Ilyen artikuláris gyülekezetek és templomok épültek a Nyugat-Dunántúlon, például Celldömölkön, Nemeskéren, Nemescsón és Vadosfán. Ám a legjellemzőbb vártemplom jellegű és torony nélküli épületegyütteseink Kőszegen és Győrben találhatóak, de a Deák téri templomunkra is jellemző ez.

Azonban nem minden településen voltak adottak ezek a lehetőségek. Esetenként a falu legnagyobb fedett közösségi tere a csűr volt, amelyekben gyakran tartottak evangélikus istentiszteleteket. Bár ezek az épületek nem templomnak készültek, az oda betérők imádsága és dicsérete mégis megszentelte a helyet. Számukra a közösség ereje legalább annyira fontos volt, mint maga az épület adta oltalom. Nagy Tamás építész nem véletlenül tette fel előadásában a kérdést: „Csűrtemplom vagy katedrális?” A dunaújvárosi evangélikus templom homlokzata sem nyílik utcafrontra, tornya nem a bejárat felett magasodik, az épület architektúrája nem hivalkodó, hanem inkább szervesen és szerényen követi a táj adottságát, a domborzat ívét. Ez is jellemzője volt a kor evangélikus magyar templomépítészetének.

A következő templomépítési hullám a 18–19. századra esett. A vártemplom vagy csűrtemplom jelleggel szakítva ekkor már inkább a település nemzetiségi összetételének megfelelő stílusú evangélikus templomok épültek. Többnyire a szlovák hatások érvényesültek. Egyhajós, egytor-

* A dunaújvárosi evangélikus templom felszentelésének 20. évfordulója alkalmából. (A szerző evangélikus lelkész és okleveles építőmérnök. – *A szerk.*)

nyos, gallérszerű karzattal, szószekoltárral, fabelsővel épített templomok voltak ezek. Az erődtemplom jelleg a 20. század elején Sándy Gyula evangélikus építész által elevenedett meg ismét. Mesterei Schnédár János, Steindl Imre és Pecz Samu voltak, akik igen korán felismerték tehetségét. Ő erdélyi elemekkel díszítette templomait, ahol az előző századok szokványos hosszanti terei és szimmetriái dominálnak. Megjelenésében az erődyszerű, magas parapettel bíró, keskeny tokosztott ablakok, kő- vagy téglaburkolt külső, magas templomtorony négy fióktoronnyal és a kapu fölötti „Erős vár a mi Istenünk” felirat a jellemző. Budapesten nyolc, vidéken pedig tizennégy temploma épült. Egyik ilyen jellemző építménye Székesfehérváron áll, amely fióktornyaiával a belváros szélén tölti be órállói feladatát. A végeken ez a próféta szerep mindig is fontos volt, és fontos ma is. Tőle ötven kilométerre délkeletre áll Dunaújváros kapujában egy másik, 24 méter magas vörös torony. A 20. század legvégén, a rendszerváltást követő években indult kisebb templomépítési hullám jeles alkotása ez, amely a dunaújvárosi evangélikus templom részeként emeli magasba Krisztus keresztségét. Balatonbogláron is áll egy világító evangélikus templomtorony, amely három évvel később, 1999-ben készült. Rendelgetésük okán először a templom tornya látható az épületből, ezért nem mindegy, hogy milyenek az első benyomások. Láthatóan evangélikus a kereszt, hallhatóan hívogató a harang.

A 20–21. század embere számára a hagyomány elé tolakodott a marketing és a reklám. Az épületek külső megjelenése sokat változott, miközben elment az a generáció, akik még maguk emelték a falakat, mert először volt élő kő, hogy aztán háza legyen Isten emberének. Mózes népe a pusztai vándorlást követően szintén hajlékot kívánt építeni a Teremtőnek. Ez ma már lehetetlen. Profi szakemberek, generálkivitelezők és alvállalkozók termelik a házakat és a templomokat, minden előírásnak megfelelő építőanyagokból. A személyes kötődés a kövekhez elveszett. Éppen ezért van kiemelt jelentősége a térnek és az anyagnak. Egy szakrális hely, egy megszentelt tér nem lehet akármilyen. A forma, a téralkotás és az építőanyag vissza kell hogy hozza az elvesztettet. Grandiózus és fogyasztásfüggő világunkban az embernek szüksége van a megszólításra és a személyes hívásra. Nyilvánvaló a válasz: katedrális helyett csűrtemplom. A dunaújvárosi evangélikus templom küldetése ebben teljes. Külső erődyszerű megjelenésével biztonságot és oltalmat sugároz. Ugyanakkor a rejtelmes, ám téglavörösen izzó, melegséget adó falai mögött valami bizonyosan található. Egy igazi erős vár. Jó ide betérni, bármikor birtokba venni, benne igét hallgatni, beszélgetni, énekelni, elmélkedni. Érezni a falak rejtekében Isten oltalmazó szeretetét. 1521-ben a birodalmi gyűlést követően Luther Márton is várfalak között talált biztonságos menedékre, ahol lefordította az Újszövetséget. Wartburgi kolostorszobájának kicsiny ablaka egy udvarra néz. A dunaújvárosi épületegyüttesnek is van egy ha-

sonlóan védett, intimitást és oltalmat adó belső kertje, ahol lehet focizni és kemencében kenyeret sütni, falat mászni vagy csak kiülni a fűbe. Olyan kört alkotni, amely a végtelent és a kezdetet egyaránt jól szimbolizálja. Erre a teológiai, vagy ha úgy tetszik, filozófiai alapra formálódott az egész épületegyüttes. Ha az alaprajzát nézzük, akkor tojásdad alakot formál a templom, a parókia, a jurtaház és a kerítés, amelynek szerves anyaga a kiégetett klinkertégla. A tojás belsőjében található kis jurtaház az ifjúságé. Ha ebben a kis „csíraban” élet van, akkor az egész tojásnak, az egész gyülekezetnek van jövője. Gyönyörű jelkép ez! „Engedjétek hozzám a kicsinyeket” – mondja Jézus. Nagy Tamás az épületben ismét szeretné összegyűjteni a generációkat – a keresztelekűtől a kolumbáriumig.

Az élet szerves része minden korszak és minden élet helyzet. Ezt egy épületbe integrálni szinte lehetetlen. Az emberek egyre nehezebben alkalmazkodnak egymáshoz. Éppen ezért a térelrendezés mesterei mintája az, ha Isten házában egymással békességre lelnek. Ha éppen nem a gyülekezeti teremben, akkor a kisházban vagy a klubszobában, esetleg az udvaron és végül, de nem utolsósorban a csodálatos templomtérben. Mert ez a hely az, ahol az atomjaira hullott társadalom és a kisebb közösségekből és csoportokból álló gyülekezet közösen ünnepelhet. Ma önállóan egy templomtér szinte működésképtelen. Számos egyéb funkciót és feladatot kell mellérendelni. Más mai építészekkel együtt ezt felismerve Nagy Tamás olyan multifunkciós épületegyüttest alkotott, ahol akár párhuzamosan is folyhatnak úgy programok, hogy közben egymást nem zavarják. És ugyanúgy nem zavarja a zajos világ a várudvarban jelen lévők nyugalmát sem. Mert ötszáz év távlatából ennek ma is komoly jelentése, sőt betöltendő feladata van.

Egy kő akkor válik élővé, ha hozzárendelt, akár megszentelt funkcióval, feladattal bír. Az építész ezt fantasztikus precízséggel, jól megtervezett logikával és pragmatikus filozófiával álmodta meg. A forgalmas utca világából először egy zöld kerítésen belépve, de még a várfalon kívül állva tárul elénk az épületegyüttes első igazán karakteres arcúlat. A főhajó – amely a belső térben egy egészet alkot – oromfallal zárul, ami meghatározza a templom architektúráját. Bár a torony a legmagasabb az épületen, mégis inkább a homlokzat végpontjától vezet a tekintet egy spirális vonal az ég felől le a földre. A templom és a parókia között gyalogosnyi rés nyílik a téglafalon, hogy a pallóból ácsolt rácsos kapu kinyíljon, és a folyosón keresztül beléphessünk a „belső várba”. Ha ehhez napsütötte időben van szerencsénk, akkor egy igazi mediterrán udvar látványa tárul elénk. A mészköburkolaton állva körbevesz bennünket az izzó téglafalazat, amely délen kétféleképpen gyámpillérekkel megerősített, résekkel áttört várfalból (gyilokjáróból), azaz kerítésből áll, északon pedig fölének tornyosul a homlokzat páratlan látványa. Jobbról a parókia belső homlokzata, balról a jurtaház köríves fala áll.

Az épületegyüttes gyújtópontjában állunk, amikor a keskeny nyílásokkal tagolt, kétszárnyú templomajtó halat szimbolizáló rézkilincset lenyomjuk. Valahova belépni elhatározás kérdése. Véletlenül, csak úgy nem lehet az Isten színe elé állni. A forगतagot nem a templom csendje követi, hanem a védett várudvar, melyen áthaladva lehet csak a templom előterébe lépni. A borovi fenyővel burkolt szélfogóból egyenes út vezet a világos és tágas térbe. Itt nem is lehet megállni, noha jobb- és balfelől izgalmas folyosók nyílnak a kék üveggel csíkozott ajtók mögött.

A templomtérbe lépve az első, ami hatalmába keríti a csodálkozót, a világosság. A felülről áradó fényesség szinte felemel. Bár szemmagasságban nem található nyílás, mégis úgy érezni, mintha a szabad ég alatt állnánk. A következő érzés a melegség. A templom tervezésénél elsődleges volt a szerves, természetes anyagok használata. Így a fa, az égetett agyag (tégla), a kő és negyedik elemként a fény a meghatározó. Ezek harmóniája, színük és formájuk egyaránt otthonossá teszi a teret. A látványt tovább fokozza a templomtér belső burkolatának praktikus és játékosan kialakított formája, amely elsőre mehökkentő lehet. A klinkertéglákat 45°-ban kiforgatták, így egy csodás csipkézett falfelületet kaptak, amely gyönyörűen van keretezve ugyanezzel a téglával futó sorokban rakva. Ám itt nem a látvány volt az elsődleges szempont. A két oszlopban és 9-9 sorban elhelyezett tölgyfa padok között az oltártérig lehet sétálni, ahol ismét megállít a látvány. Az az érzésünk, hogy valami misztikusá teszi az oltárteret. Talán a lépcsőnyi szintkülönbség, talán az oltárteret a templomtértől elválasztó légies korlát? Nem. Szemmel még nem látható, de az oltártér két oldalán egy-egy térdmagasságtól a párkányig nyúló ablak található. Az ezeken jobbról és balról beáradó fény ad misztikus érzetet a térnek. Egy fényfüggőnt libbent a templomtér és az oltártér közé, amely szervesen, de átjárhatóan választja kettőket, amint a szent és a profán, a hétköznapi és az ünnepi is összetartozik, együtt van, mégis különböző.

Percnyi áhítat után a kíváncsi ember mégis felléphet az oltárhoz, amely tágas és világos. A padok anyagával egyező úrasztala, szószék, ambó és keresztelőmedence Suba Mihály asztalos mesteri alkotásai, amelyek harmonizálnak a belső térrel. Ezek mind pillanat alatt eltolhatók, s így egy nagy, egybefüggő teret kapunk, például zenekarok vagy kórusok számára. A fehér, fröcskölt vakolatú oltártér apszisának tengelyében korpusz nélküli tölgyfa kereszt lóg a falon, amely felett egy az ég felé nyíló ablak hirdeti, hogy Ő testben nincs itt, hiszen feltámadt. A nyíláson keresztül a napszaknak megfelelő fény tündököl. Ha megfordulunk, elénk tárul az egész templom, amely arányos és léptékhelyes. Nagyobb a tér, mint amikor bejöttünk, hiszen az előtér feletti karzat képe csak most látszik először. A fény teljességgel elárasztja a templomot, mégsem vakító, hiszen a hatalmas üvegfelületű homlokzat ablakai tokosztókkal sűrűn tagoltak. A negyedik szerves anyag végleg átveszi az irányítást. Ha ez

átjön, akkor megérettük a teremtés csodáját. A fény az első elem a Szentírásban, és János evangéliumának prologusában is ebben az elemben jelenik meg Krisztus. Nyitott szemmel és nyitott szívvel ezek a szerves építőelemek megelevenítik az élő igét. A karzat felett a legmagasabb a belső tér, mintegy 14 méter, amely tiszta üvegfelülettel zárul. A parkettával borított karzat szintén tágas, kórus és zenekar egyaránt elfér itt. Itt található az egymanuális orgona, amely istentiszteleti szolgálatra kiváló és kedves hangszer. A karzat szintjéről nyílik az ifjúsági klubszoba, amelynek tetőtere alatt könyvtár, számítógépterem, biliárd, csocsó, kényelmes fotel kismamáknak és az istentisztelet alatti kihangosítás található.

A templom két oldalhajója külön belső egységet alkot. Keleten vannak a vizesblokkok folyosóval, amelyek a templomtérből kis ajtón kényelmesen megközelíthetők, és az iroda. Utóbbiból, tengelyesen szimmetrikusan a sekrestyével, közvetlenül az oltártérbe lehet belépni. Nyugaton található a gyülekezeti terem a boltöves gyámpillérek és nyitott fedélszék alatt. A tér kiválóan alkalmas szertevendégségek, játszóházak, festmény- és egyéb kiállítások és előadások rendezésére. A protestáns egyházakra jellemző a művészetek és a tudomány iránti nyitottság. Ezek jól megférnek a teológia mellett, sőt kiegészítik, erősítik egymást. A gyülekezeti terem az erős várnak egy olyan része, ahol a szellem pallérozása nem sérti a teológiát, hiszen mindkettőt az élet szerves részének kell tekinteni. Nem egy kiállítás megnyitója volt az istentisztelet után szervezve, hogy a lélek táplálása mellett jusson valami a szellemnek is. Ugyanakkor a sort folytatva ez a hely alkalmas szertevendégségek és fogadások tartására is, a test táplálására, hogy ott akár asztali beszélgetések folyjanak jó lutheránus módra. Innen ugyanis könnyen megközelíthető a teakonyha és a vizesblokkok úgy, hogy a templomteret a sejtelmes kék fényt árasztó oldalajtókon és az előtérben keresztül elkerüljük.

Ha a lépcsőházban lefelé indulunk, akkor két vendégszobára bukkanunk az alagsorban. Innen is ki lehet lépni a felszínre, de mélyebben, mint a belső udvar szintje. Itt üde halastó, játszótér és mini kalandpark található. Erről a szintről közelíthető meg az épületegyüttes kolumbáriuma is. A külső udvaron a másik irányban található a város Trianon-emlékműve országzászlóval, amely előtt minden év június 4-én megemlékezést tartunk.

Végül megérkeztünk az épületegyüttes másik főbejáratához, ahol egy márványtábla emlékeztet bennünket arra, hogy a templom 2012-ben építészeti nívódíjat kapott; nem véletlenül. Nagy Tamás építész alkotása ugyanis elsősorban használati eszköz. Ezt a díjat azok az épületek kaphatják, amelyek minimum öt éve állnak, és betöltik rendeltetésüket. A tervező minden térnek, minden épületemnek, minden falnak és nyílásnak valós szerepet szánt. Arra való, hogy használják őket. Ez a pragmatikus és végtelenül alázatos gondolkodás érezhető az épületen. Mindennek el-

sősorban feladata és használati értéke van. Egyetlen öncélú díszítőelem sincs a templomon, mégis pompázatos az egész. Ezt leginkább a csipkés, cikkcakban rakott templomi burkolat jelzi. Már a tervezéskor igényként fogalmazódott meg Reisch György lelkész idején, hogy a templomtér alkalmas legyen koncertek rendezésére is a gyülekezet és a helyi zeneiskola gyümölcsöző kapcsolatának kiteljesítésé-
ként. Elsősorban akusztikai szerepe van tehát a burkolatnak, amely az évente rendezett tucatszini koncert alkalmával remekül tölti be e feladatát. A téralakítás és térkapcsolatok, az anyagválasztás és a forma, a statikai tartószerkezetek és a korszerű igények mind a funkcióról szólnak.

Nagy Tamás ezt olyan zseniális módon tervezte meg, hogy ezek összessége és harmóniája művészi szépséggel párosul ebben az építészeti mesterműben. A gyülekezet, amely húsz éve használja épületét, benne templomát, ezt csak megerősíteni tudja. A reformáció ötszázadik évében ez a templom nem csupán testi-lelki erős vár, biztos menedék a nyomorúság idején, hanem a lutheri teológia jeles manifesztá-

ciója, amelynek dicsőségét a feltámadt Krisztuson keresztül egyedül a Teremtőre irányítja, úgy, hogy közben az élő gyülekezet örömmel szervezheti akár egyszerre is alkalmait, ahol Isten örömteli országát lehet építeni Krisztus jelenlétében.

Ajánlott irodalom

- BOJÁR Iván András 2002. *Tégléépítészet Magyarországon*. Ver-tigo Kiadó, Budapest.
- Fulcanelli 2001. *A katedrálisok misztériumai*. Arcticus, Budapest.
- GERLE János 1996. *Makovecz műhelye*. Mundus Kiadó, Budapest.
- KRÄHLING János – VUKOSZÁVLYEV Zorán 2008. *Új evangélikus templomok*. Luther Kiadó, Budapest.
- SZENTKIRÁLYI Zoltán – DÉTSZY Mihály 2010. *Az építészet rövid története*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.
- THALER Tamás – ZSIDI Vilmos 2006. *Szász erődtemplomok Erdélyben*. Anno Kiadó, Debrecen.
- VARGHA Mihály (szerk.) 1999. *Magyar építészet 1989–1999*. Gyors-jelentés Kiadó, Budapest.

KRISZTUSBAN MINDNYÁJAN ÉLETRE KELNEK ◀

„Taníts engem...”

Búcsú dr. Muntag Andorné Bartucz Judittól (1932–2016)

■ KEVEHÁZI LÁSZLÓ

Elment közülünk dr. Muntag Andorné Bartucz Judit lelkész testvérünk. Illő, hogy a mi lelkipásztori körünkben is elbúcsúzzunk tőle.

Tudós családból származott. Édesapja, Bartucz Lajos már 1904-től asszisztens volt Török Aurél antropológus, a Budapesti Tudományegyetem Embertani Intézetének vezetője mellett. 1914-ben az embertani intézetben magántanárrá habilitáltak antropometria (embertan-mérés) tárgykörben. 1931-ben a Budapesti Egyetemen antropológiát adott elő. 1935-ben a Néprajzi Múzeum igazgatási feladataival bízták meg. 1940. október 19-étől a szegedi Horthy Miklós Tudományegyetemen nyilvános, rendes tanárrá nevezték ki. 1940-től 1959-ig a szegedi embertani tanszék-
ket vezette, 1949 és 1959 között egyúttal a Budapesti Egyetemen is tanított. 1952-ben a tudományok doktora fokozatot érte el. A tudományos közéletben folyamatosan aktív szerepet vállalt, számos tudományos és szakmai testületben működött.

Csak azért próbáltam részletesebben megrajzolni édesapja pályafutását, hogy valóban lássuk: milyen „fészekalj-

ból” indult el Bartucz Judit. És ez a háttér valóban meghatározta őt.

1950-ben került a teológiai akadémiaóra. S őt valóban nem az antropológia, hanem a teológia izgatta egész életén át, úgy, hogy az ébredés szele is megérintette. Egy év-folyamban tanultunk vele (egyébként tizenhárman végeztünk, akik közül öten élünk). Azt kell mondanom évfolyamtársként, hogy őt valóban „izgatta” a sok-sok teológiai kérdés. Ehhez hozzájárult, hogy Muntag Andorral megszerrették egymást Judit teológiai éveit alatt. Ezért is választottam „vezérigeként” két szót abból a mondatból, amelyet a halála híradásán is olvashattunk: „Taníts engem.” Bartucz Judit valóban a szó legszorosabb értelmében tanulni vágyó és tanításra kész ember volt egész életén át. Emlékszem közösen eltöltött monori éjszakáinkra, amikor a Muntag és Keveházi házaspár hittankönyvet írt, persze másokkal is együtt (*Hitünk, életünk*). És megtaláltam egy 1997-es országos egyházi névtárt, amelyben ő a Katechetikai Munkaközösség elnökeként szerepel. Neki a szó legszorosabb értelmében szívügye volt a tanítás, ezért lelkesedett. Így

töltött hosszú esztendőket a fasori gyülekezetben is, amikor férje már teológiai tanár volt az ószövetségi tanszéken.

Igen elgondolkoztató volt Koczor Tamás lelkész testvérünk igehirdetése a temetésen: „*Nem akarok másról tudni köztetek, mint Jézus Krisztusról, róla is, mint megfeszítettről.*” Pál tudatosan döntött így (talán az athéni beszéde után?). De mindnyájunk életében eljőhet egy szakasz, amikor nem akarunk már tudni, vagy nem tudunk sok min-

denről, amit tudunk. Így volt ez Judit életében is, különösen, amikor veje, Donáth László testvérünk és leánya, Ildikó „magukhoz” vették a Gaudiopolis otthonba.

De milyen nagy dolog, amikor Isten mondja nekünk: Nem akarok tudni semmi másról (veled kapcsolatban), csak Jézus Krisztusról! Ez a kegyelem, ez az élet egyetlen reménysége, és ezzel a reménnyel búcsúzunk dr. Muntag Andorné Bartucz Judit testvérünkötől.

Igehirdetés Muntag Andorné Bartucz Judit temetésén^{*}

Mk 10,14.16

■ SZIRMAI ZOLTÁN

„*Jézus így szólt hozzájuk: Engedjétek hozzám jönni a kisgyermekeket, és ne tiltsátok el tőlem őket, mert ilyenek az Isten országa. Ekkor átkarolta és kezét rájuk téve megáldotta őket.*” (Mk 10,14.16)

Gyászoló, emlékező gyülekezet!

41 évvel ezelőtt, 1975-ben ültünk le beszélgetni első alkalommal a fasori lelkési hivatalban Bartucz Judittal. Egy másik budapesti lelkésztől jött, és ezzel kezdte:

– Én lelkész vagyok, teológus, Luther-kabát nélkül is, nem titkár, vagy adminisztrátor szeretnék lenni!

– Akkor jó helyre jött – válaszoltam mosolyogva... Hamar megegyeztünk.

Azonnal elkezdett családokat látogatni, gyermekeket gyűjtögetni. Családi háttereket ismert meg, mindent gondosan feljegyzett, neveket, címeket. Hamarosan jöttek is a gyermekek, akiket kedvesen, játékosan fogadott. Megindultak a gyülekezeti hittanórák, majd gyermek-szeretetvendégségek, karácsonyi ünnepélyek. Olyan volt a szülők megállapítása szerint, mint a „tyúkanyó” a csibéi között...

Mindez a '70-es évek derekán, amikor az iskolai hitoktatás még nem volt lehetséges. A közelünkben volt egy olyan általános iskola, amelynek igazgatója szocialista felajánlást tett, hogy az ő iskolájában egyetlen templomi hitoktatásban részt vevő diák sem lesz!

Az ifjúsági élet már ekkor élénk volt a Fasorban, de a gyermekek közötti szolgálat új lendületet kapott. A konfirmándusok száma is magas volt, egyházmegyénkben a második legmagasabb.

Jól tudtunk együtt dolgozni, 1978-ban Káldy püspök harmadmagával lelkésszé avatta Juditot, és ezután már Luther-kabátban tudott végezni bármilyen szolgálatot.

A '80-as évek második felében új lehetőségek nyíltak. A katechetika rangot kapott, állami iskolákban is lehetett hitoktatást végezni, együtt jártuk a kerület iskoláit a megbeszéléseken.

Judit sokat olvasott katechetikai cikkeket, könyveket, fordított, sokszorosított, közreadott ezekből a kollégáknak. Közös munkával hittankönyvek születtek, katechetikai konferenciák indultak. Az országos egyház is felfigyelt erre a munkára, és Juditot a katechetikai bizottság vezetőjévé nevezték ki. Saját szeretett gyermekei és unokái, valamint a monori és a fasori gyermekek tanítása után immár országos szinten is dolgozhatott.

„*Engedjétek hozzám a gyermekeket, és ne tiltsátok el tőlem őket*” – ez a jézusi parancs áthatotta életét, ezért választottam ezt az igét a reá való emlékezés alapjául.

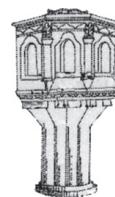
Eközben huszonhét éven át együtt szolgálhattunk a fasori gyülekezetben, békességben, jó munkatársakkal, gondok és örömek közepette.

Szószeri igehirdetéseiben is gyakran idézett történeteket, tanulságokat az általa megismert családok életéből. Férje, a teológia professzora is szívesen segített a gyülekezeti szolgálatokban. Hirtelen és váratlan halála után az ő, valamint tudós édesapja hagyatékát gondosan ápolta, rendezte.

Élete utolsó évei már nehezek voltak. Nyugtalan volt, nem találta a helyét, végül a Gaudiopolis szeretetotthonban megpihenhetett.

A gyerekek, akiket Jézushoz vezetgetett, ma már felnőttek, szülők, nagyszülők, de hisszük, hogy igénk utolsó mondata: „*Jézus átkarolta és kezét rájuk téve megáldotta őket*”, életre szóló valóság és üzenet hazatért testvérünk számára – és most a mi számunkra, mindannyiunk számára is.

* Elhangzott a dr. Muntag Andorné Bartucz Judit temetését követő második napon tartott emlékező gyászistentiszteleten a fasori evangélikus templomban.

Advent 4. vasárnapja

► Fil 4,4–7

Igehirdetési előkészítő

A vasárnap jellege

Közel a karácsony, Jézus Krisztus születésének ünnepe, Isten szeretetének és kegyelmének a megtestesülése, valóság-gá válása. Az öröm kerül a középpontba ezen a vasárnapon. Annak az öröme, hogy Isten hozzánk küldte egyszülött Fiát, hogy megváltson és megszabadítson minket. Jánossy Lajos írja: „Az epistola (Fil 4,4–7) szinte visszhangzik az Úr közelségének örömetől.”

Az *Agenda* témája advent negyedik vasárnapján lendületbe hoz bennünket: „Menjetek eléje örvendézzel!” Az Úr közel, közeledjünk mi is szívünk örömeivel hozzá! A bevezető ige a várakozás beteljesedésében látja ezt az örömet: „*Lelkünk sóvárogva várja az Urat, mert őbenne örül a mi szívünk.*” (Zsolt 33,20.21)

Homiletikai jellegű exegézis

A Filippiekhez írt levelet a Kolosséiakhoz és Efezusiakhoz, valamint a Filemonhoz írt levélhez hasonlóan fogságban írta Pál. Feltéve, hogy Rómában raboskodott, amikor írta, ez az egyik utolsó levele. Azért fontos ezt említeni, mert a textusunk központi témája, az öröm Krisztus szabadításában teljesedik ki. Szabadulás és öröm elválaszthatatlanul járnak együtt: ahol a szabadulás, ott az öröm. A halál fogságából az élet öröme szabadulhatunk fel Krisztussal. Annak ellenére, hogy Pál börtönben van, pozitív hangvételű a levél, még a szenvedésében is Krisztus ügyét látja,

ami az ő számára nyereség. Bátorítást és biztatást nyújt a második missziói útján (ApCsel 16) saját maga által alapított gyülekezetnek.

Intések sorában ad útmutatást a gyülekezet tagjainak. Hangsúlyozza az értékeket, amelyek teljessé tehetik a keresztény ember életét. Ezek közül a legelső az öröm. Az intelmek sorába ékelve találkozunk a Krisztus közeli eljöveteleire való felkészültségre való figyelmeztetéssel: „*Örüljete az Úrban mindenkor! Ismét mondom: örüljete!*”

Az ókori Makedónia területén elhelyezkedő városba sok veterán római legionáriust telepítettek le, így a latin nyelv és az értékek ismertek voltak. Közvetlen a textusunk után (Fil 4,8) említ meg Pál mellékesen néhányat ezekből az értékekből, amelyeket a római ifjaknak tanítottak. Igazán jól csengő sora ez a nevelési elveknek és tulajdonságoknak: igaz (verum), tisztességes (pudicum), igazságos (iustum), tiszta (castum), jó hírű (bonae famae), nemeség (virtus), dicséretes vagy dicső (laus). De mindezek elé helyezi az örömet.

4. vers: *Örüljete* (Χαίρετε) – A Χαῖρε, azaz „Örvendezz!” egyes számú imperativus alakot üdvözlési formulaként is használták. Talán furcsán hat, hogy valaki felszólítja a másikat az örvendezésre. Felszólításra nem lehet örülni. Akkor viszont lehet, ha van rá ok, ha valami kiváltja ezt az emberből. Egy tehertől való szabadulás, valamilyen hiányunk beteljesedése, a vágyaink valóra válása, az aggodalmunk megszűnése. Nem jár egyedül az öröm. Ezért is felesleges és célt tévesztett önmagában az örömet hajszolni. Meg kell vizsgálni, mi áll mögötte, és akkor ismerem fel, hogy mi tesz örömtelenné, és ezen hogyan tudok segíteni. Pál rámutat, hogy rá lehet találni a legnagyobb ajándékra, amely a legnagyobb örömet nyújtja. Ez nem más, mint az Úr eljövetele (adventus Domini). Nekünk adventben a Megváltó, a Szabadító születése. Mert bűneink miatt örömünk bármekkora is, nem teljes. Isten

országában azonban mindez kiteljesedik a teljes és végleges szabadulás által.

A filippi gyülekezetre nézve, amelyet Pál annyira szeretett, meg kell említeni, hogy az ember az Isten és a társai számára is szabaddá tud válni, így indítja a szabadulás öröme a közösség örömére. Az örömből öröm fakad.

Mindenkor (πάντοτε) – Lehetetlen kér Pál, ha csak az öröme gondolunk, hiszen mindig örülni, mindenkor örvendezni képtelenség. Ezt ő is tudja jól, ezért hozzáteszi, hogy „az Úrban” (ἐν κυρίῳ). Ezzel megadja az okot az öröme. Ahol a szabadságot kapom, ahol a közösség örömet tapasztalom, ott állandó jelleggel van okom örvendezni. Ahhoz, hogy mindenkor örvendezzen az ember, az állandó forrást kell megtalálnia az életében, aki pedig nem más, mint az ígérete szerint mindig velünk lévő élő Úr, Jézus Krisztus.

Az Úrban való öröm nem olyan, amely kivonna bennünket a világ folyásából, nem arra indít, hogy tudomást sem véve a körülöttünk zajló dolgokról, állandó naiv örömben éljünk, hanem a mindennapi életünk akár nehéz pillanataiban megengedi, hogy egészen más szemmel tekintsünk azokra. Legyenek ezek akár az ünnepi készülődéssel járó stresszes helyzetek, akár a gyász okozta frissen szerzett sebek vagy egyéb gondok és problémák, mindig a tőlük való szabadság tudatával nézhetünk szembe velük. Örömünk állandó forrása ilyenkor is, hogy Isten szeretetével átölelte a világot és benne az életünket is, amikor szabadítót küldött a világba.

5. vers: *Szelídség* (ἐπιεικῆς) – A szó további jelentései közé tartozik az elnézés is. Aki Krisztus gyülekezetébe tartozik, legyen elnéző másokkal. A közösség fontos alkotóeleme a szelídség és az elnézés. Nemcsak a gyülekezetben fontos tulajdonság, hanem a mindennapi környezetben is. Hiszen a gyülekezet tagjai továbbra is részei voltak Filippi város közösségének is. A szelídség teszi közelivé a gyülekezetet a kívülállóknak, akik nem egy elkülönült, csak a kiválasztottak számára megközelíthető csoporttal, hanem egy befogadó, nyitott közösséggel találkozhatnak így.

Természetesen a gyülekezetben sem elhanyagolható tulajdonság a szelídség. Nagy kísértése az embernek a bántásra bántással felelni, a sérelmeket nem elnézni, hanem indulattal megválaszolni. A szelídség ezzel ellentétben Krisztus lelkülete.

„Az Úr közel!” (Ὁ κύριος ἐγγύς) – Ebben a magatartásformában kitartásra buzdíthat az az eszkatológiai távlat, amely jellemezte az első gyülekezetek életét. Az Úr közeli eljövételébe vetett bizalom erőt ad a sérelmek türelmes hordozására, hiszen van, akire rábízunk az ítéletet, letehetjük az Úr kezébe az igazságtalanságokat.

6. vers: „Semmiért se aggódjatok!” (μηδὲν μεριμνᾶτε) – A μεριμνᾶω ige egyaránt kifejezi a gondoskodást és az aggodalmat, sőt az elmélkedést és meditálást is, minden-

képpen olyan dologra irányul, amely körül minden figyelmünk és a gondolatunk forog. Attól függ negatív vagy pozitív értelme, hogy erőnket meghaladó vagy elhordozható helyzettel állunk szemben. Két fejezettel korábban, Fil 2,20-ban a gyülekezet ügyeivel való törődést, illetve annak hiányát fejezi ki.

Az *imádság, könyörgés és hálaadás* (προσευχή, δέησις, εὐχαριστία) az, ami segíthet az aggodalmaskodás legyőzésében. Az ember élete során előbb-utóbb találkozik saját erejéből leküzdhetetlen problémákkal. Lehetőségeink határán imádságban és könyörgésben tudjuk Isten elé tárni ezeket az aggodalmainkat.

Azért buzdítja Pál a filippieket az imádságra és könyörgésre, mert a gyülekezet közösségében a hit kifejeződése az, ha Istennek tárják fel gondjaikat, hiszen ezzel együtt meg is vallják, mennyire rá vannak szorulva az ő segítségére, kegyelmére. Ez az Istenbe vetett bizalom segít, hogy ne csak a saját gondjaikat hordozzák, hanem másokét is magukra vegyék. Személy szerint ezért tulajdonítok nagy jelentőséget az istentiszteleten az általános könyörgő imádságnak, amelyben az Úrra bízhatunk mindent és mindenkit, az egész gyülekezetünk, az egyházunk, a kereszténység és a világ dolgait.

Ami jót pedig mindeddig megtapasztaltunk, az indíthat bizalomra, hogy ami az Úr számára kedves, azt a számunkra megadja. Így a könyörgéseinket is bátran elé vihetjük, ha a hálaadás felismerteti velünk, hogy mennyi mindent köszönhetünk neki, aki az egész életünket gondviselő szeretetében őrzi.

7. vers: *Isten békessége* (ἡ εἰρήνη τοῦ θεοῦ) egy olyan rend, amelyet ő adott, hogy minden rendeltetése szerint fejlődhessen. Krisztusban megbékéltette magát az elle ne lázadó világgal, hogy ez a békesség, rend helyreálljon.

Ez a békesség pedig *minden értelmet felülmúló* (ὑπερέχουσα πάντα νοῦν). Egyrészt azért, mert a mi gondolkodásunk számára lehetetlen felfogni a békességnek azt a lehetőségét, amelyet Isten az emberek, valamint az emberek és önmaga között teremtett azzal, hogy Krisztus a földre jött. Másrészt azért, mert meghaladja azt a békességet, amelyre a saját erőnkől és az értelmünkkel törekszünk. Ez a Krisztusban újjáteremtett békesség támasztja alá a hatodik vers „Semmiért se aggódjatok!” felszólítását.

Nem kell aggódni, mert az Isten felfoghatatlan békessége meg fogja őrizni (φρουρήσει) az egész életünket: a *szívünket* (καρδία) és az *elménket* (νόημα). A φρουρέω ige egészen komoly megőrzésre utal. A katonasággal való őризetet is így fejezik ki. Ha Isten békessége az az origó, ahonnan kiindulnak a szíveink és a gondolataink döntései, cselekedetei és útjai, akkor bízhatunk az ő bölcs vezetésében, hogy megmaradunk Krisztusban, és nem lesz szükségünk másra, ami ideig-óráig talán nagyobb biztonságot nyújt, de nem az életünk egészét őrzi.

Lehetséges igehirdetési vázlat

„Örüljétek az Úrban mindenkor!”

Jézus Krisztus mellett az örömteli élet a jó bizonyágtétel. Amikor szomorúak vagyunk, még vigasztalásként is hathat Pál felszólítása: „Örüljétek az Úrban mindenkor! *Ismét mondom: örüljétek!*” De képesek vagyunk-e erre? Meg tudja-e változtatni a hangulatunkat csak önmagában ez a felszólítás? Vizsgáljuk meg, miből indul ki az örömünk! Egyáltalán van-e okunk rá? A kudarcok, a betegség, a szegény, sok-sok olyan élethelyzet van, ami a legkevésbé sem ad okot az örömről. Mégis nekünk szól ez az ige. Pont azért, hogy az életünkben a szomorúságot öröm váltsa fel. Az úrt, ami az öröm helyén tátong a szívünkben, betöltse a Szabadító születésében hozzánk érkezett isteni szeretet öröme. Az angyalok kara is ezt az örömet hirdeti a pásztoroknak (Lk 2,10).

Mennyire tartozik a tulajdonságaink közé, hogy örömteliek vagyunk? Mennyire látszik rajtunk, hogy örömmel fogadjuk, hogy Üdvözítő született nekünk?

Sok egyéb örömünk is lehet, de azok felett mindig ott lebeg a mulandóság árnyéka. A sikereink, az élvezetek, az anyagiak rövid ideig megajándékoznak bennünket ezzel az érzéssel, de nem az örök örömmel, amely minden élethelyzetben a reménységünk lehet.

„Semmiért se aggódjatok!”

Ha imádságban visszük Isten elé szívünk minden megterheltségét és örömről való vágyát, akkor a saját gondjaink feletti aggodalom halványulni kezd, és a másokról való gondoskodás veszi át a helyét. Annyi mindenkiért lehet imádkozni karácsonykor. Ilyenkor eszünkbe juthatnak a nélkülözők, a Panov apó jellegű történetek, amelyek nagyon valóságosak tudnak lenni a környezetünkben. A hálaadás tudja felnyitni a szemünket a másik ember felé, hogy az önmagunkra figyelés helyett a közösség örömeit tapasztaljuk meg.

Isten békessége

A szószéki áldás sokszor csak egy eldarált formulává válik a hirdetések után. Most végre hangsúlyt kap, és végiggondolhatjuk, micsoda ajándék az, amit ebben a békességben kapunk. Hagyjuk, hogy testünket-lelkünket, egész életünket betöltse ez a békesség, amelyet a hálaadásban felismert isteni gondviselő szeretet ajándékoz számunkra Jézus születésében.

Felhasznált irodalom

JÁNOSSY Lajos 1944. *Az egyházi év útmutatása*. Sopron
 PECSUK Ottó 2004. Pál levele a filippiekhez. In: uó (szerk.): *Bibliaismereti kézikönyv*. Kálvin Kiadó, Budapest. 593–600. o.
 CSERHÁTI Sándor 1976. *Pál apostolnak a filippibeliekhez írt levele*. Evangélikus Sajtóosztály, Budapest.

Illusztrációk

KORÁLSZÖVEG

Jer Keresztyének' szent Karja, Ditsérjük Istenünket,
 Ki vesztünket nem akarja, De örök életünket!
 Őtet, ki idvezségünkre, Mindent megtett örömünkre
 A' Jézus Krisztus által.

Az ő kegyes tanátsából Kúldetett hozzánk fia,
 Hogy némünket bűn átkából Élet útjára hijja;
 Elvégzé váltság' munkáját, 'S a' halál' gyász-éjtszakáját
 Meggyőzvé Atyjához ment.

Hol már a' halál hatalma? Van, a'ki tőle megvált,
 Hogy ne legyen diadalma, Ő a' sírba azért szállt.
 Ő a' mi Fejünk, már mútat Földről mennybe vivő útát
 Tündöklő példájával.

A' mire minékünk tett szert, Mind az kezében vagyon,
 'S arra tellyes hatalmat nyert, Hogy jóknak áldást adjon,
 Olyan áldást 's idvezséget, Melly megmarad 's nem ér véget;
 Bóldog, ki benne bizik!

Óh hát tsak Ő hozza térjünk, Figyelmezzünk szavára,
 Segedelmet Tőle kérjünk, Hajoljunk tanátsára!
 Ez az örök élet' útja, 'S ki pályáját ezen futja,
 Örökké bóldog lészen.

Keresztyén énekeskönyv, Kőszeg 1839.

II. Adventi énekek 578.

GONDOLAT

Az öröm tízparancsolata

1. Minden reggel hűségesen kérd Istentől az örömet!
2. Mosolyogj, és tanúsíts nyugalmat kellemetlen helyzetben is!
3. Szívből ismételd: „Isten, aki szeret engem, mindig jelen van.”
4. Szüntelenül törekedj arra, hogy az embereknek csak a jó oldalát lásd!
5. Könyörtelenül üzd el magadtól a szomorúságot!
6. Kerüld a panaszkodást és a kritikát, mert ezeknél semmi sem nyomasztóbb!
7. Munkádat örömmel és vidáman végezd!
8. A látogatókat mindig szívesen, jóindulattal fogadd!
9. A szenvedőket vigasztald, magadról felejtkezzél el!
10. Ha mindenütt az örömet terjeszted, biztos lehetsz abban, hogy magad is rátalálsz.

Gasbon Courbis

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Számomra azért fontos ez a bibliai szakasz, mert édesanyám kedvenc bibliai igéje volt ez a pár vers. Ami mindig is megfogott ebből a levélrészletből, az az, hogy közel van hozzánk az Úr.

Ami számomra lényeges ebből az igéből, hogy nem kell aggódnni mindenért, mivel az Isten megold mindent, rá kell bízni magunkat. A személyes tapasztalatom mondatja velem, hogy az Isten segít a nehézségek közepette is. Engem sokszor megsegített.

Fontos, hogy ne felejtjük el az Urat, mindig imádkozunk hozzá, és minden helyzetünkben az Úrhoz fordulunk örömmel és bánattal. Ne feledkezzünk meg róla.

Ebben az igében az öröm fogott meg leginkább, úgy gondolom, ha örülünk, akkor hálás a szívünk, akkor nincs harag, akkor békesség van bennünk. Az Úrban gyökerező örömről kell törekedni.

Úgy hiszem, hogy az öröm érezteti velünk, hogy az Úr közel van hozzánk.

Mindennap érzem, hogy közel az Úr. Este könyörgök hozzá, és ezért nyugodtan tudok aludni, mert érzem, hogy velem van.

Örömmel az Úrban van. Hogyha sok mindennek nem is tudunk örülni, akkor is az Úrban van az örömmel, és ez a mi erőforrásunk.

Olyan erős ez a textus! Pál hitt az Úr Jézusban és bízott az Atyában, abban, hogy megsegíti őt a nehézségek közepette, a börtön falai között is.

Házasságkötési ígém volt ez az ige. Mindig a szívemen van, és nem tudom elfelejteni. Kívülről el tudom mondani, így mindig velem van ez az ige. Nagyon sokat jelent nekem. Mindig magamra veszem, és ez bátorít a nehézségek és küzdelmek közepette is.

Fantasztikus, hogy Pál a börtön falai között is ennyire erős Krisztus-hittel rendelkezik. Mindenféleképpen példaértékű lehet ez számunkra.

Karácsonyeste

▶ Zsid 1,1–6

Igehirdetési előkészítő

Előzetesen

Mielőtt bármit gondolnék 2016 karácsonyestjének textusáról, az ige és az alkalom összehasonlításáról, magával ragad ennek a szövegnek a szépsége. Szinte látom, hogy aki írta, gyönyörködve vetette papírra a szavakat. Élvezettel alkalmazta a retorika legművesebb eszközeit.

Figyelemre méltó alliterációval indít: a Zsidókhöz írt levél első öt szava lényegében π-vel kezdődik, a „régén” szótól a prófétákig. Háromtagú ellentétes párhuzamsorozatral folytatódik: régén – ezekben a végső időkben; az atyákhoz – hozzánk; próféták által – a Fiú által. A „sokszor és sokféleképpen” meghatározásnak azonban nincs leírt ellentétpárja. Annál nagyobb viszont a hatása annak a kijelentésnek, hogy végül, mindenképpen¹ a Fiú által szólt, és ez egyetlen, páratlan szó, amelyet nem lehet túlszárnyalni. A magyar szövegben a Fiú határozott névelője („a Fiú”) mutatja be ennek a végső szónak a páratlan voltát. Érdekes módon a görögben hiányzik a Fiú elől a névelő (ἐν υἱῷ). A *New Interpreter's Bible* ezt úgy magyarázza, hogy a görögben a határozott névelő jelenléte identifikációt szolgál, hiánya viszont kvalifikációt. A Fiúban tehát a tovább nem fokozható szóal meg. Isten végső kijelentése (NIB 22. o.). Micsoda gyönyörködtető struktúra! A szerző – és persze az olvasó! – tobzódik az irodalmi élvezetben. S ha ez nem lenne elég, Zsengellér József felhívja a figyelmünket arra, hogy a textus tartalmi mondanivalója (hat kijelentés Krisztusról) gyönyörű, szimmetrikus, kiasztikus elrendezésben kerül elénk:

„– Isten örökké tette Krisztust – trónra emelés
– általa teremtette a világot – cselekvés az univerzumban
– Isten dicsőségét tükrözi – viszonya Istenhez
– Isten képét hordozza – viszonya Istenhez
– hordozza a mindenséget – cselekvés az univerzumban
– Isten jobbjára ül – trónra emelés” (ZSENGELLÉR 2009, 569. o.).

Még lehetne stilisztikai szempontból izgalmas részleteket kiemelni a szövegből, de ennyi bőven elég ahhoz, hogy átérezzük: a szerző nemcsak igazságokat közöl arra nézve, hogy kicsoda Jézus, hanem ezt briliáns stílusban, a formát a fenséges tartalomhoz illesztve, igen magas esztétikai értékkel teszi. Ehhez természetesen tehetségre van szükség, speciális adottságra. De ezen túl arra is, hogy valakit magával ragadjon a tartalom, amelyet képvisel. Örömet lelje benne, gyönyörködjön benne, és a tőle telő legmagasabb színvonalon, átérezhető élvezettel öntse formába a dogmatikai igazságokat.

Karácsony szenteste kiemelt alkalom minden gyülekezet életében. Terheli is sok minden, az ünnepi szolgálatok sűrűségétől a sajátos gyülekezeti összetételen át a helyi elvárásokig. Jó volna mindezek fölé emelkedve meglátni ennek a textusnak a gazdag tartalmát, a szépségét, és örömmel lelteni készüléskor, prédikálásban egyaránt. Mert minden leterhelő helyzeten igazán az tud fölülemelni, ha élvezettel tudunk belefeledkezni Isten életet teremtő szavába, ha elmélyedünk benne, ha rácsodálkozunk a

¹ Nem időben értendő a „végső idők” kijelentés, hanem eszkatologikusan: Jézus eljövételétől visszajöveteléig tartanak a „végső idők”.

szépségére, az erejére, amely képes hordozni igehallgatót és igehirdetőt egyaránt.

Túl a szépségen ez a textus magas krisztológiai tartalmat hordoz. Nyugodt szívvel kijelenthetjük: nehéz textus, főként karácsony szentestére szánva. Ezen nem segít, sőt ront, ha azzal kezdjük a prédikációt (vagy ha egyáltalán ezt témává tesszük), hogy most nincs jászol, nincs pásztor, nincs angyal, hanem milyen kemény dogmatikai tartalom van. Ezt a fajta beszédet véleményem szerint mellőznünk kellene. Muntag Andor szellemesen figyelmeztet egy lehetséges eltévelyedésre: „...ez a perikópa »nehéz textus«. Kétféle kísértésnek vagyunk kitéve: *teológiai előadást* tartunk a Krisztusról, személyéről, hivataláról, a Fiúnak az Atyához való viszonyáról, az Ószövetség és Úszövetség kapcsolatáról, Isten ígéreteinek beteljesedéséről, zsolttárok vagy más ószövetségi textusok értelmezéséről... A másik kísértés az, hogy a textus nehézsége miatt legfeljebb egy-két, textusból vett szóra utalva a karácsony jelentőségéről, a karácsonyi történetről beszélünk, valójában nem foglalkozunk a textussal. Csak-hogy így nincs szükség textusra...” (MUNTAG 1998, 472. o.) Muntag Andor Keveházi László előkészítőjét nevezi meg példaként, ahol sikerült a textust is megérteni és a karácsonyi evangéliumi mondanivalót is megtalálni, tehát a kísértéseket elkerülni. (Maximálisan egyetértek Muntag értékelésével.)

A következőkben egybefoglalom az exegetikai eredményeket és az igehirdetésben elmondható gondolatokat azzal a céllal, hogy ki-ki a helyi adottságoknak megfelelően találjon benne segítséget.

Exegetikai megjegyzések és igehirdetési gondolatok

Krisztus személyének titka és hűségre intés

Mint tudjuk, a Zsidókhoz írt levél valójában nem levél, hanem egy bőséges igehirdetés, amely Jézusról szól. Személyét mutatja be általánosan használt, illetve egyedi, sajátos képekkel. Fazakas Sándor így foglalja össze a levél mondanivalóját: „A Zsidókhoz írt levél a korai kereszténység igehirdetésének egy mesterdarabja: Jézus Krisztus személyének és munkájának kiváló méltatása, valamint a Krisztus iránti hűségre való intés megkapó dokumentuma.” (FAZAKAS 2015, 634. o.) Jézus személyének bemutatása és intés a hűségre. Ez utóbbi is nagy hangsúlyt kap a levélben, hiszen ismeretlen a szerző, ismeretlenek a címzettek is, csak egyet tudunk: a címzettek megfáradt keresztények, akik lassan elveszítik a kedvüket és a kitartásukat, fogy az elkötelezettségük, miközben egyre nagyobb külső szorongatás veszi körül őket. Valószínű nem nehéz ilyen keresztényeket magunk elé képzelünk. Telitalálat Keveházi László megállapítása: egyetlen dolog okozza a megfáradást, mégpedig az, hogy nem látjuk Jé-

zus igazi arcát, nem látjuk őt olyan nagynak és erősnek, amilyen valójában. Éppen ezért egyetlen dolog emelheti ki a keresztényeket ebből a csüggedt, erejét veszített állapotból: „Nézzünk fel Jézusra – ahogy a 12. fejezet klaszszikus soraiban olvassuk. Más szóval a megújulás is bent, a hitünkben kezdődik. Az egyházban minden attól függ, kinek hisszük, látjuk és valljuk Jézus Krisztust.” (KEVEHÁZI 1981, 685. o.) Arra van tehát lehetőségünk az idei karácsonyestén, hogy felmutassuk annak a Kisdednek a nagyságát, hatalmát és szeretetét, akit a jászolbölcshben találunk.

Körmondat és szemléltetés

Érdekesen vágja ki a perikópa a textust a levél első fejezetéből. A fejezet ugyanis úgy épül fel, hogy az 1–4. vers körmondatának megállapítását ószövetségi idézetek segítségével támasztja alá és eleveníti meg az 5–14. vers. A perikópa azonban nem elégszik meg a bevezető körmondatával, hanem két verset még hozzátesz az érvelésből, mégpedig az angyalokról szólót, vagyis azt, amely azt bizonyítja zsolttáridézetekkel, hogy Jézus nagyobb az angyaloknál. Az érvelést így zárja a 6. vers: „Imádja őt Isten minden angyala.” Ez a mondat szinte láttatja a karácsonyi angalkórust, megelevenedik a betlehemi éjszaka. És számomra ez a magyarázata az 5–6. vers textushoz kapcsolásának. Itt nyilván meg is tudjuk találni a prédikációban a direkt kapcsolást a klasszikus karácsonyi történethez.

Egy görög körmondat három magyar mondatban

Ami pedig a körmondatot illeti, az már magában foglal mindent, amit a fejezet Jézusról el akar mondani. Az eredeti szövegben szabályos körmondat van dolgunk, ahogyan a NIB kommentárja rámutat (21. o.), a főtemát szabályosan körbeveszik a magyarázó mellékmondatok. A görög szövegben az 1–4. vers egyetlen mondat, ezt a magyar fordítás három mondatban tudja visszaadni.

A beszélő Isten

Tartalmát két csokorban tudjuk megragadni. Az első a beszélő Istenről szól. És való igaz, a Biblia az első laptól az utolsóig egy beszélő Istent mutat be. Az emberrel folyamatosan kommunikáló Istent, aki úgy lép kapcsolatba az emberrel, hogy megszólítja, és egész életén át beszél hozzá. Nemcsak a Biblia szavával, hanem emberek által is, az átélt tapasztalatok által is, a keresztény közösség létével is, a templom illatával és atmoszférájával is. Tartalmazzák ezek a beszédek a szeretetnek, a féltésnek a hangját éppúgy, mint a figyelmeztetést, a fájdalmat, sőt a haragot is. De nem hallgatnak el! Ábrahámtól Pál apostolig, a reformátoroktól a mai presbiterekig mindenki beszélni hallja Istent. Valóban sokszor és sokféleképpen, ahogyan az igénk mondja. Boldogulásunknak, életünk sikerének vagy kudarcának valahol ott a titka, hogy mit

hallunk meg ebből a beszédből, és hogyan értjük meg. Isten a maga részéről fölteszi a pontot az *i*-re, amikor a legtisztábban és a legfélreérthetlenebbül szólít meg minket, amikor Fiát küldi az embervilágba. Ennél emberibb nyelven nem beszélhet. Minden benne van ebben a végső megszólításban. Hozzánk beszél az Isten, ez a karácsony is ilyen megszólító lehetőség. Ha évente egyszer megyünk templomba, most akkor is úgy szól épp hozzánk, hogy minden szavát megérthetjük, a megértett szó pedig formálhatja az életünket. Teljessé és értelemmel gazdaggá teheti. Nagy lehetőség karácsonykor a tisztán beszélő Istennel találkozni. „Az ember gyarló testébe / Öltözött az örök ige.” (EÉ 154,2)

Ki fekszik a jászolban?

Isten egyetlené, akinek személye átfogja az időt és az örökévalóságot. Ha visszafelé tekintünk: általa teremtette Isten a világot. Ha előre: mindenek örökösévé tette. A „mindenek” az egész életet jelenti. Jézus a teremtés kezdete óta nemcsak az élet forrása, hanem az élet tulajdonosa is. Benne, általa találunk rá az életre. Nélküle nyugtalanul keresgélünk, de nem lelünk rá arra az életre, ami a miénk, amit mindenestül el tudunk fogadni. Benne viszont miénk az élet, rátalálunk a nekünk való helyre. Nincs szükségünk keserves kompromisszumokra, vállalni tudjuk az életünket. „Az Isten, ki alkot, teremt, / Mint gyermek, köztünk megjelent.” (EÉ 154,3)

Isten tükörképe. Isten fénye jön közénk karácsonykor („dicsőségének kisugárzása”), és ismét a betlehemi fényességre gondolhatunk. Minden sötétségünkbe, akárhonnán ered is az, bevilágít Isten gyógyító, rendet teremtő fénye. Mert „lényének képmása” jött közénk, vagyis az, aki Isten minden vonását hordozza. Ha tudni akarjuk, kicsoda az Isten, ha találkozni akarunk vele, Jézust kell keresnünk. Ha életünk kibogozhatatlan homályát szeretnénk világosságra változtatni, ezt a kisugárzó fényt kell keresnünk. Jobbat, biztosabbat nem találhatunk, mert nincsen. „Örök világosság jött el, / Betölti földünk fényével.” (EÉ 154,4)

Megtisztít és együtt tart. Nemcsak a környezetszennyezés, hanem egyfajta „belső szennyeződés” is rontja az ember életminőségét és életesélyét (vö. KEVEHÁZI 1981, 688. o.). Ezt önmagáról lemosni és ezáltal önmagának nagyobb életesélyt adni egyedül senki sem tud. Aki a jászolban fekszik, képes erre a kívülről, fölülről érkező megtisztításra. Karácsonykor felkínálja ennek lehetőségét számunkra. Sőt úgy is megmutatja önmagát, mint aki *hordozza*, vagyis *együtt tartja* a mindenséget (uo. 687. o.) – és vele a mi életünket is. Nem enged szétesni, és nem engedi az összetartozó közösségeket darabokra hullani. Hordoz és egyben tart. Ki fekszik a jászolban? A *Fiú*, aki meg tudja teremteni azt, amire mi önmagunkban csak vágyódnunk.

Hivatkozott művek

- FAZAKAS Sándor 2015. Életművészet – vagy karácsonyi hitvallás? *Igazság és Élet*, 4. sz. 634–643. o.
- KEVEHÁZI László 1981. Karácsony este (igehirdetési előkészítő). *Lelkipásztor*, LVI. évf. 11. sz. 685–688. o.
- MUNTAG Andor 1998. Karácsony este (igehirdetési előkészítő). *Lelkipásztor*, 73. évf. 12. sz. 471–473. o.
- The New Interpreter's Bible* (NIB). 12. köt. *Hebrews – Revelation*. Abingdon Press, Nashville. 21–32. o.
- ZSENGELLÉR József 2009. A Fiú által szólott hozzánk. *Igazság és Élet*, 4. sz. 568–574. o.

■ SZABÓNÉ MÁTRAJ MARIANNA

Illusztráció

KORÁLSZÖVEG

„Úgy jött a földre szegényen,
Hogy minket gazdaggá tegyen.
Hogy mint mennyben az angyalok,
Már itt lehessünk boldogok.”

(EÉ 154,5)

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Milyen fontos üzenetet hallanak a textusból?

Ma Jézus Krisztus által szól hozzánk Isten. Ez azt jelenti, amit Luther is megértett, hogy a Szentírásban – így az Ószövetségben is – Krisztust kell keresnünk, mert ő a Biblia központi személye. Egy nehezebb igeszakaszt pedig „vágjunk a kőhöz”, mint a diót, hogy feltörhessük, hogy feltáruljon a Krisztus.

Krisztus személyét tisztázza és pontosítja a levél írója (a 2b–4. versekben).

Bűneinktől egyedül Krisztus tisztított meg. Múlt idő! Ez 2000 évvel ezelőtt megtörtént, de akkor lesz ránk is érvényes, ha személyenként ezt megköszönve elfogadjuk.

Krisztus személyét azzal is tisztázza és pontosítja a levél írója, hogy összeveti őt az angyalokkal. A teremtésben részt vevőt a teremtményekkel.

Milyen kérdéseket tennének fel, mert nem világos vagy nem aktuális a textus tartalma?

A textus miért nem az 1–14. versekről szól? Az 1–6. versek alapján, ha csak ezt hallja az ige hallgatója, felmerül benne a kérdés, hogy akkor kik az angyalok. Tovább olvasva sokkal mélyebb választ kaphatnánk erre.

Miért gondolják a textus kiválasztói, hogy az istentisztelet előtt mindenki elolvassa az *Útmutató*ban szentestéretre kiírt textust, és ráadásul tovább is fogja olvasni, meg az utalásokat is megkeresi?

Van-e olyan része a textusnak, amivel vitáznának, aminek ellentmondának?

Miért? A textus kiírói számára vajon van-e, lenne-e olyan rész? Maga a textus olyan „tömény” és egyértelmű Krisztusra mutató, hogy csak az vitázzik vele és mond ellene, aki Krisztus istenfűségében, megváltói művében bizonytalan vagy azt megkérdőjelezi. A bibliaóra résztvevői között ilyen nem volt.

Milyen gondolatokat, asszociációkat ébreszt bennünk a textus?

Öröm, hogy idén nem a kisedről, a születéstörténetről szól a szentesti prédikáció, hanem arról a Teljességről, aki ugyan karácsonykor (nem dátum szerint) vette fel az emberi „formát” az emberi lét minden örömeivel és gyötrelmével (kivéve a bűnt), aki a kezdet és a vég, aki számunkra a mindent hozta el.

Karácsony ünnepe

▶ Mik 5,1–4a

Igehirdetési előkészítő

Kizökök világa

1982-ben ezen a címen mutatták be Godfrey Reggio filmjét, ami a rendező megfogalmazása szerint „narrációt nélkülöző vizuális költemény. Nem a nyelv szeretetének hiánya az oka, hogy ebben a filmben nincsenek szavak. Ez azért van, mert álláspontom szerint a nyelv lealacsonyodott állapotban van. Már nem képes leírni a világot, amelyben élünk.” Amit képi eszközökkel bemutat, az leginkább az ember és természet megváltozott viszonyáról, az elidegenedésről és a felgyorsult élet visszasságairól szól. A világ azóta sem zökök vissza a helyére. Gyorsulása olyan, mint a lejtőn lefelé guruló kerékpárosé, aki kezdi elveszíteni uralmát járműve felett, veszélyeztetve ezzel talán másokat is, de leginkább saját magát. Mégsem az a legnagyobb baj, hogy az ember által létrehozott technika meghaladja alkotóját. A baj gyökere a bűneset óta abban van, hogy az ember nem, illetve rosszul látja saját helyét és helyzetét a világban. Azt hiszi, uralkodik, kézben tartja saját, sőt mások életét is, nincs szüksége Isten gyámkodására. Mint a rohanó kerékpár, sodorja magával saját önzése, hatalomvágya, irigysége, kérlelhetetlensége. Mire rájön, hogy nem ura a helyzetének, nem találja helyét, céljait. Nagy méretekben pedig mindezek veszedelembé sodorják az egész világ társadalmi és gazdasági egyensúlyát.

Mikeás üzenete

Jeremiához hasonlóan a fogság korának prófétája, aki maga „kizökök világnak” ítéletét hirdeti meg. Felsorolja a társadalmi visszasságokat, számon kéri a vezetők és a hamis próféták felelősségét, meghirdeti Jeruzsálem pusztulását. Majd minden átmenet nélkül találjuk a béke korszakának, a Messiás uralkodásának ígérését. Nem is tud másképpen megvalósulni Isten megváltó munkája, csak ilyen átmenet nélküli fordulattal: Isten úgy határoz, hogy megkegyelmez a tőle elfordult, vesztébe rohanó embernek. Mivel azonban az ember nem ura a helyzetének, Istennek „nincs mire várnia”, csak az ő döntése tudja meghozni a fordulatot. Emberi mértékkel mérve nem volt belátható, hogy a levert és szétszórótt népnek lesz-e még saját jövője, vagy a történelem sodrában sok más kis néphez hasonlóan felmorzsolódik. Ám nem a régi dolgok restaurációja, Izrael presztízisének helyreállítása hozza meg a változást, hanem az, ha Isten gyökeresen újat kezd népével.

Kevés idő

Isten más mértékkel méri az időt, mint mi. Azt ígéri, csak rövid időre szolgáltatja ki őket bűneik következményeinek. Az asszony születéséhez hasonlítja ezt a kevés időt, ami belátható időtartam. A világ állapota, személyes élethelyzeink azonban még ma is azt mutatják, hogy továbbra is viselnünk kell bűneink következményeit. Múlt, jelen és jövő különleges hármassága a mai üzenet. A hajdankorban gyökerező gondolat eljövendő megvalósulására ma már múltként tekinthetünk. Mégis ígérlet számunkra is az üdvöskor, amikor valóban minden a helyére kerül. A pásztorok egészen közelről lehettek átélői az idők beteljesedésének, mégis vissza kellett térniük nyájukhoz Betlehem sötét éjszakájába. Ennek ellenére valószínűleg ők sem, és egészen bizonyosan mi sem úgy élünk, mintha „mi sem történt volna”. Hiszen aki akkor megszületett, „*a mi betegségeinket viselte, a mi fájdalmainkat hordozta, a mi bűneink miatt kapott sebeket, bűneink miatt törték össze*”. Isten, aki egykor rövid időre elvetette népét, minden emberi értelmet meghaladó szeretettel emeli újra magához az embert mint szeretett gyermekét.

Aki uralkodni fog Izraelen

Tisztán emberi, politikai szabadítót vártak, akinek „származása visszanyúl a hajdankorba, a távoli múltba”. Egy magyarázó szerint a „távoli” szó helyett „homályos” múltat is fordíthatnánk, ami magában foglalja a múlt-

nak azt a réteget, amelyet már elnyel az idő, az érzékelhetőség határain túl van. Dávid eszményített alakján keresztül tud ez a múlt mégis jelenné, sőt jövővé is válni, a letűnt idő újra megvalósulni. Voigt szerint akiről itt szó van, az nem a preexisztens Krisztus. Mikeás maga sem tudhatta, hogy Krisztusról jövendöl, hermeneutikai artistamutatvány lenne szavait Jézusra vonatkoztatni. Az értő hit mégis megtalálja az összefüggést. Noha az egyházi évvel mindig újra végigéljük a várakozás és beteljesedés eseményeit, mégis már Krisztus születésének, sőt halálának és feltámadásának ismeretében olvassuk a próféciát. Izrael népe azt a szabadítót várta, aki Dávid házából származik, aki újra elhozza azt az aranykort, amelynek ikonikus alakja Dávid. Az üdvtörténet azonban nem immanens folyamat, amelyben a korábbi csírájában hordozza a későbbit, hanem Istennek mindig új kezdeményezései tartják ezt a folyamatot mozgásban. Ugyanakkor mégsem Isten összefüggéstelen ötleteiből áll, hanem hűségesen, céltudatosan és következetesen viszi véghez szándékait. Ebbe tartozik az ígélet és annak beteljesedése. Az ószövetségi messiásvárás határa odáig terjed, hogy az eljövendő Isten megbízottja, eszköze lesz, de nem több. A szöveg költői stílusával maga is túltekint ezen a megszokott horizonton, ám Jézus megérkezésével majd át is lépi azt. Ugyancsak az Újszövetség felől tudjuk szemlélni a Pásztor képét, aki az ókori világ szemléletében szintén az ideális király alakját testesíti meg, aki vezet, gondoskodik, védelmez, népe javát akarja. Jézusban a Jó Pásztor ismerjük, akivel egészen mély, személyes kapcsolatot ápolhatunk, s aki megkeresi az egyetlen elvesztett is, és aki életét adja a juhokért.

Betlehem

Mint Dávid szülővárosa, a hagyományhoz tartozik. Ám Dávid királyi uralma már Jeruzsálemhez kötődik. Istennek a 2Sám 7,16-ban megfogalmazott ígérete folytonoságot ígér. Noha konkrétan nem említi Jeruzsálemet, ám éppen az előző fejezetekben van szó a főváros kialakításáról, a templomépítés szándékáról, logikus tehát, hogy a királyság intézménye ide kapcsolódik. Mikeás szavai azonban éppen az imént hirdették meg Jeruzsálem pusztulását. Betlehem tehát „királyi szülőváros” helyett sokkal inkább az új kezdet szimbólumaként értendő. Isten egészen újat kezd, egészen máshol. Mint ilyen, az emberek szemléletében igényel fordulatot. Hiszen a fényes fővárossal szemben éppen kicsiny, jelentéktelen voltával tűnik föl. Királyi palota helyett csupán egy őrtornya lehetett a nyáj felügyeletére, esetleg még a minden művészetet és fenséget nélkülöző citadella. A maszoréta szöveg szerint „túl kicsi ahhoz, hogy Júda nemzetségei között megjelenjék”. A napkeleti bölcsek is szembesültek ezzel

a felismeréssel. Látszólag ellentmondásos módon mégis kötődik ez a vonás is a dávidi hagyományhoz, hiszen királlyá választásakor a testvéréről így nyilatkozik Isten Sámuelnek: „*Ne tekints a megjelenésére, se termetes növényére. Az ember azt nézi, ami a szeme előtt van, de az Úr azt nézi, ami a szívben van.*” (1Sám 16,7) Isten módszere, hogy a semmiből, az egészen kevésből teremt *valamit*. Betlehem ennek a semminek a szimbóluma. Isten nem a régi országot virágoztatja föl, hanem másmilyen országot hoz. Ugyancsak Voigt jegyzi meg, hogy ezért aztán fölösleges volt Heródesnek annyira dühöngenie.

Ez lesz a békesség

Ezsdrás könyvéből tudjuk, hogy a fogságból való hazatérés minden öröme ellenére sem a békességet hozta, sokkal inkább gondot, csalódást, ellenségeskedést. Nyilván itt is távolabbi horizontot kell tekinteni, s nyilván nem azért, mert a történelmi helyzet nem töltötte be a hozzá fűzött reményeket. A pásztorok az angyalok szaván át kapták az üzenetet: a földön békesség! De valószínűleg egyik sem hozta meg a beteljesedés érzését. Érdemes kicsit visszatérni Mik 4,9–14-re, amely plasztikusan ábrázolja ezt a beteljesületlen, még „vajúdó” állapotot. Befejező mondata: „*Bottal verik arcul Izrael bíróját.*” Áthallás: Mt 27,30: „*Majd elvették tőle a nádszálat, és a fejét verték vele.*” Az igazi új kezdet, a megváltás Jézus halála árán érkezett el. Feltámadásakor pedig méltán köszöntötte tanítványait: „*Békesség néktek!*” Az emberek egymás közti békessége nem képzelhető el az Istennel való megbékélés nélkül.

Az igehirdetés felé

A világ arca – lassan rá sem ismerünk
Változó, fejlődő, gyorsuló, kikökkent világ, ahol élünk? Mikor milyen arcát mutatja? Vagy mi honnan, milyen helyzetből és perspektívából nézzük? Huszonéves fiatal szájából hallottam nem túl régen: Ma már ott tartunk, hogy egy év is új korszaknak számít. Én már nem értem, mit beszélnek a 18 évesek! Azóta azt is tapasztaljuk, hogy a történelem kereke is nagyot fordul velünk. Szinte már semmi nem úgy van, mint néhány évvel ezelőtt. A normák, viszonyítási pontok is eltolódnak. Törvények, értékek, megbízhatóság, stabilitás után vágyakozunk a világ rendjét illetően, méltányosság, megbecsülés, irgalmasság és tisztelet után a személyes emberi élet vonatkozásában. A gyorsuló, változó világ ezekben nem nagyon különbözik Mikeás korától.

Isten arca – amellyel felénk fordul

Isten azonban ma sem hagyja a világot öntörvényei alapján a vesztébe rohanni. A világ állapotát leírni is képte-

len lealacsonyodott nyelv miatti némaságot Isten felénk hangzó szava tölti be: a testté lett újjáteremtő Ige szól hozzánk. Ő maga a viszonyítási pont, magában hordozza és szívünkbe írja a mindent felülíró mentő szeretet törvényét. Az ember pedig csak benne bízva találhatja meg helyét a világban.

Az ember arca – újra Istent tükrözheti

Ez lesz a békesség. Az evangéliumi ige is ezt hirdeti meg: „Dicsőség a magasságban Istennek, a földön békesség, és az emberekhez jóakarát.” Ha jól meggondoljuk, ez a világ egyetlen helyes rendje. Mindenekelőtt Istené a dicsőség. Az első büntől kezdve minden baj forrása, hogy az ember ezt magának akarja, holott ez az atyai ház oltalmazó kupolája a feje fölött minden gonosz erővel szemben. A békesség, amire talán leginkább vágyunk minden karácsonykor: meghittsége, nyugalomra, szeretetre. Hogy ez ne csak ünnepi ritka pillanat legyen az életünkben, ehhez van szükség Betlehem jelentéktelenségére. Az igazi, tartós békességnek nincsenek kellékei. A békesség az, amikor minden leegyszerűsödik: az igen igen, a nem nem; a jó jó, a rossz pedig rossz; a szeretet szeretet, a megbocsátás megbocsátás, az ember pedig ember. Mindennek pedig egyenes következménye a jóakarát az emberek között.

Felhasznált irodalom

- VOIGT, Gottfried 1961. *Der helle Morgenstern*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.
- VOIGT, Gottfried 1979. *Die geliebte Welt*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.
- SAGERT, Friedrich-Karl 1992. Christfest II. In: *Meditative Zugänge zu Gottesdienst und Predigt. Predigttextreihe III,1*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.
- LADRIERRE, Adrien é. n. *Der Prophet Micha. Bibelkommentare. de*. https://www.bibelkommentare.de/index.php?page=comment&comment_id=411. (Megtekintés: 2016. november 8.)

■ LACKNERNÉ PUSKÁS SÁRA

Illusztráció

TÖRTÉNET

„[...] Az ég még sötét. A tegnap gondja, mintha még aludna, a mai még nem ébredt fel. S a falu csak tiszta önmagát viszi a hajnali misére. [...]”

Mise végére egészen bemelegedett a templom, szinte otthonos lett. Legalább is így érezte ezt Baka Máté az alszoból, de így érezte ezt Hosszú Illés is ugyanonnan. Ámbár, ha tudták volna, hogy most egy véleményen vannak, aligha érezték volna, nagy harag volt ugyanis a két öreg kö-

zött. Kitartó, régi harag. Formája sem volt már, nem is emlékeztek, ló volt-e az oka vagy asszony, mindenesetre ragaszkodtak hozzá, mint beteg szilva a fához.

És most bóbiskolva várják, hogy kiürüljön a templom. Az ajtóban még mozgás, hát csak ülnek tovább, sőt Illés a lábát is kinyújtja, mert úgy kényelmesebb. Illés nem szereti a tolongást. De egyébként is ráér. Félszemmel odapislant Mátéra, hogy alszik-e már, mozdul-e már, de Máté nem mozdul. Amilyen kutya, konok ember volt világeletemben, azt várja – gondolja Illés –, hogy én menjek előbb. De abból nem eszel! [...]

Hö-hö-hö. Ez hát a híres? – mosolyodik el magában. Pedig három évvel fiatalabb. [...] Aztán meg, milyen sárgák a fülei. Na, akár a halotté.

Uram Isten! Csak nem lett vele valami?

Harag ide, harag oda – a rothadt szilva is lepottyanik egyszer a fáról – csendben odamegy Mátéhoz, és kicsit borszongva megérinti a vállát.

– Hallod-e, te! Máté!

Máté felhorkan:

– Hö?! Mi? – és néz Illésre, mint a csodára.

– Te vagy az, Illés?

– Én hát. Hát mondok megnézlek, mert olyanformán ültél, hogy...

És nézi egymást a két öreg.

A templomban meleg csend, a kőszentek elmosolyodnak.

– Kicsit megsédültem – hazudja Máté. De áhítattal. Mert tele van a szíve. Szereti most Illést így közel látni. Már elmúlt.

– Há no! Hál Istennek, akko menjünk.

És egymás mellett kicsoszognak a templomból.

Mi volt ez, Szentatyám? – néz fel egy pufók kis angyal Szent Péterre, ahogy az ajtó becsukódott. Olyan meleg lett a szívem egyszerre.

Két ember kibékült – mondja a főszent. És melegen sóhajt.

– Hhaj! Csoda! – sottogja a kis angyal.

– Hát bizony. A mai világban...

– És most mit csinálnak?

– Nézz utánuk, fiam.

A két öreg közben Illés háza elé ér. Az utca üres, a képmények lágy selymet füstölnek a reggelnek, s a kertekben puhán békét álmodnak a fák.

– Gyere be, Máté, rég voltál nálunk – mondja Illés. Lángost sütött a lányom...

A kis angyal kérdőn néz a főszentre:

– Mi az a „lángos”, Szentatyám?

A toronyban ekkor hetet ütött az óra. S e földi hangtól megmerevedtek újra a szobrok, de a mosolygás mintha ott maradt volna az arcukon.”

Fekete István (1900–1970) magyar író: *Rorate*

Karácsony 2. napja

▶ Ézs 11,1–9

Igehirdetési előkészítő

Isten országa kezdetét vette Krisztusban

Az igehirdetés elé

Szentesete és karácsony negédes, olykor euforikus hangulata mindenkit elkápráztat. Évről évre átélhetjük: mégiscsak van értelme szolgálatunknak! Felemelő érzés végigtekinteni a teli padosorokon, és azok elé állva az egyetlen, drága kincsünkről, az örök evangéliumról prédikálni. Annak ellenére, hogy sokaknak mindez csupán nagyünnepi „kellék”, mégis hihetjük, hogy karácsony egyfajta megerősítés mind a padokban ülőkre, mind a szolgálattevőkre nézve. Az ünnep másnapja azonban hamar kijózanít, és gyorsan feledteti mindezt. A padosorok újra az átlagos vasárnapi istentiszteleti létszámot tükrözik, a filiákban vagy szórványokban pedig talán még ennél is kevesebben jönnek el újra. Egy-egy rég nem látott arccal azonban ilyenkor is találkozhatunk, akik éppen a „tömegre” való tekintettel választják a csendesebb, másodnap gyülekezeti ünneplést.

Ószövetségi textusok hallatán karácsonykor előfordult már, hogy megkérdezték: Hogy kerül a csizma az asztalra? Természetesen tudjuk, hogy az Ótestamentumban sokak jövendölés, prófécia utal a Messiásra, az Úr Szolgájára, mégis legalább ilyenkor hadd halljuk az evangéliumot! Megnyugtatásul elmondhatjuk, ha a szószéken nem is, ám a lekiókbán ezen a karácsonyon is felhangzik az örök evangélium.

Kijelölt textusunkra fókuszálva Ézsaiás könyvéről ismétlésként elmondhatjuk, hogy három főrésze tagolható (1–39; 44–55; 56–65), amit számos későbbi redaktori és egyéb betoldás tesz még színesebbé. A könyv első főrésze tovább bontható, s alapigén az első nagyobb egység (1–12.) utolsó előtti fejezetéből, az úgynevezett Immánuel-könyvből (7–12.) való. Az elsősorban Júdával és Jeruzsálemmel szemben megfogalmazott prófécia csúcspontján hangzik fel a Júda fénykorára utaló és igazi reménységre okot adó messiási prófécia (11. fejezet).

A szerzőről, első Ézsaiásról tudjuk, hogy a Krisztus előtti 8. században működött Júdában – Jótám, Áház és Ezékiás királyok uralkodása alatt. AsszírIA nyugati irányú expanziója – egyiptomi végcéllal – tovább folytatódott, miközben a kisebb államok kénytelen-kelletlen szövetségre léptek egymással, így próbálva gátat szabni a betolakodóknak. A túlerő azonban győzött (szír-efraimita háború, Kr. e. 734–732), s Júda királya, Áház – a prófétai figyelmeztetés ellenére – szövetségre lépett az asszír III. Tiglat-Pileserrel (Kr. e. 754–727). E frigynek azonban súlyos

ára lett, Júda elvesztette ideológiai függetlenségét. A Jeruzsálemi szentélyben felállított asszír istenszobrok mellett keleti pogány kultuszok kerültek bevezetésre, s mindez a Jahve-tisztelet alapjaiban való csorbulásán túl természetesen szinkretizmushoz is vezetett. A próféta Jeruzsálem egyik magaslatán állva maga is látta már az asszír ellenesség közeledtét (Ézs 10,28–24).

A magyarázók szerint a szöveg mélyebb megértéséhez elengedhetetlen újragondolni a király-messiás-krisztus szerepek egymáshoz való viszony(ulás)át. Annál is inkább, mert a korabeli kontextusba állítva minél mélyebb vizsgálat alá vetjük a szöveget, annál egyértelműbbé válik Ézsaiás ószövetségi messiásképzetének a karácsonyi üzenettől való eltérése.

Tény, hogy az Ószövetség nem feltétlenül a krisztológiai értelemben vett Jézus Krisztusról beszél és jövendöl. Az újszövetségi krisztológia legfőbb témái ugyanis az emberre léte, a keresztség és a feltámadás, ami textusunkban aligha kerül elő. Az, hogy Jézus Krisztusra mint Isai törzsökének vesszőszálára tekintünk, Ézsaiás korához képest időben jóval távolabb van, mint amire a próféta eredetileg gondolhatott. Tetszik, nem tetszik, az ézsaiási messiáskép(zet) és az újtestamentumi Krisztus-gyülekezet tanúságtétele akarva-akaratlanul eltér egymástól.

Ennek ellenére – s ez igazi bátorításul szolgálhat – maga az Újszövetség is úgy tekint az ilyen és ehhez hasonló ószövetségi toposzokra, mint amelyek magáról Krisztusról tanúskodnak (vö. Róm 15,12; Jel 5,5). Mi több, Ézs 11,1–10-re való utalásokat is találunk (vö. 2Thessz 2,8; Jel 19,11.15; Ef 6,14; 1Pt 4,14).

Ez azonban mégsem elég ahhoz, hogy kimondjuk: Ézs 11 Krisztusban teljeseedett be. A teológiai igazolás inkább úgy fogalmazódhat meg, hogy hitünk szerint a szerzőkön keresztül a teljes Szentírásban ugyanaz az Úr nyilatkoztatja ki magát, a Krisztus-esemény középpontjában pedig egyértelműen Isten országának eljövetele áll. Mi más jelentene egyébként az emberré léte, Krisztus kereszteste vagy a feltámadás? Erre tesz utalást az Isten s népe között közvetítő ótestamentumi Király, Ebed-Jahve, akinek a Fiú nevet akár maga Jahve is adhatja (Zsolt 2,7; 89,27k; 2Sám 7,14). S hogy Ebed-Jahve már az apostolok számára is maga Jézus Krisztus, annak bizonyításához elég csak az előkészítő írásakor a Biblia vasárnapjára kijelölt igeszakaszra gondolnunk (Az etióp kincstárnok: ApCsel 8,26–39). Pál is vallja, hogy Krisztus, „amikor átadja az uralmat Istennek és az Atyának, eltöröl minden fejedelemséget, minden hatalmat és erőt” (1Kor 15,24; vö. 25–28). Amikor a Dávid törzséből való Felkent az eszköz arra, hogy általa Isten felállítsa hatalmát népe és a többi nép fölött, a Názáreti ekkor lesz igazán Krisztussá és a világ Üdvözítőjévé. Az ótestamentumi messiáshit ezzel elérte célját, része lett a Krisztus-eseménynek, üzenetében kiteljesedve felülmúl minden előzetes elképzelést.

Dávid apjának, Isainak törzsöke a dávidi dinasztiát jelenti, amely alapjaiban bukott el egykor. Nem véletlenül, hiszen a királyi háznak is bőven volt része Izrael bűnében. Jahve kivágja a „fát”, és csak csonkja marad. Ennek ellenére ígéretet kapunk, hogy lesz még egy Képviselője, aki teljes egészében reprezentálja majd a királyság ideálját (vö. Jel 22,16).

Az e házból származó Messiáson megnyugszik majd Isten Lelke, mint egykor Dávidon (1Sám 16,13; 2Sám 23,2–3). A hétszeres jelző természetesen a teljességet fejezi ki (vö. Jel 1,4; 4,5; 5,6; Jn 1,32), illetve hogy kapcsolata a Teremtővel valódi és élő lesz.

Mint igazságos Király nem tud nem igazságosan kormányozni és uralkodni (vö. Zsolt 72,101; Jn 14,6). Éppen azokat fogja felkarolni és felemelni, akiket a korábbi királyok elhanyagoltak, akikkel nem törődtek. A tisztánlátáshoz nem lesz szüksége tanúkra, mert belelát az emberi szívekbe (1Sám 16,7; 2Sám 14,20; Jn 2,25). Atyjához hasonlóan végrehajtókra sem szorul, hanem „megveri a földet szájának botjával” (vö. Jel 1,16; 2,16), azaz ő is szavával fog újjáteremteni mindent (vö. 2Thessz 2,8).

Az édenkerti mesebeli, kissé utópisztikus állapot helyreállítását (11,6–8) az írásmagyarázók későbbi betoldásnak tartják. A teremtéstörténet szerint az édeni idill megszűnésének egyetlen oka a bűn. A bűnbeesést követően az emberek nemcsak egymással (Kain–Ábel), de az állatokkal is harcra keltek (vö. 1Móz 3,15; 9,2). Ennek a kibékíthetetlen ellentétnek a Messiás fog véget vetni. A prófécia békekorszakának alapismérve pedig Isten ismeretének egyetemessége lesz, ami nem teoretikus tudást jelent, sokkal inkább önakaratunk egyesülését az ő akarásával. Itt most töredelmesen be kell vallanunk, hogy ismereteink szerint igencsak nehéz elképzelnünk, hogy ragadozók valaha növényevőkké változnak, hogy a mérges kígyó is a kisdetek játszópajtásává lesz, vagy hogy minden ember a szeretettől vezérelve éli majd mindennapjait.

Mindazonáltal Pál is azt vallja, hogy az emberiség történelme kétpólusú. Ádámé a bűnbeeséssel és az új Ádámé, Jézus Krisztusé a megváltás kozmikus voltával (vö. Róm 5,12–19). Ez nem jelenti azt, hogy a Mózzal kötött szövetség, s vele együtt a Tízparancsolat is eltöröltetett volna, inkább hangsúlyeltolódásról és jelentőségvesztésről beszélhetünk. Krisztussal ugyanis egy egészen új korszak vette kezdetét. Ennek alapja többé már nem a szemet szemért, fogat fogért, azaz az adok-kapokon alapuló törvénykegyesség, még kevésbé a kaini mentalitás, amely szerint az ellenféltől, riválistól csak egyféleképpen lehet szabadulni, ha eltaposom vagy likvidálom. Júdás nem véletlenül inti éppen ettől levele olvasóit: „Jaj nekik, mert Kain útján indultak el” (Júd 11). Ehelyett a világ Üdvözítője – túlteljesítve a messiási váradalmakat – a szeretet, mi több, az ellenségszeretet új parancsolatát, ha úgy tesszük – a nagy parancsolatokat is sorszámozva –, a 13. pa-

rancsolatot hozta el: „Új parancsolatot adok nektek, hogy szeressétek egymást: ahogyan én szerettelek titeket, ti is úgy szeressétek egymást! Arról fogja megtudni mindenki, hogy az én tanítványaim vagytok, ha szeretitek egymást..., azért parancsolom nektek, hogy szeressétek egymást.” (Jn 13,34–35; 15,17) A kaini viselkedésnormát a másik előmenetelét szem előtt tartó s azon fáradozó erkölcsiségnek kellene felváltania, amit Keresztelő János így fogalmazott meg: „Neki növekednie kell, nekem pedig kisebb lennem.” (Jn 3,30)

Milyen elgondolkodtató továbbá, hogy az Üdvözítő városában, az új Jeruzsálemben még templomra vagy szentélyre sem lesz szükség, mert ama végső, nagy beteljesedés mindennél dicsőségesebb lesz, s felülmúl majd minden addigi jóvendölést (vö. Jel 21,9–27).

Az igehirdetés felé

Karácsonykor nem árt újra meg újra hangsúlyozni, hogy Jézus nem a lelkek Üdvözítője, hanem az egész teremtett világé! Ezt szemünk előtt tartva fogalmazhatunk meg néhány gondolatot.

Karácsony a mindenkori ember igazság és béke utáni vágyának beteljesedése. Textusunk pedig mintha az angyali szózat előhírnöke lenne, amely így szólt a pásztorokhoz: „Dicsőség a magasságban Istennek, és a földön békesség, és az emberekhez jóakarát.” (Lk 2,14)

A földi béke nem mást jelent, mint az emberi kapcsolatok helyreállítását. Az ezért való fáradozás, még ha oly kilátástalannak tűnik is, Jézus tanítványainak lételeme. Karácsony üzenetét ott váltják aprópénzre, ahol az erőszak, brutalitás, harc helyébe megbékélés, kéznyújtás, mi több, egymás megölelése lép.

Jézus missziói parancsa sem szól másról, mint Isten országnak megéléséről az emberek között, egészen addig, míg maga nem lesz minden mindenekben. Isten ismeretéből hajthat ki az a belső béke, amely igazi, lelki gyümölcsöket teremhet.

Karácsony Isten szeretetének az ünnepe, amikor egy másik ézsaiási prófécia is beteljesedni látszott: „Egy gyermek születik nekünk, fiú adatik nekünk. Az uralom az ő vállán lesz, és így fogják hívni: Csodálatos Tanácsos, Erős Isten, örökkévaló Atya, Békesség Fejedelme.” (Ézs 9,5) Bár az *agapé* szó nem szerepel a kijelölt próféciaiban, annak megvalósulásáról azonban annál inkább tanúskodik. A szeretet nem érzés, még kevésbé buddhista együttérzés, sokkal inkább a mindennapokban megélt magatartás, aktív életvitel. Ézsaiás vesszőszála nemcsak együtt érez a nincstelennel és szegényekkel, hanem aktívan vesz részt hátrányos helyzetük megváltoztatásában.

Textusunk segít abban, hogy az ünnep megszokott sémája szerint ne arról beszéljünk, amit a hallgatóság sze-

ret ilyenkor – újra meg újra – hallani, hanem az előírt igeszakasz valódi üzenetéről. Karácsony nem a varázslatos hangulat vagy mesébe illő szeretet ünnepe csupán, hanem annak hírül adása, hogy Isten országa a betlehemi gyermekkel kezdetét vette. Megvalósulása pedig erőszak helyett a Lélek ereje által történik, aki a választottakat felhasználva szeretne mindent fokozatosan megújítani és újjáteremteni.

Felhasznált irodalom

- STÄHLIN, Wilhelm 1963. *Predigthilfen*. Kassel. 3: 154–156. o.
EICHHOLZ, Georg – FALKENROTH, Arnold (szerk.) 1967. *Hören und fragen. Eine Predigthilfe*. Wuppertal–Barmen. 5: 58–67. o.
BARTHA Tibor (szerk.) 1981. *Jubileumi kommentár. A Szentírás magyarázata*. 1. köt. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest. 648. o.

■ BLÁZY ÁRPÁD

Illusztráció

IMA

„Krisztusnak nincs más keze, csak a miénk, hogy művét végrehajtsa. Krisztusnak nincs más lába, csak a miénk, hogy az embereket Isten útján vezesse. Krisztusnak nincs más ajka, csak a miénk, hogy az embereknek Istenről beszéljen. Nincs más segítsége, csak a miénk, mely az embereket Istenhez segíti. Mi vagyunk az egyetlen Biblia, melyet az emberiség még olvas. Mi vagyunk Isten végső üzenete, szóval és tettekkel írva. És ha az írás hamis és olvashatatlan? Ha kezünk mással foglalkozik, mint az ő dolgaival? Ha a lábunk oda visz, ahová a gonosz vonz? Ha ajkunk arról szól, amit ő elvetne? Azt hisszük, szolgálhatunk neki anélkül, hogy követnénk őt?”

14. századi imádság

KORÁLSZÖVEG

„...Tetőled el ne szakadjak,
Szent tested tagja maradjak.
Törzsednek élő ága!
Áldlak, mert nagy
Jóságodat, irgalmadat nékem adtad.
Szívem lángra te gyújtottad.”

Philipp Nicolai (1556–1608) evangélikus
prédikátor és énekszerző (EÉ 361,2)

GONDOLAT

„Zavarba jövök, és elpirulok, Uram, ha fölidézem születésedet és körülményeidet, és ha az anyémre gondolok. Te, az Isten, teremtőm nekem és a mindenségnek, istállóban

születtél, én pedig palotában; téged ökör és szamár között szegény pásztorok, engem – ki por és féreg vagyok a te színed előtt – udvari emberek nyüzsgő tömege vett körül. A te szüleid szegények, az anyémek fejedelmek; te szegénységben jöttél a világra, én gazdagságban.”

Rákóczi Ferenc (1676–1753) magyar és erdélyi fejedelem

„Ott kezdődik a szeretet, ahol már nincs ajándék, amelyre számíthatunk.”

Antoine de Saint-Exupéry (1900–1944)
francia író és pilóta

VERS

Juhász Gyula: *Karácsony felé* (részlet)

„Bizalmas szívvel járom a világot,
S amit az élet vágott,
Behegesztem a sebet a szívemben,
És hiszek újra égi szeretetben,
Ilyenkor decemberben.”

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Szívesebben hallgatnánk Újszövetséget és evangéliumot karácsony második napján, amikor többen vagyunk, mint első nap, imádkozunk lelkészeinkért, hogy Isten ragyogtassa fel üzenetét rajtuk keresztül a nehéz igen keresztül is.

1. vers: Az első mondat már a Messiásra utal. Minden prófécia beteljesül, hihetünk és bízhatunk szavában. A Jelenések könyve jutott az eszünkbe, hiszen Jézus itt tulajdonképpen bemutatkozik (Jel 22,16). Ez egy ígélet, ami arról szól, hogy Isten beteljesíti ígéletét, ígét. Ézsaiás kora sötét és napjainkhoz hasonlóan nehéz korszak volt, de Isten világosságot gyújt. Miért is volt szükség erre a Messiásra? Bűneink következménye. Isten válasza, el kellett küldenie, ez szeretetének jele.

2. vers: „Az Úr *Lelke nyugszik rajta...*” A Szentlélek is személy, Isten. Ő szünet nélkül lakozott Jézusban, mivel ő büntelen s tiszta életet élt itt a földön mint Isten Fia. Bennem is lakozhat, szállást vehet Jézus a Szentlélekkel együtt, befogadhatom őt a szívembe, életembe (Jn 1,12), noha én mindig bűnbocsánatra, kegyelemre szorulok.

4. vers: Itt is a Jelenések könyve jutott eszünkbe, hiszen ez a könyv részletesen beszámol arról, hogy Jézus visszajön értünk. Ő a Bíró, aki megítéli a népeket, és engem is. Ő majd rendet fog tenni ebben a világban, és övé lesz az utolsó szó, akit várunk! Aki, gondolatainkban is olvas, ismer bennünket.

6–9. vers: Az ezeréves királyságra utal. Itt Krisztus az egyedüli uralkodó. Béke lesz a világban, ember és állat

békében fog élni egymás mellett. De ez az időszak is végleges, ha jól tudjuk, ezután szűnik meg a mostani légkör, égbolt és föld szertefoszlik (2Pt 3,10). Új menny és új föld lesz. Édenkert.

2Krón 24,17–21: Szinte abszurd és elképzelhetetlen, hogy ez megvalósuljon. Azonban mégis reményt és vágyat kelt bennünk. Jó lenne, ha egyszer így lenne. De jó lenne, ezt kívánjuk!

Istennek ajándéka az, ha életünk útján mellénk áll egy testvér, és rámutat Isten szeretetére. A 19. és 20. verset olvasva nagyot dobbant a szívünk, hogy mit meg nem tesz Isten azért, hogy visszafordítsa gyermekeit a bűn útjáról. Ő nem akarja, hogy a bűnös elvesszen, hanem hogy megérjen útjáról és éljen.

Ha visszagondolunk eddigi életutunkra, hála tölt el, hogy ő már előbb keresett minket, mint hogy mi egyáltalán megismerhettük volna őt. Olyan testvéreket adott mellénk az úton, akik szeretnek, előrébb járnak a hit útján és imádkoznak értünk, és néha, amikor kell, rámutatnak bűneinkre! Ez nem mindig könnyű, de e nélkül nincs gyógyulás. Isten így tisztogat...

Óév este

▶ Ézs 30,8–17

Igehirdetési előkészítő

Van-e okunk ünnepelni?

Óév estéje, amelyre Jézus körülmelésének és névadásának előestéjeként tekinthetünk, „tulajdonképpen nem ünnep. Mégis, mint a polgári év végének, nagy a jelentősége. Az egyház felelőssége, hogy jól felhasználja ezt az alkalmat és a karácsonyi evangélium fényével vessen világosságot a mulandóság útjára, és Isten üdvözítő kegyelmének Krisztusban lett megjelenését hangsúlyozva, benne az Örökkévalót, a Változatlant megmutatva hálaadásra és bűnbánatra hívjon.” (JÁNOSSY 1944) A naptári esztendő utolsó napjának vidám évbúcsúztató jellegét mindegy ellensúlyozva az egyházi hagyományban a 16. századtól – az óegyházi evangéliumi perikópa mondanivalóját kiragadva (Lk 12,35–40, Múlik a kegyelem ideje) – a számadás, a mérlegkészítés, a bűnbánat témája vált hangsúlyossá.

Ez évben óévi alapigénket olvasva be kell látnunk, hogy mérlegkészítésre kevés alkalmat ad a kemény ézsaiási prófécia, legalábbis nem a hagyományos újévi fogadalmak formájában. Mélységét tekintve viszont mégis, hiszen Ézsaiás próféta kemény szóval int: bűnbánat, magunkba szállás, a változtatás igénye, sőt merőben más irányba fordulás, azaz megtérés nélkül nincs holnap.

Történelmi háttér – Ézsaiás próféciájának apropója

Ézsaiás próféta, aki egész szolgálata során azt hirdette, hogy a nép alapvető bűne az Istentől való elfordulás, az emberi élet minden területére kiható uralmának megtagadása, többször került összeütközésbe a királyi udvar politikájával. Amikor Ezékiás király csatlakozni szándékozott egy asszírelleses lázadáshoz, amit Asdód vezetett és Egyiptom támogatót, Ézsaiás tiltakozott. Véleményének nyomatékot adva ekkor tette egyetlen jelképes cselekedetét (20,1kk): meztelenül jelent meg a Jeruzsálemben összegyűlt követek előtt, hogy megmutassa, milyen lesz fogságba hurcolásukkor a jövőjük, és lebeszélje őket az asszírok elleni harcról. Ézsaiás az Egyiptommal történő szövetségekötés tervét az Isten iránti bűnös hitszegés bizonyítékának tekintette.

Ézsaiás próféciája (30,1–7) leleplezte az Egyiptomhoz húzó politikát annak látható jeleivel együtt: megrakott tevéket küldenek, veszélyes utakon indulnak, hogy megnyerjék Egyiptom jóindulatát. A próféta az Egyiptomhoz való közeledés politikáját két okból is problémásnak és elvetendőnek tartotta. Egyrészt Egyiptom most sem, mint ahogy korábban és másnak sem képes segíteni, azaz az egyiptomi segítség csupán illúzió („Hiszen Egyiptom csak ember, nem Isten!” 31,3). A fontosabb érv pedig, hogy ez a tett Isten elleni lázadás, amely bűnnek következményei lesznek. A nép csakis Isten segítségével reménykedhet, egyedül ő az, aki megmentheti az országot, ezért a vele való szövetséget kellene megújítani és megtartani.

A 7. vers végén Ézsaiás plasztikus és gúnyos képekkel fejezi ki Egyiptom erejét, akinek segítsége hiábavalóság (הַכֹּהֵן), őt magát pedig tehetetlen szörnyetegnek (הַיָּמִי) nevezik. Ráháb az ugariti irodalomban egy nőnemű, a káosz erőit megtestesítő tengeri szörny neve, aki Leviátán társaként volt ismeretes. Néhány helyen Egyiptom jelképes elnevezéseként fordul elő (lásd még Ézs 51,9; Zsolt 87,4; 89,11).

A szöveg határai, tagolása

A 8. vers mintegy a szakasz bevezetője, akár különálló versként is értelmezhető. Azonban fontos tény tartalmaz: Ézsaiás lejegyezte próféciáit az utókor számára. Mivel az igaz prófécia ismérve, hogy beteljesedik, ezért a lejegyzés elengedhetetlen igazolása volt Ézsaiás hitelének. A következő három vers, amely a hamis próféta és a nép saját szája íze szerinti prófétai jövendölés igényének témáját viszi tovább, igazolja, hogy a 8. vers része a szakasznak.

Fontosabb kérdés a 18. vers perikópához való csatolása. Ezt a lépést indokolná a szöveg műfaji meghatározása (eddig költői szöveg, 19. versről prózai szakasz) és tematikai tagolása egyaránt. A 18. vers beillesztése valamelyest

oldja a próféta által festett sötét jövőt és az elpártolás büntetése miatti kilátástalanságot, éppen ezért az igehirdetés súlypontját is máshová helyezheti. A 17. versig tartó szakaszban nem, csupán a 18. versben csillan fel a remény: az Úr megkegyelmezhet, irgalmazhat. Most még vár, de már türelme is kegyelem.

Alkalmi süketség (9–11. vers)

A hamis próféta az, akiknek nincs isteni küldetése, saját nevében, gyakran politikai indokkal lép fel, hazugságot prédikál. Bár mindig akadtak olyan próféták (1Kir 22; Jer 11; Jer 23; Ez 13; Mik 2,6–11), akik kielégítették a nép igényét, és hajlandóak voltak az uralkodó réteg akarata szerint prófétálni, a hangsúly mégsem a próféta személyén, hanem az általa mondott üzenet hamisságán van. A 10. vers különösen hangsúlyozza, hogy a látók (לְרֹאִים – 'akik látnak', a יהוה igéből képezve) csak bűnrészesek, az „engedetlen nép”, a „hazug fiak” azok, akik erős nyomást gyakorolnak a prófétákra, hogy üzenetük élet tompítsák és a hivatalos álláspontnak megfeleltessék. Mégsem a politikai manipuláción van itt a hangsúly, hanem elsősorban az Isten elleni lázadáson. Még inkább növeli a „hízogó dolgokra” szomjazók felelősségét a „pártütő fiak” (בְּנֵי סוּרְרִים) megszólítás 30,1-ben (ugyanezt a kifejezést találjuk 5Móz 21,18-ban is), és az „engedetlen nép” (עַם קָרִי), „hazug fiak” (בְּנֵי קְהָשִׁי) feddés a 8. versben. Mindezek rámutatnak arra a különleges kapcsolatra, amely a szövetségkötéssel Isten és az ő népe között alakult, és amelynek felrúgását jelenti Atyjuk tanításának megtagadása.

A nép nem kíváncsi Isten szavára, sőt magára Istenre sem, nevét sem akarják többé hallani. Az Izrael Szentje név említésével és annak ilyen formájú meggyalázásával a lehető legnagyobb szentségtörést követik el Isten ellen, ez pedig totális lázadást jelent.

Semmivé foszlik (12–14. vers)

A következő három vers szorosan kapcsolódik az előző szakaszhoz, hiszen az ott leírt tettek következményeit mutatja be két metaforával. Az Izrael Szentje név megismétlése aláhúzza az árulás (a nép jobban bízott Egyiptomban, mint Urában) és a hitehagyás bűnének súlyosságát, azaz az Isten törvénye és tanítása figyelmen kívül hagyásának vétékét, amelyek miatt elkerülhetetlen a büntetés. Ha repedés támad a magas kőfalban (כַּפְרִיץ נָפַל בְּבַעַה בְּחֹמֶה נִשְׁבְּרָה), az hirtelen és gyors pusztulással fenyeget. Ilyen, ha a nép a megingathatatlan Úr (Zsolt 62,8) félelmét felcseréli egy ingatag hatalomban (Egyiptom) való bizalommal. A földhöz vágott cserépkorsó apró és használhatatlan darabokra hullása a pusztulás mértékét hivatott bemutatni (נָבַל וְשִׁבְרָה וְשִׁבְרָה כְּשִׁבְרָה). A két metafora egyértelmű és érthető: a visszafordíthatatlan és kíméletlen pusztulás, a teljes összetörés mindenkit érint: az ország, valamint a társadalom minden részét és rétegét.

Széllal szemben (15–17. vers)

Ézsaiás prófécijának ezen a pontján mintha a megmenekülés reménysege csillanna meg, amikor a próféta változásra szólít fel Izrael Szentje nevében. A 15. vers khiazmusa fokozással erősíti a mondanivaló lényegét. A négy kifejezés mindegyikének jelentése ebben a kontextusban: 'nyugalom', azonban más hangsúlyokkal, más mellékjelentéseket erősítve fel. A שׁוּבָה megtérést, megfordulást, Istenhez való visszatérést, megváltozást, megjavulást jelent. Jelenti még a régiekkel való felhagyást, Ézs 30,15-ben pedig egyedi jelentéseként nyugalmat. A נָחָה elsődleges értelme 'nyugalom', de jelentése még 'jó hajlammal, indulattal viseltetni valaki iránt'. אִשְׁקֵשׁ ige értelme 'békességben lenni, békésnek lenni', de jelenti ezt is: 'nyugalmat találni, lenyugodni, nyugodtan viselkedni'. Végül בְּטָחָה bizalmat jelent, de fordíthatjuk így is: 'nyugalomban lenni, csendesnek, nyugodtan lenni, biztosnak lenni valamiben'. A khiasztikus szerkesztéssel az Istenhez térés, valamint a benne való bizalom emelkedik ki, ezek az alapjai a próféta által szorgalmazott változásnak.

A 15. vers utolsó mondata azonban mintha áthúzná az eddigieket: לֹא אֶבְרַח, azaz nem akartátok, nem egyeztetek bele, nem engedelmeskedtetek, nem követtétek. A próféta felhívja a figyelmet: ez a „nem akarás” végzetes lehet.

A 16–17. versek bemutatják, mi történik akkor, ha a nép Isten akarata ellenére cselekszik. A szójátékok még inkább kifejezik minden erőlködés hiábavalóságát, hiszen minden a visszajára fordul: Egyiptom legendás lovainak való vágatás (גִּיּוֹרִים) helyett menekülés (הַגִּיּוֹרִים), a gyors támadás (נִרְכָּב) helyett az üldözők lesznek gyorsak (יִקְלֵי).

Vesztegel az Isten (18. vers)

Ézsaiás prófécijának reménytelen, kilátástalan pusztulás lenne a végkicsengése a 18. vers nélkül. A reményt éppen az adhatja, hogy az Úr nem tesz semmit. Egyelőre még nem. Ahogy azt a חָכָה ige mutatja, amelynek jelentése Piel ige-törzsben 'várni, türelemmel lenni, késleltetni, elhalasztani'. Az Úr vár. Az igevers párhuzamos szerkesztése azonban még ennél is továbbmutat: készenlétben van, hogy könnyörületes legyen (a רִיַם ige jelentése 'felemelkedni, felemelni'). Isten már emeli a karját, hogy megkegyelmezzen. Azonban még nem most, most még vár. Előbb el kell jönnie az ítéletnek. Ám ez a várakozás reményt keltő, hiszen lehetőséget, esélyt ad a megtérésre.

Lehetséges igehirdetési vázlat: A múltó idő feléd sodor

1. Szeretjük kézben tartani a dolgokat, megtervezzük a napot, hetet, éveket akarunk előre látni, döntéseinket hosszú távú sikerek reményében hozzuk meg. Próbálgatjuk a határainkat, nem akarunk sem korlátot, sem segítséget. A magunk erejében bízunk, saját döntéseinkben,

megérzéseinkben. Nem akarunk semmi olyanról hallani, tudni, ami eltántorít, ami megakaszt saját megtervezett utunkon.

2. Pedig gyakran repedés keletkezik a magas kőfalon, és leesik, apró darabokra törnek a cserépedény. Saját terveink kudarcot vallanak, előre nem látott akadályokba botlunk. Kitől várhatunk ekkor segítséget? Hogyan hívjuk segítségül azt az Istent, akitől olyan távolra kerültünk, akiről hallani sem akartunk, akitől függetlenül akartunk létezni?

3. Ha nagy baj van, összekapjuk magunkat, és hajlandóak vagyunk a változtatásra. Összeírjuk a listát, elhatározzuk, abbahagyunk vagy éppen elkezdünk. Ez azonban kevés, tapasztaljuk. Valami sokkal mélyebb elhatározásra van szükség. Olyan fordulatra, aminek a szele elsodorja a szükségtelent az útból. Ha nincs meg ez a döntő fordulat, sehova sem visznek az apró lépések.

4. Harcaink, fordulópontjaink, akár „évfordulóink” kapcsán szeretnénk látni a boldog végkifejletet, de nem történik semmi. Az Isten pedig vár, nem pusztít el véglegesen, de nem is segít fel. Mire vár az Isten?

5. És mire várunk mi? Visszafojtott lélegzettel, éber figyelemmel. Hiszen nem tudjuk elhinni, hogy ez lesz a vége, mert nem olyan Isten ő. Most még vár, de már emeli a karját... Mert tudjuk, érezzük mi is, ha nincs Messiás, nincs reménység. Ha nincs Messiás, csak a vesztes csata van, összetörtség, kiüttlanság, pusztulás. Csak ez lenne akkor, ha nem volna Messiás.

Hivatkozott mű

JÁNOSSY Lajos 1944. *Az egyházi év útmutatása*. Sopron.

■ PETHŐ-UDVARDI ANDREA

Illusztrációk

VERS

Ady Endre: *Kocsi-út az éjszakában*

Milyen csonka ma a Hold,
Az éj milyen sivatag, néma,
Milyen szomorú vagyok én ma,
Milyen csonka ma a Hold.

Minden Egész eltörött,
Minden láng csak részekben lobban,
Minden szerelem darabokban,
Minden Egész eltörött.

Fut velem egy rossz szekér,
Utána mintha jajszó szállna,
Félig mély csönd és félig lárma,
Fut velem egy rossz szekér.

Dsida Jenő: *Hideg téli est*

Életünk hulló karácsonyfáján
halkan repesnek a lángok.
Fölöttünk és bennünk hömpölyög
a hidegáramú csönd.

Mosson ki, vigyen magával
fodros hátán mindent, ami volt:
esdő várakozások meddőségét,
kulcsoltkezű, hasztalan imákat.

Hópárnás nagy fenyők alatt
ülünk le a törpék közé,
burkolózzunk a hallgatásba
s húnyjuk le félig a szemünket.

S míg csillagok kezdenek pislákolni,
töprengünk az eljövő felől:
hogyan kellene megszólalni?
S mindent elülről kezdeni?

GONDOLATOK

„Semmilyen szél sem kedvező annak, aki nem tudja, milyen kikötőbe tart.”

Lucius Annaeus Seneca (Kr. e. 4 – Kr. u. 65) római sztoikus filozófus, drámaíró és államférfi

„Vannak ilyen szédülés-szerű pillanatok az életben, mikor az ember tisztábban lát mindent, érzi erejét, a lehetőségeket, látja azt, amihez eddig gyáva volt, vagy gyöngye. Ezek az élet változásainak pillanatai. Átmenet nélkül érkezik az ilyesmi, mint a halál vagy a megtérés.”

Márai Sándor (1900–1989) magyar újságíró, író, költő: *Az igazi*

„A rég várt is váratlanul ér, amikor végre bekövetkezik.”

Mark Twain (1835–1910) amerikai író, újságíró

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Dörgelemes, szigorú hangvételő igazszakasz. Nem is szívesen hallgatják a kortársak. De a maiak sem: nagyon nem illik a szilveszteri, évbúcsúztató hangulathoz.

A hitetlenség szólal meg belőle a törvény megtartása ellen. A mai külpolitikai helyzet (migráció) is eszünkbe juthat.

Írjátok fel! De mit? A megelőző részt, vagy az ez után következőket? És hová? Kötéltábla? Talán azért, hogy fennmaradjon a következő nemzedékeknek is.

Elgondolkodtató, hogy csak „fiakról” van szó. Hol van-

nak a nők? De ez bizonyára kortörténeti sajátosság. A fiak lehetnek a törvénytudók, sőt akár a törvényhozók is. Az ő feladatuk lenne a példamutatás.

Néha úgy érzi az ember, hogy jobb lenne vaknak lenni, nem látni a világ eseményeinek igazi mozgatórugóit. Egy mai lelkész vajon mennyire találkozik ezzel az elvárással (kísértéssel), hogy inkább hízog dolgokat mondjon?

Micsoda modern hangulatú szóhasználat: „módszer”. Ezt tényleg úgy lehet érteni, hogy „Isten hagyjon minket békén”? Hogy mondhat, gondolhat ilyet bárki?

Egy magas, erős kőfal eredeti célja szerint véd, biztonságot ad. De ha meggyengül, hirtelen veszélyforrássá válik azok számára, akiket addig oltalmazott.

A vágatás, rohanás nem csak az üldözés miatt van. Lehet a mai ember hétköznapi rohanása is, amit annyiszor mondunk, szinte már közhelyesen. Mi elől rohanunk? Tényleg üldöz minket valami vagy valaki?

Érdekes a számok kontrasztja. Egy legyőzi az ezret – megalázó. De az is érdekes, hogy hogyan lesz a következő félmondatban az egyből hirtelen öt. Így növekszik néhan a fenyegetés?

A megtérés segítene rajtatok: ez a lényeg. Milyen egyszerű lenne! De ki hajlandó ezt meghallani és főleg komolyan venni?

Érdekes kép, hogy ami a menekülés után ott marad, az egy zászlórúd. Természetesen a zászló nélkül. Mementóként. Gyáva (bűnös) népnek nincs hazája.

Újév

▶▶ 1Móz 17,1–8

Igehirdetési előkészítő

Meditáció

„Mindenható Isten” – Mennyire bízunk rá magunkat a mindenható Istenre: általánosságban tudjuk, vagy pedig a személyes életünkben számítunk-e rá?

Isten azt mondja: „Járj énelőttem!” – Ebben az új évben mindennap úgy kelek fel és úgy teszek meg minden lépést, hogy tudom, a mindenható Isten színe előtt vagyok.

„Megajándékozlak szövetségemmel” – Ha előtttem akarsz járni, képessé is teszek rá, hogy szoros közösségben legyél velem!

„Abrám arca borult” – Mást nem tudott és/vagy nem is akart tenni.

„Sok nép atyja leszel” – Most szívatsz? Vagy ez az igazság? Így 99 évesen jól jön egy kis megerősítés, de inkább jönne már a gyerek! Persze ilyenkor ez is több mint elégnek tűnik, de amikor jönnek majd a hétköznapi és Sára

ra aggályai, majd az lesz a kemény! (Ábrahám is nevetett: 17,17! Nem sokkal később pedig Mamré tölgyesénél Isten Sára kételyeit is szertefoszlatta.)

„Istened leszek” – A Mindenható Isten a mi Istenünk, az én Istenem! Hogy lesz az? Úgy, hogy rajta csüng a szívem, hogy ő lesz a legnagyobb kincsem.

Újévi fogadalmak, újévi ígéretések – de amit Isten ígér, az meg is lesz: nem biztos, hogy még ebben az évben, de meglesz!

Ábrahám feladata „egyszerű”: „Járj énelőttem, és légy feddhetetlen!” – Ne pedig azon igyekezz, hogy nagy népé legyél – azt én majd megadom. Ha te próbálkozol vele, az csak átok lesz rajtad (mint Izmaelen). A te feladatod, hogy én legyek az Istened, és én cserébe valóban az Istened leszek: neked és az utódaidnak is! Te keress engem, és én megadom az áldást! „Keressétek először az Isten királyságát és igazságát, és mindez megadatik nektek!”

Exegézis

1. vers: *Mindenható Isten*: gyakran előfordul ez a kifejezés Jób könyvében, valamint az ósatyáknál, különösen is a szövetségkötéssel és a sok utód áldásával kapcsolatban – vagyis a nehézségek közepette és a távoli jövőre nézve különösen fontos tudnunk, hogy Isten mindenható!¹

El-shaddai: a töve talán a *sin*: az *aser* 'aki' maradéka, a dalet + jod pedig az „elegendő” héber kifejezés töve – tehát az *El-shaddait* „Isten, aki elegendő”-nek lehetne fordítani.²

„Járj énelőttem, és légy feddhetetlen!” – egy szolgának a király iránti kötelessége. De még Izrael királyainak is kötelessége volt ez Isten felé (1Kir 9,4; 2Kir 20,3; RSB).

5. vers: *Abrám... Ábrahám*: Abrám = 'magasztos atya' – talán Ábrahám édesapjára, Táréra utal; Ábrahám = 'hasonlító': „sok nép atyja” – a régi neve a nemes őseire utal, az új neve a tőle származó jövőbeli nemzedékekre (RSB).

7. vers: *Utódaid*: Ábrahám leszármazottait jelenti az ígéret gyermekén, Izsákon keresztül (Róm 4,19; 9,6–9). A pogányok közül lett hívők úgy válhatnak ennek a szövetségnek a részeseivé, ha lelkileg beépülnek Izrael népébe (Ef 2,11–13) Jézus Krisztuson keresztül, aki Ábrahám legfőbb leszármazottja (Gal 3,16.26–29; RSB).

Örök szövetség: Krisztusra mutat: benne Isten öröktől fogva eltervezte az emberiséggel kötött szövetségét, ami az örökkévalóságra szól (MHC).

8. vers: *Kánaán egész földjét birtokol örökre*: Isten már korábban odaígérte Ábrahámnak Kánaán földjét (1Móz 15,18), de amikor itt örökre odaígéri neki ezt a földet, az

¹ *Reformation Study Bible* (RSB). <https://www.biblegateway.com/resources/reformation-study-bible/toc/> (Megtekintés: 2016. november 1.)

² *Matthew Henry's Commentary* (MHC). <https://www.biblegateway.com/resources/matthew-henry/toc/> (Megtekintés: 2016. november 1.)

már a menny előképe (Zsid 11,16). Ahogyan Kánaán földjét Isten Ábrahám testi leszármazottjainak adta, úgy a meny-nyet Ábrahám lelki utódainak adja (MHC).

Az igehirdetés vázlatja – Járjunk a Mindenható Isten előtt!

1. a) Micsoda évkezdés lenne, ha január elsején kapnánk egy telefonhívást, és közölnék velünk, hogy valami távoli idős rokonunktól, akinek a létezéséről eddig nem is tudtunk, több milliárd forintnyi vagyont örököltünk? Ennél sokkal nagyobb csoda: Jézusért immár nemcsak Ábrahám, de mi is szövetségre léphetünk és szövetségben élhetünk a mindenható Istennel!

b) Ha jobban örülnénk néhány milliárd forintnak a bankszámlánkon, mint hogy magának a Mindenható Istennek a szövetségesei lehetünk, akkor finoman szólva is keveset képzelünk Istenről! Vagy értelmezési nehézségeink akadnak a „Mindenható” kifejezéssel, vagy egyszerűen nem gondoljuk azt, hogy Isten szeretne bennünket, és a javunkat akarná! Vizsgáljuk meg ezt a két dolgot.

2. a) De talán érezzük, hogy egyelőre még nem teljes a kép. Hiszen ha ez ilyen egyszerű lenne, akkor a hívők élete csupa örvendezés és istendicsóítás lenne. A tapasztalat azonban mást mutat.

Félelmek, aggodalmak, szenvedés – Isten szava erről is beszél: mindez a bűneink miatt van, amelyek fel-lazítják az Istennel kötött szövetségünket – ezért küzd-
nünk kell érte!

b) Nem volt ez máshogy Ábráhámmal sem, sőt! Még nem kaphatta a Szentlelket. Az ő életéből tehát sok min-
dent megtanulhatunk arról, hogy hogyan kell küzdenünk azért, hogy az Istennel kötött szövetségünkben megma-
radjunk szorosan Isten mellett. Nézzünk most meg ezek-
ből néhányat a mai igénk alapján!

3. a) Az első dolog, amire oda kell figyelnünk az Istennel megélt kapcsolatunkban, hogy tudnunk kell Istenről, hogy ő a mindenható Isten! A Sátán ugyanis éjjel-nappal, szünet nélkül azon fáradozik, hogy ezt az egyszerű és alap-
vető igazságot megkérdőjelezze bennünk. Az Istenbe vetett valódi hitre egy példa: Beleülnénk-e a kötél-táncos ta-
licskájába? (Lásd az illusztrációt alább.)

b) Ehhez a bizonyossághoz pedig úgy kerülhetünk a legközelebb, ha azt tesszük, amit Isten Ábráhámnak pa-
rancsolt: „*Járj énelöttem, és légy feddhetetlen!*” (1Móz 17,1c) Ez a második és harmadik dolog, amit a mai igénk alapján megtanulhatunk Ábrahám életéből.

c) „*Járj énelöttem!*” Nem fizikai helyről van itt szó, hanem a lelkünk, a szellemünk állapotáról! Mennyire va-
gyunk tisztában azzal, hogy életünk minden pillanatában a mindenható Isten jelenlétében vagyunk?

d) Ebből következik: „...és légy feddhetetlen!” Vagy-
is legyen büntelen, tiszta, tökéletes. Isten kegyelmes hoz-
zánk! Akkor is ránk árasztja az áldásait, ha nem tudjuk tel-
jes mértékben követni a parancsait, de őszinte szívből tö-
rekszünk rá. A lényeg, hogy akarjunk és törekedjünk Isten
közeliében maradni! Ez legyen a legfőbb célunk!

Jézus azt mondta: „*Keressétek előbb az Isten országát (királyságát) és igazságát, és ezek is mind ráadásul meg-
adatnak nektek!*” (Mt 6,33) Isten azt akarja, hogy olyan-
nak lássuk a valóságot, amilyen az valójában: a minden-
ható Isten minden jóság, szépség, öröm, szeretet és bol-
dogság forrása. Egyedül benne van örök életünk. Ezért
legyen ő maga számunkra a legdrágább kincs, és enged-
jük meg neki, hogy ő áldjon meg bennünket mindazzal,
amire valóban szükségünk van, és ami után igazán vá-
gyakozunk.

Nézzük Ábrahám példáját! Az ő szívének egyik leghőbb
vágya volt, hogy fia szülessen Sárától. Isten pedig megígér-
te neki, hogy ez a vágya be fog teljesedni. De az ehhez ve-
zető út nem az volt, hogy különböző termékenységnövelő
szereket és praktikákat mutatott Isten Ábráhámnak, ha-
nem azt parancsolta neki, hogy legyen ő, vagyis Isten az el-
ső és a legfontosabb az életében! És Ábrahám valóban elju-
tott odáig, hogy Isten lett a legfontosabb számára. Hiszen
miután Isten megáldotta őt egy fiúgyermekkel, Ábrahám
kész lett volna odaadni azt a gyermeket is Istennek, ami-
kor Isten azt kérte tőle.

Ábrahám így sokkal többet kapott, mintha csak egy gye-
reket kapott volna Istentől. Mert megismerte a világ min-
denható Urát, és szoros szövetségben élt vele. Új nevet is
kapott, mert az egész élete megváltozott. Istene lesz: a „*Járj
előttem!*” felszólításból személyes kapcsolat épül.

4. Amikor Isten ezeket mondta Ábráhámnak, Ábrahám
arcra borult, mert Isten jelenléte és szentsége olyan súly-
lyal nehezedett rá. Kezdjük ezért most azzal ezt az új évet,
hogy mi is leborulunk a mindenható Isten előtt! Bátran
vessük belé minden bizalmunkat, igyekezzünk az ő színe
előtt járni és az ő akaratát cselekedni, hogy megtapasztal-
hassuk közelségének csodáját és hatalmát a mindennap-
jainkban, és hogy földi életünk után a mennyben megta-
pasztalhassuk a vele kötött szövetség áldásainak tökéle-
tes beteljesedését.

Hivatkozott művek

Reformation Study Bible (RSB). <https://www.biblegateway.com/resources/reformation-study-bible/toc/>. (Megtekintés: 2016. november 1.)

Matthew Henry's Commentary (MHC). <https://www.biblegateway.com/resources/matthew-henry/toc/>. (Megtekintés: 2016. november 1.)

Illusztráció

TÖRTÉNET

Charles Blondin 19. századi kötéláncos volt. Többször is átmegyett a Niagara-vízesés felett egy kötélen, biztosítókötelek nélkül. Volt, hogy zsákruhát húzott a fejére, és úgy ment át. Egy másik alkalommal vitt magával egy sütit és tojásokat, és omlettet készített a kötélen! Állítólag egy alkalommal úgy ment át a vízesés felett, hogy egy talicskát tolt maga előtt. Miután átért a túlpartra, megkérdezte az őt bámuló tömeget, hogy elhiszik-e, hogy egy embert is át tud tolni a talicskában. A tömeg hangos igenlésbe kezdett. Aztán Blondin kért egy önként jelentkezőt. A tömeg akkor hirtelen elnémult, és mindössze egyvalaki jelentkezett. Más dolog általában hinni, hogy Isten mindenható, és más dolog az életünket is rábíznunk.

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Ábrahám idős ember volt, Isten mégis nagy dolgot tett vele. Érdekes és elgondolkodtató, hogy a Hágárral történt magánakció után Isten nem inti meg, hanem megismétli neki tett ígéretét. Nem értem, miért tette ezt az Isten.

Isten Ábrahámhoz való ragaszkodását látom. Kiválasztotta, mert általa akarja véghezvinni tervét. Úgy látszik, hogy Istennek az idős emberrel van terve. Jó erre gondolni életünk vége felé.

Nem értem, mit jelent: „Járj előttem”. Isten jár mindig az ember előtt, és nem fordítva. Talán csak azt jelenti, hogy minden dolgát vigye Isten elé?

A szövetségkötésnél csak azt látom, hogy mit ígér az Isten, de Ábrahám válaszát nem olvashatjuk. Mintha Ábrahámnak nem osztottak volna lapot. Egyoldalúnak vélem Isten akaratát a szövetségkötésben.

Ábrahám arcra borulásában az Isten hatalmának, nagyságának elismerését vélem felfedezni. Vajon miért hiányzik ez az arcra borulás ma az istentiszteletünkön? A Luther-filmben láttam, hogy amikor pappá szentelték, akkor teljes testével a földön feküdt, kiterülve. Hol vagyunk ettől a mozdulattól?

Miért csak Ábrahám népével lépett szövetségre az Isten? A többi nép nem volt fontos Istennek? Ma is ilyen kivételezett helyzetben vannak Ábrahám utódai?

Isten örök szövetségre lép Ábrahámval. Ez Ábrahám utódainak is örök elkötelezettséget jelent. Vállalható-e ez a szövetség, ez az elkötelezettség ma az ember felől nézve? Nem világos nekem, hogy mit is jelent konkrétan ez a szövetségkötés a ma élőknek. Mit kell tenniük, hogy teljesüljön a több ezer évvel ezelőtt történt szövetségkötés? Mi van, ha ezt a mai kor embere, az utódok nem vállalják fel?

Ábrahám a hit ősatyja. Nem a hite miatt kapta az ígéretet az Istentől, hanem mert Isten ajándékozó kedvében volt. Így a szövetségben kapott minden ígéret Isten ajándéka.

Vízkereszt ünnepe

▶ Mt 2,1–12

Igehirdetési előkészítő

Bevezetés

Epifánia (vízkereszt) az egyházi év második nagy Krisztus-ünnepe. Míg a keleti egyház eredetileg Jézus születéstörténetét helyezte a középpontba, a nyugati egyház istentiszteletein Jézus megkeresztelésének jelene vált hangsúlyossá a 4. századtól. Az ünnep tartalma a középkorban tovább bővült: Jézus születése és megkeresztelése mellett a kánai menyegző is helyet kapott a liturgiában. JÁNOSSY Lajos *Az egyházi év útmutatása* című könyvében említi azt a középkori szertartáskönyvet, amely szerint „az egyház ezt a napot hármassal kinyilatkoztatás alapján üli meg, ezért van három neve” (1944, 16. o.): *epifánia* (Krisztus megjelent a pogányoknak, vagyis a napkeleti bölcseknek); *teofánia* (a Szentháromság kinyilatkoztatta magát Jézus megkeresztelésénél); *bethfánia* (a kánai menyegzőn Jézus az első csodajellel megmutatta dicsőségét).

E három közül istentiszteletünkben az epifánia dominál, hiszen az igehirdetési alapigén kívül több utalás is történik a napkeleti bölcsek történetének egy-egy elemére. A bevezető zsoltsárrészletekben (Zsolt 72,11.17; 138.2) az Isten előtti térdre borulás hangsúlyos, míg a Kyrrie egyszerre idézi fel a nap témáját (Jézus Krisztus a világ világossága), valamint az ünnep epifánia és teofánia jellegét. A kollektáimádság és az ünnephez kapcsolódó énekek (185,186) témája a bölcseket vezérlő csillag, ehhez kapcsolódva pedig a sötétség és világosság/világ világossága kontrasztja, amely már az igehirdetés felé vezet.

Exegézis

Az igehirdetési alapigét egy-egy *álm* keretezi. Közös vonásuk, hogy szorongatott helyzetben lévőknek nyújtanak útmutatást. Mt 1,20 szerint József szerette volna titokban elbocsátani feleségét, mivel kitudódott áldott állapota, ám az Úr angyala megjelent álmában, és feladattal bízta meg. „Ne félj magadhoz venni feleségedet, Máriát, mert ami benne fogant, az a Szentlélektől van.” (Mt 1,20) A születendő gyermeket az angyal utasítása szerint Jézusnak kell majd

elneveznie, „mert ő szabadítja meg népét bűneiből”. Az ígéhirdetési alapige végén ismét nehéz helyzetben ad útmutatást az Úr: a napkeleti bölcsek végül mégsem térnek vissza Heródeshez frissen szerzett értesüléseikkel, hanem más úton indulnak haza.

Lukács evangéliumával szemben Máté tudósítása meglehetősen szűkszavúan indul: „Amikor Jézus megszületett a júdeai Betlehemben Heródes király idejében...” Nem olvashatunk arról a megerőltető, hosszú útról, amelyre Mária és József a népszámlálás miatt kényszerült, nem kapunk részletes leírást Betlehem környékéről és a szállásról sem.

Míg Lukács csupán megemlíti Augustus császár és Cirénius helytartó nevét a történelmi elhelyezhetőség miatt, addig Máté tudósításában Nagy Heródes aktív szereplő. A napkeletről érkező vándorok aggasztó híre miatt „nyugtalanság fogta el, és vele együtt egész Jeruzsálemet”. Ebből a félmondatból rövid betekintést nyerhetünk a lelkébe: félti a hatalmát, szorong, és szorongása a népre is áterjed. Karner Károly Máté evangéliumáról szóló kommentárjában arról olvashatunk, hogy Nagy Heródes tehetséges uralkodó volt: Kr. e. 37-ben elfoglalta Jeruzsálemet, és nem riadt vissza a legkíméletlenebb eszközöktől sem, hogy leszámoljon az ellene szegülőkkel. Kegyetlensége ellenére sem szilárdíthatta meg azonban hatalmát, hiszen idegen származása miatt nem élvezhette a nép egyhangú támogatását. Ennek ismeretében nem csodálkozhatunk, hogy nyugtalanítani kezdte a zsidók királyának születéséről szóló hír.

Az igazságszav további főszereplői a napkeletről érkező bölcsek, az eredeti görög szöveg szerint mágusok (μάγοι). Karner Károly szerint a kifejezés egyaránt utalhat a méd-perzsa papi rend tagjaira, a varázslókra és a babiloni csillagjósokra. Úgy, ahogy a Lukács evangéliumában szereplő pásztorokról, a napkeleti bölcsekről sem derül ki további információ: nem tudjuk a nevüket (Gáspár, Menyhért és Boldizsár nevével a 9. századtól találkozhatunk), és az eredeti görög szöveg alapján a származási helyük sem azonosítható (ἀπὸ ἀνατολῶν).

Pontos információk hiányában a születéstörténetet feldolgozó filmek, regények alkotói a saját fantáziájukra hagyatkoztak a karakterek megformálásakor. Lewis Wallace *Ben Hur* című regényének nyitójelenetében például egy idegen várakozik a sivatagban. Miközben a homoktengert fürkészi, ezt mondja: „Eljönnek. Aki engem vezérelt, az vezérli őket.” Hamarosan meg is érkeznek útitársai, és együtt ül le a sátorban Gáspár, a görög, Menyhért, a hindu és Boldizsár, az egyiptomi. Mi az, ami összeköti őket? Mindannyian a megváltást keresik: Gáspár egy zsidó hajótöröttől, Ben Hurtól értesül a messiási váradalmakról. Menyhért akkor pillantotta meg a csillagot, amikor imádkozva, böjtölve elvonult a Himalájába, hogy rátaláljon Istenre. Boldizsárt a Nílus közelében szólította meg a földöntúli hang: „A megváltás küszöbön van. A világ távoli vidékeiről való két férfúval együtt megtalálod majd

az Üdvözítőt, és tanúsítod jövetelét. Reggel indulj el, és találkozzál velük. Midőn mindnyájan Jeruzsálemben, a szent városba érkeztek, kérdjétek a népet: hol van az, aki a zsidók királyának született? Mert mi keleten láttuk csillagát, és imádására indultunk. Bízzál a Lélekben, aki vezérel téged.” (WALLACE 1983, 15–16. o.)

A csillag nemcsak a művészeti alkotásokban, hanem az igazságszavban is nagy szerepet kap (2., 7., 9. és 10. vers). Isten látható jelet ad a pogányoknak, a fényt használja ahhoz, hogy elvezesse a bölcseket a világ világosságához.

Úgy tűnhet, mintha a gyermek Jézus háttérben maradna az igazságszavban, és csak a 11. versben lépne elő főszereplővé. Pedig mindvégig őrá irányul a figyelem: a bölcsek örömmel és izgalommal tudakozódnak felőle, és nem akarják fölöslegesen vesztegetni az idejüket Jeruzsálemben. Heródes gondolatait szintén az eljövendő király tölti ki: a főpapoktól és írástudóktól megtudakolja a születési helyét. Nem tud együtt örülni a vándorokkal. Diplomatikusan arra kéri az idegeneket, hogy adjanak hírt a gyermekről, hogy ő is csatlakozhasson az őt imádókhoz, ám valójában gyilkos szándék vezérli.

Míg a bölcsek Istenre bízzák magukat az úton, hűségesen követik a csillagot, és szomjaznak a Jézussal való találkozást, addig Heródes riválist, trónkövetelő ellenséget lát benne. Ferenczy Zoltán ígéhirdetési előkészítőjében rámutat arra, hogy mennyire különbözik Heródes és a bölcsek lelke: míg előbbinek „belső rendezetlensége” tárul fel, elveszíti a nyugalmát, addig a bölcsek éppen azáltal jutnak Isten közelébe, hogy nyitott szívvel, hűségesen követik az égi jelet. Míg Heródes lelke a sötétségben, a hatalom csapdájában, félelmei között, felkavart, feldúlt lelkiállapotban (ἐταράχθη) marad, addig a bölcsek megéreznek valamit a világosságból, amely egyre csak vonzza őket. Ez az emelkedett lelkiállapot akkor éri el a csúcspontját, amikor leborulva imádják (προσεκύνησαν) a gyermeket. Ez a jelenet egyben előképe is annak az örömteli, univerzális eseménynek, amelyről a Filippi levél Krisztus-himnuszában olvashatunk: „...*hogyan Jézus nevére minden térd meghajoljon, mennyieieké, földieké és földalattiaké*” (Fil 2,10).

Igehirdetési vázlat

Aki keres, az talál. . .

Az ember alaptermészetéhez hozzátartozik a kutakodás, a keresés. Először a közvetlen környezetünket ismerjük meg, majd egyre messzebbre merészkedünk otthonról. Kiskorunktól kezdve megragadják képzeletünket azok a történetek, amelyeknek hősei keresnek valamit: csodás tárgyat, szerelmet, kincset. Az ifjúsági irodalomban és a filmes világban is közkedvelt szereplőknek számítanak a kalózok, akik nagy lelkesedéssel vágnak bele az utazásba. Igazán akkor válik izgalmassá a helyzetük, amikor elveszik

a térkép egy darabja, vagy ha rejtvények sorozatát kell megfejteniük ahhoz, hogy közelebb kerülhessenek a kincshez. Mint tudjuk, kitarításukat előbb-utóbb siker koronázza, és meggazdagodva térnek haza.

Akit Isten vezet, talál. . .

Isten a legnagyobb kincset adta a világnak a betlehemi istállóban: a Messiást, a Megváltót, az Emberfiát, a számára legdrágábbat. Mégsem tolonganak körülötte a látogatók. Miért? Mert a bűnös, Istentől eltávolodott emberek nincsenek tudatában annak, hogy mire vágnak leginkább: Isten közelségére és bűnbocsátó szeretetére. Isten éppen ezért látható és hallható jelekkel vezeti el néhányukat a jászolhoz. Jézus születése világméretű, nyilvános esemény, mégis kevesen lehetnek részesei a menny és föld örömnepének.

Isten nem a főpapokat és írástudókat vezeti a jászolhoz, akik ismerik a próféciákat. Nem is a leggazdagabbakat és legnagyobb hatalommal bírókat invitálja (Heródes), hanem a pogányokat, akik örömmel kelnek útra. Nem azok hajthatnak térdet előtte, akiket tudományos kíváncsiság vagy egyszerűen a szenzáció lehetősége hajt: míg Lukács evangéliumában a környéken tanyázó pásztorok, addig Máté evangéliuma szerint a napkeletről érkező bölcsek pillantgatják meg a világ világosságát. Utóbbiak a Messiás iránti szeretetüket és tiszteletüket ajándékkal is kifejezik: aranyat, tömjént és mirhát adnak Isten Egyszülöttének.

Kétféle ember szerepel a történetben: azok, akik földrajzilag távol vannak Istentől, szívükben mégis egészen közel hozzá, és azok, akik földrajzilag ugyan közel, szívükben mégis végtelenül messze vannak tőle. Jézushoz közeledve az öröm és az Isten dicsősége feletti örvendezés egyre növekszik a szívekben, míg a távol maradók lelkét a jó hír hallatán nyugtalanság üli meg. „Amikor ezt Heródes király meghallotta, nyugtalanság fogta el, és vele együtt az egész Jeruzsálemet.” (Mt 2,3)

A mai világ szomorú tapasztalata ez: hallanak ugyan arról, aki gyökeresen megújíthatná az életüket, mégsem mozdulnak, hogy megismerhessék. Heródes királyhoz hasonlóan ma is sokan szenvednek a nyugtalanságtól, szorongástól, pozíciójukba kapaszkodnak, és nem mernek felszabadultan odalépni ahhoz, akinek országa nem e világból származik. Ma is sokan vannak, akik – a főpapokhoz és írástudókhoz hasonlóan – ismerik az Írást, gyakorolják a hitüket, mégsem indulnak el, hogy személyes kapcsolatba léphessenek vele.

Távol és mégis közel. . .

A bölcsek távolról jönnek, mégis nagyon közel kerülnek Isten Egyszülöttéhez. Alázattal, örömmel és nyitott szívvel hajtanak térdet előtte.

Hozzánk hasonlóan mi is leborulva imádkozhatjuk a legnagyobb királyt, akinek bűneink bocsánatát köszönhetjük. Mi, Istentől elsodródott, bűneink miatt tőle távol ke-

rült emberek térdet hajthatunk keresztje előtt, és letehetjük legnagyobb ajándékunkat, amink csak van: a szívünket. A három bölcshöz hasonlóan számunkra is lehetséges a vele való találkozás: Isten minket is látható (kereszttség, úrvacsora) és hallható (igehirdetés) jelekkel hív jelenlétébe. Felszabadultan örvendezhetünk, amiért életünk legdrágább kincsével ajándékoz meg: Jézussal, aki előtt egy napon minden térd meghajol majd: „...mennyeieké, földieké és földalattiaké; és minden nyelv vallja, hogy Jézus Krisztus Úr, az Atya Isten dicsőségére.” (Fil 2,10)

Hivatkozott művek

JÁNOSY Lajos 1944. *Az egyházi év útmutatása*. Sopron.

WALLACE, Lewis 1983. *Ben Hur*. Szent István Társulat, Budapest.

■ KOCH SZILVIA

Illusztrációk

DALSZÖVEG

Gen Verdre: *Ó, szívem kincset talált*

Ó, szívem kincset talált,
Fénylőbb csillagnál, napnál,
El nem veheti senki már,
Mit mélyen a szívem bezár.

Minden, ami volt enyém,
Mindaz most már a tiéd,
Elhagytam minden kincsem én,
Hogy menjek veled s feléd.

Kincsem, ó, Jézus, te légy!
Indulok mindig feléd.
Vágyom odaadni mindent,
S megtalálni benned, mi a szabadság.

Ó, szívem rég várt reád,
Benned életre talált.
Élek, de nem én élek már,
Hisz Te vagy, kit a szívem bezár!

TÖRTÉNET

„– És a fény belső világossággá lett – folytatta Boldizsár –: s mint útmutató, velem maradt. [...]”

Csend lett, sóhajok törtek át rajta és könnyek szentelték meg. Majd együtt kimentek a sátorból a sivatagba, amely olyan csendes volt, mint nyári éjszakán a temető. A nap csaknem leáldozott. A tevék aludtak.

Kevéssel ezután szedték a sátort, s a lakoma maradványaival együtt visszarakták a ládába, majd mindegyik

felült tevéjére, és megindultak a hideg éjszakában, nyugati irányban. Lassanként feljött a hold. És amint a három hatalmas, fehér teve nesztelen léptekkel tovasietett a csillagos éjszakában, hirtelen, nem magasabban, mint egy alacsony dombtető, lobogó láng lobbant fel előttük a levegőben: midőn odanéztek, mindez vakító fényű gömbbé tömörült. Szívük hevesen dobogott, a lelkük megrendült, és egy hanggal kiáltottak fel:

– A csillag... a csillag! Isten velünk van!”

Lewis Wallace (1827–1905) amerikai ügyvéd, politikus, író: *Ben Hur*

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

A jól ismert szakaszból nehéz első hallásra szólni, mert ez azon bibliai locusok egyike, amelyeket nem először hallunk. A betlehemi történet már-már közhelyszámba menő eseményei csak alaposabb elgondolkodás nyomán válnak beszédessé. (Ahogyan az akár a napkeleti bölcsek szájába is illő népének, a „Kirje, kirje, kisdedecske...” ismert kezdetében sem feltétlenül halljuk rögtön meg a Kúriosz előtt leboruló imádat hangját.)

A textus *legfontosabb üzenetének azt tartjuk, hogy az inkognitóban született zsidó király a népek királya*. Egy nem zsidó napkeleti nép képviselői jönnek őt imádni. Nem zsidó belügyről van tehát szó, hanem világrengető eseményről. Ehhez a központi üzenethez szorosan hozzátartozik a már itt felsejlő szomorú végkifejlet: a zsidó nép élén a királlyal *nem ismeri őt el, és vesztére tör*. Az utolsó versben olvasott álomban kapott kijelentés tehát lényeges elem, és nem egyszerűen a történet lekerekítése.

A napkeleti bölcsek története, noha ők egy más világból érkeztek, és nem az Ószövetség népének képviselői, az idézett ószövetségi prófécia által válik jelentőségteljesé és érthetővé, ahogyan ez az egész Krisztus-eseményről elmondható.

Érdekes párhuzamot fedezünk fel a pusztai vándorlás során a tűzozslopot és felhőt követő nép isteni vezetése és a csillagot követő bölcsek isteni vezetése között. Életünk-re is igaz tanulsága a textusnak, hogy Isten vezet; a vezérlő jelek ugyan sokfélék lehetnek, azonban ezeket hit által nekünk kell felismerni. Isten kísér, jeleket ad, hogy a cél felé haladjunk – bátran keresd őket, és bízd rá magadat!

Az igében nem említett, de egy kis költői képzelettel meglátható álnok villanás a most született gyermek iránti hódolat szándékát nyilvánító Heródes szemében utal arra a tényre, hogy az övéi nem fogadják be őt. Ez emlékeztet minket a mai helyzetre, amikor a „keresztény” Európa egyre kevésbé fogadja be a mindig érkező Urat, törvényeiben és közéletében egyre kifejezettebben határolódik el Krisztustól, miközben távoli, nem keresztény országokból tömeges ébredésének hírért halljuk.

Szép és kifejtésre érdemes gondolat, hogy aki találkozik az Úrral, előtte hódolattal leborul és Úrként imádjá, az már „nem azon az úton tér haza”, amelyen Jézushoz érkezett. Megváltozott életre hívja őt – nem álomban kapott kijelentés, hanem Jézus szava: „*Menj el, és többé ne vétkezzél!*” Erre a megváltozott életre gyakran könnyebben jutnak el a nem „templomos múltú” bűnbánók, mint az Írással régtől ismerős, igehirdetői szófordulatokkal megtömött fejű, „rendes” gyülekezeti tagok. Ahogyan egyébként a napkeleti bölcsek sem imádkozhatták a *Sómát*, a zsidó hitvallást, akik pedig tették, nem láttak benne mást, csak az ács fiát.

Ahogyan az akkori vezető, a zsidó király nem kereste alázattal az isteni útmutatást uralkodásához, úgy ma sem kérnek vezetőink bölcsességet Istentől, hogy vezessék népüket. Nem csoda, hogy nem veszik észre a jeleket, ahogyan Heródes sem látta meg a feltűnt üstökösben a jelet, és nem kapnak kijelentést, ahogyan Heródes sem kapott. Vetekszenek a hatalomért, ahogyan Heródes, aki göggyében elkövette a romlást hozó balgaságot, amikor még Istennel is vetekedett a hatalomért (betlehemi gyermekgyilkosság).

Vízkereszt ünnepe után 1. vasárnap

▶ Lk 2,41–52

Igehirdetési előkészítő

Bevezető

Az esztendő második vasárnapja még annyira a naptári év kezdetéhez tartozik, hogy teljesen rendjénvaló, hogy még foglalkoztasson bennünket az új kezdet témája. A tizenkét éves Jézus története mindenesetre e körül forog, hiszen egy induló életről, egy valódi, új kezdetről van szó benne, és érezzük is a történetben, hogy itt valami fontos és új dolog van kialakulóban. Lukács evangélista őrizte meg egyedül ezt a történetet abban az evangéliumban, amelynek számára fontosak a messziről jöttek, a kívülről, a peremre szorultak. Ez az evangélium szól egyedül a tékozló fiúról, az elveszett juhról és drahmáról, és ebben az evangéliumban olvassuk azt is, hogy a római százados dicsőítette Istent Jézus keresztyje alatt – mert Lukácsnak fontosak mindazok, akik messzebb, a peremen vannak, nem tartoznak a fősodrásbeli derékhadhoz. Egy kicsit mindnyájan ilyenek vagyunk, különböző okokból, és minket is biztatni akar most az evangélium. A gyermekek is ilyenek, akiket nem lehet egészen komolyan venni, akik a felnőttek szemében szükségképpen mindig egy kicsit másodlagos körbe tartoznak. A bibliai időkben sem volt ez másként; emlékezzünk csak, miként akarták a tanítványok elküldeni a gyerekeket Jézus közeléből.

Textus

A vízkereszt utáni első vasárnap témája: Krisztus dicsőségének megjelenése a világban. Krisztus megjelenik a családban, a meghitt családi, illetve a tágabb közösségi, gyülekezeti életben, a templomban és a világban. Megjelenik a világban az evangélium, a szeretet és a szabadság benne.

A kijelölt szakaszban bepillantást nyerhetünk abba, hogy egy család hogyan hordozza, hogyan őrzi, hogyan jeleníti meg és teszi élhetővé azokat az értékeket, amelyeket olyan nyilvánvalóan fontosnak tart. Éppenséggel ebben a mai evangéliumban olyan világos lehet számunkra az, ahogyan elkezd Lukács fölvezetni, hogy hogyan is történik meg a tizenkét éves Jézus elveszése a templomban. Azt mondja a bevezető képben, hogy „szokás szerint” József, Mária és Jézus elmentek húsvét ünnepére Jeruzsálembe. Amikor tizenkét éves volt, szintén elmentek oda. Aztán pedig a szakasz végén ezt olvassuk: Jézus – miután mindez megtörténik – hazamegy szüleivel Názáretbe, és engedelmeskedik nekik.

Tehát egyfelől azt látjuk, hogy a szent család életében egészen nyilvánvaló a szokás szerint tenni valamit. A szokásoknak, a hagyománynak, a vallás gyakorlásának, a törvény tiszteletének, az engedelmességnek az értékei itt egészen magától értetődőek. Ezzel kezdődik az evangéliumi szakasz, és ezzel is fejeződik be.

A szabadság mint érték

Igen ám, de ennél sokkal többről van szó. Mert miközben egészen világos, hogy ennek a családnak az életében a hagyománytisztelet, a törvény megtartása, az engedelmesség, a szokások megbecsülése fontos, ezzel párhuzamosan a vele szemben álló érték is ugyanennyire nyilvánvalóan valósul meg. Gondoljunk a szabadságra. Adnak ennek a tizenkét éves kislánynak akkora szabadságot, hogy elveszhet. Nem is akárhogy veszhet el, hanem akkora szabadsága van, hogy egy egész napig föl sem merül, hogy esetleg nincsen meg. És aztán gyönyörű szabadság az, ahogyan Mária és József háromnapi keresés után, nyilvánvalóan természetes aggodalommal, ijedelemmel, szorongással, bizonytalansággal telve végre meglátják a fiukat, és akkor – azt mondja az evangélista – nagyon meglepődnek, elcsodálkoznak azon, hogy ott találják a templomban, és mennyire szabadok abban, ahogyan erre a helyzetre reagálnak. Szó sincs arról, hogy nekiesnek a fiúnak: „Hogy képzelted ezt?! Hogy tudad ezt megtenni velünk?!”, hanem a saját érzéseiktől, a saját indulataiktól, a saját aggodalmuktól eléggé szabadon azt mondják: nem pontosan értjük, mi is történt itt, szeretnénk megtudni. Mondd el nekünk, miért cselekedtél így? Micso-

da belső szabadsága ez Máriának és Józsefnek, mekkora szülői szabadság!

A szabadságnak ára van

Látjuk a külső és a belső szabadságot. Azért fontos, hogy Jézust, Máriát és Józsefet ebből a szempontból is lássuk, mert ez azt jelenti, hogy itt egymással szemben álló értékek valósulnak meg. Egymással szembenálló értékeket valósítanak meg ebben a családban, mint minden családban. Óriási kihívást jelent nyilvánvalóan nekik is, hogy látják az értékekkel szemben álló értékeket. Mert éppenséggel tudhatjuk azt, hogy nagyon sokszor egy családban óriási érték az engedelmesség, de szabadsággal kell érte fizetni. Ismerik az engedelmisséget, a tekintélytiszteletet, de éppen azon az áron valósítják meg, hogy a kicsinek hallgass a neve. Hogy a gyerek ne szóljon bele, majd ha felnőtt lesz. Hogy ebben a családban a dolgoknak úgy kell mennie, ahogy a szülők azt előre megmondták. Hogyne volna itt tekintélytisztelet? Hogyne volna itt engedelmisség? De a szabadság rovására. És látjuk az ellenkezőjét is, hogy milyen sok családban van szabadság. De milyen áron? Milyen árat fizetnek a családtagok azért, hogy szabadok lehessenek? Éppenséggel elvész minden tekintélytisztelet, elvész mindenféle engedelmisség. Azt látjuk, hogy tényleg van szabadság, de túl nagy árat fizetnek érte.

Egy gyerekkori élményem megragadt bennem, és nagyon negatív emlékként őriztem meg magamban. Általános iskolában egyszer igazságtalan volt velem az osztályfőnököm: megígérte, hogy a megoldott feladatra piros pontot kapok, azonban a nap végén, amikor jogosan sorban álltam a piros pont beírásáért, visszaküldött a helyemre, és azt mondta, hogy nekem nem jár. Nagyon bosszús lettem, nem szóltam senkinek, csak az igazságérzetem kielégítve beírtam magamnak a megérdemelt piros pontot. Persze másnap, amikor a tanár megnézte a füzetünket, rögtön észrevette, hogy nem úgy és nem azzal a tollal van beírva, amivel ő szokott dolgozni, így rögtön lebuktam. Mindenki előtt megszégyenített, és behívta a szüleimet az iskolába. Ezen a megbeszélésen az osztályfőnök, a szüleim és én voltunk jelen, és úgy beszéltek rólam, mint ha ott se lennék. Ott voltam, értettem mindent, és a mai napig emlékszem arra az érzésre, hogy úgy beszélnek rólam, hogy figyelembe sem veszik, hogy ott vagyok, hogy el szeretném én is mondani, hogy mi történt, bocsánatot is szeretnék kérni, de ugyanakkor bennem volt, hogy igazam volt. Nem mondhattam semmit, már csak otthon a szüleimnek tudtam elmondani. Ezer érzés kavargott bennem, nem vettem figyelembe, mert csak egy gyerek vagyok. Nem kaptam meg a „szólás szabadságát”, mert nem tekintették a véleményemet mérvadónak.

Értékkel szembeni érték

Éppenséggel ezért lehetséges az, hogy az értékkel szemben álló értéket sokszor egyáltalán nem is látják értéknek. Azt mondják, óriási érték az engedelmesség, a tekintély- és a hagyománytisztelet, a szokások megtartása, a törvény követése, de a vele szemben álló értéket, a szabadságot nem is szabadságnak nevezik. Hanem valami egészen másnak: szétszórásnak, hanyagságnak, lazaságnak, felelőtlenségnek. És nyilván fordítva is: vannak, akik a szabadság értékét nyilvánvalóan nagyra tartják, de a vele szemben álló értéket nem értéknek nevezik, hanem merevségnek, életelenségnek, röghöz kötöttségnek és a többi. Tehát éppen az is lehetséges, hogy egy családban bizonyos értékek nagyon nyilvánvalóak, de azokat más értékek rovására valószínűsítjük meg. Ez nem teszi lehetővé, hogy jól lehessen fejlődni. Nemcsak a gyerekeknek, a felnőtteknek sem.

Aztán persze lehetséges az, hogy elismerik az értékekkel szemben álló értékeket, de valamennyire nagyon gyanakodva tekintenek. Azt mondják: jó-jó, valamennyi szabadság kell. De valahogy úgy, mint az ételhez a sót, nagyon csínján adagoljuk. Mert ha picivel több szabadság kerül a családba, nagy baj történhet vele. Itt legalább elismerik az értékét, de félnék tőle, és csak óvatosan adagolják.

Még az is lehetséges – és tulajdonképpen ez már valamiféle fejlődés is –, hogy azt mondják, hogy ez is érték és a vele szemben álló is érték, de vagy az egyik van, vagy a másik. Együtt nem tudnak megvalósulni, egymást nem erősítik, hanem kizárják. Márpedig ebben a történetben is és az élettapasztalatban is azt látjuk, hogy az egyik érték nem egyszerűen csak megfér a másik érték mellett, hanem egymás kibontakozását is tudják segíteni.

Szabadság mint felelősségvállalás

Egészen biztosan tudhatjuk, hogy ebben a családban a szabadságnak és az engedelmességnek egy nagyon sajátos ötvözetén keresztül is lehetővé válik a családtagok egyéniségének a kibontakozása. Az egész biztos, hogy Jézus egyéniség, és Mária is egyéniség, és József is. Összetéveszthetetlenül és keverhetetlenül látszik, hogy hogyan bontakoztatják és fejezik ki a saját egyéniségüket és rendkívüliségüket. Ez az egyik értékvilág. És mi van vele szemben, ami ugyanígy megjelenik? Az, hogy amikor az evangéliumi történetben Jézus elvész, nem a semmibe tűnik el, hanem mit gondol Mária és József? Hogy a rokonok körében van. Tehát nemcsak egy szűk családnak a tagja Jézus, amely szülőkből és gyerekekből áll, hanem ott van a rokonság köre. Lehet, hogy nem is a rokonságban van, hanem az úti társasággal, az ismerősök között. El tudjuk képzelni: Názáretből indulnak, mennek együtt Jeruzsálembe, nyilván a szomszédok is nekiláttak, a zsinagógai közösség együtt

ment. Ott van egy csoport körülöttük. Ott vannak a hit-társaik, a gyülekezetük, a közösségük.

Milyen világosan jelenik meg ebben a családban külön-külön a személyeknek az értéke és rendkívülisége! És ezzel szemben, de ezt fölerősítve jelenik meg az, hogy hogyan tartoznak egymáshoz. Hogyan veszi körül Jézust a szűkebb és tágabb és még tágabb csoportoknak, közösségeknek a köre. Ha valaki az egyéniségét ki akarja bontakoztatni, azt nem úgy tudja megtenni, hogy elszakítja magát minden embertől, távol tartja magát a csoportoktól és a közösségektől, hogy nehogy azok befolyásolják őt, és megpróbál egyedül valakivé lenni. Így nem járhat sikerrel, inkább fordítva: az egyes ember odaszánja magát a családnak, a közösségnek, csoportoknak, és így kezd el kibontakozni mindaz a tehetsége, rátermettsége, amire abban a csoportban, közösségben szükség van, amire őt fölkéri, vagy amire rácsodálkozik, hogy nahát, ezt nem mindenki tudja, én ebben valamit jobban tudok, mint a többiek. Nosza, akkor lehet a többieknek átadni. Tehát valójában épp az önátadás révén bontakozik ki az egyénisége a közösségben. És amikor az egyéniség egyre jobban kibontakozik, egyre nagyobb szolgálatára lehet a közösségnek. „A szabadság hajlandóság arra, hogy másokért felelősséget vállaljunk” – írta NIETZSCHE (1907). Felelősséget vállalni, nem önmagunkat előtérbe helyezni, nem a magunk dicsőségét keresni nem érdem a mai világban. Jézus családja épp ezt mutatja meg nekünk, hogy mit jelent a család, a testvéri, a gyülekezeti közösségben szabadnak lenni, egyénként a közösségben kibontakozni, felelősséget vállalva egymásért.

Ezek a látszólag egymással szemben álló értékek nemcsak hogy külön-külön valósulhatnak meg, egyszer az egyik, másszor a másik, hanem létrehozhatnak egy olyan világot, amelyben az egyik segíti a másikat. Az egyik föltétele lesz a másíknak, az egyik erősíti a másikat.

A rend szabadsága

Még egy példát lehet hozni a mai textusból, hogy ebben a családban van valamiféle rend, nem csak hagyomány, tekintélytisztelet. Egészen nyilvánvaló, amikor Mária megkérdi: „Miért tetted ezt, fiam? Abból, ahogyan mi eddig éltünk, ez nem vezethető le. Valamiképpen te átléptél azon a renden, ahogyan a mi családunk él. Szeretném, ha rájönnél, miért léptél át ezen a renden, a család szabályain.” Egyszerre jelenik meg a rend, amelynek a nevében rá lehet valamire kérdezni, de közben magában a kérdésben ott van a rugalmasság és a nyitottság, az okok megértésének szándéka.

Gyönyörű, ahogy Mária fönntartja ezt a nyitottságot, és ezért ebben a családban a gyerekek együtt fejlődnek a felnőttekkel. Mert hiszen óriási kincs, ha nem azt mondjuk, hogy a gyerekek számítanak, és a felnőttek dolgozza-

nak a gyerekekért, és nem arról van szó, hogy a felnőttek számítanak, és a gyerekek fogják be a szájukat. Ebben a családban nem látunk ilyet, hanem azt látjuk, hogy fontosak a gyerekek, fontos Jézus, és fontosak a szülők: József és Mária. Ezért a mai evangélium kapcsán láthatjuk, hogyan tudnak az értékek kart karba öltve, egymást támogatva, fölerősítve, a másikkal bizonyos szempontból felteteleként is megvalósulni, és az összes családtag számára éltető közeggé válni.

A kegyelem szabadsága

Pál apostol a Rómaiakhoz írt levelében ezekkel a szavakkal fordul elődeinkhez: „...nem vagytok már a törvény alatt, hanem a kegyelem alatt” (Róm 6,14). Ezt jelenti a mi életünk, hogy a kegyelem alatt haladunk előre, mert az Úr szeret bennünket, mert odadóan tekint ránk, mert megbocsátott nekünk. Ez a kegyelem Isten kegyelme Jézusban. Isten kegyelme Jézus képében jött el hozzánk. Ez tágas teret nyit meg előttünk, az öröm és szabadság tágas terét, mert nem vagyunk már a törvény alatt, hanem a kegyelem alatt.

Felhasznált irodalom

Ferenc pápa 2014. *Az irgalom egyháza*. Európa Könyvkiadó, Budapest.

GRÜN, Anselm 2008. *A válaszok könyve*. Jel Kiadó, Budapest.

NIETZSCHE, Friedrich 1907. *Túl az erkölcs világán...* Athenaeum, Budapest.

■ SZLAUKÓ ORSOLYA

Illusztrációk

LEVÉLRÉSZELET

„Kedves Ferenc pápa!

Amikor láttalak a Szent Péter téren, nagyon örültem annak, hogy rám pillantottál. Mit érzel, amikor meglátod a körülötted lévő gyerekeket? Köszönöm figyelmedet!

Ölel: João (10 éves, Portugáliából)

Kedves João!

Azt kérdezed, mit érzek, amikor meglátom a gyerekeket. Igen, rengeteg gyermekkel találkozom! Rájuk mosolygok, megölelem őket, vagy küldök nekik egy puszit a kocsiból. Boldog vagyok, amikor gyerekeket látok. Mindig nagy gyöngédséget és szeretetet érzek irántuk, de nem csak ezt. Valójában amikor egy olyan gyerekre nézek, mint például te, érzem, hogy a szívemben nagy remény ébred, mert a gyerekekben a jövőt látom. Igen nagy reménységet érzek, mert minden gyermek újabb remény az emberiség jövője számára.
Ferenc”

GONDOLAT

„A szabadság a felebaráti szeretet és a teremtett világ tekintetében ígéretet jelent, s nem valamiféle függőséget – hangsúlyozza üzenetében az evangélikus világszervezet főtitkára. Majd így folytatja: – A szabadság a lutheri teológia és a lutheri cselekvés központi témája, ebből az üzenetből lehet erőt meríteni azoknak, akik még a politikai, gazdasági, etnikai vagy nemi elnyomás helyzetében élnek. Tehát a szabadság átfórmáló erejét, ami Isten ajándéka, nem lehet és nem is szabad csak belső életünkre korlátozni.”

Martin Junge (1961–) chilei evangélikus lelkész, az LVSZ főtitkára

Első hallásra – gyülekezeti gondolatok

Az ige elolvasása után rögtön az anyai szívek szólaltak meg. Mit érezhetett az édesanya, Mária, hogy nincs meg a gyermeke? Milyen fájdalom lehetett a szívében? Azonban megszólalt a másik oldal is: Miért csak egy nap után tűnt fel, hogy Jézus nincs velük? Miért csak ekkor kezdték el keresni? Ilyen összetartó volt a zarándokok közössége, hogy a gyerekeket bátran a közösségre bízta? Hol volt a szülői aggodalom, a szülői felelősség?

Feltűnő a gyermek Jézus magatartása is. Bátran kérdezt, s bátran válaszolt is a felnőtteknek. Mi sokszor nem merünk kérdezni, mert azt gondoljuk, ostoba a kérdésünk.

Jézus már ekkor kitűnt kortársai közül az Isten ismeretével.

Bennünket megragad-e úgy Isten, ahogy Jézust? A gyermek Jézus biztonságban, otthon érezte magát a templomban. Istennel élő kapcsolata volt. Mindennél fontosabb volt számára, hogy az ő mennyei Atyja dolgaival foglalkozzon. Vajon mivel foglalkozhatott egy tizenéves Jézus korában? Mennyire volt fontos a számára az Istennel való kapcsolat?

Feltűnő a szülői dorgálásra adott gyermeki válasz: „*Nem tudjátok, hogy az én Atyám házában kell lennem?*” Mária már elfelejtette volna a gyermek születésének körülményeit? Az anyagi közlést? Tizenkét év nagy idő, de ilyen csodás dolgot nem felejt el az ember. Az asszonyok még hosszú idő után is, még időskorban is emlékeznek gyerekeik születésére. Éppen Mária lenne feledékeny? Miért nem értette Mária Jézus feleletét?

Jézus válaszát ma miként értékelnénk? Minden bizonynyal mi sem értenénk. Talán még a feleselés kategóriájába is helyeznénk ezt a választ. Egy gyermeknek a szülője mellett a helye. Még a templomban is, valamint a hazafele vezető úton is.

A történetet olvasva felvetődött a kérdés: miért csak ez az egy történet maradt fenn, illetve került be az evangéliumokba a gyermek Jézusról. A gyülekezet több tagja halott már más történetet is a gyermek Jézusról.